

**ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОРЕНСЬКОЙ СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.132

**ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ
ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД**

Спеціальність – 081 – Право
Галузь знань – 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **С. А. Коренської**

Науковий керівник: **Лоскутов Тимур Олександрович**,
доктор юридичних наук, професор

Кропивницький – 2026

АНОТАЦІЯ

Коренської С.А. Досудове розслідування дорожньо-транспортних пригод. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2026.

На підставі проведеного дисертаційного дослідження отримано нові наукові результати щодо загальних положень, змісту та ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод.

З'ясовано, що на різних етапах розвитку законодавства щодо розслідування дорожньо-транспортних пригод, кримінально-правове та кримінальне процесуальне регулювання було неоднорідним і потребувало удосконалення у зв'язку з технологічним розвитком. Зазначено, що постійні нормативні трансформації безпосередньо вплинули на формування практики розслідування дорожньо-транспортних пригод, яка еволюціонувала від спрощених моделей до комплексних науково обґрунтованих систем, що поєднують процесуальні, технічні та тактичні засоби пізнання. Констатовано, що сучасний стан законодавства та практика його застосування свідчать про досягнення належного рівня правового забезпечення досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод, який ґрунтується на необхідності поєднання вимоги проведення ефективного кримінального переслідування та якісного гарантування прав і свобод людини.

Сформульовано поняття досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди як досудової кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється спеціальними суб'єктами у законний та правомірний спосіб, переважно із залученням обізнаних осіб та використанням спеціальних знань, змістом якої є отримання доказової інформації (кримінальне процесуальне пізнання) щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Обґрунтовано, що досудове розслідування дорожньо-транспортної пригоди виконує такі функції: 1) протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху; 2) профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху; 3) гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди; 4) забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди; 5) спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок дорожньо-транспортної пригоди; 6) фіксування доказової інформації щодо кримінальних правопорушень в результаті вчинення дорожньо-транспортної пригоди; 7) сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Доведено, що учасники дорожньо-транспортної пригоди під час проведення огляду місця події є особами, які вже мають процесуальний статус у кримінальному процесі. Підсумовано, що такими можуть бути: 1) процесуальний статус особи, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені; 2) процесуальний статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

Встановлено, що для підвищення ефективності огляду місця дорожньо-транспортної пригоди необхідно застосовувати безперервний відеозапис цієї слідчої (розшукової) дії, фіксувати у протоколі всіх осіб, які брали участь під час огляду місця дорожньо-транспортної пригоди та забезпечувати їх права на ознайомлення з матеріалами.

Запропоновано у змісті КПК України унормувати можливість для сторони обвинувачення під час розслідування злочинів внаслідок дорожньо-транспортної пригоди знімати показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису до внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань, за аналогією з процедурою дізнання. Звернуто увагу на те, що будь-які відомості, які здобуті з портативного відео-реєстратора шляхом

незаконного проникнення до транспортного засобу, мають визнаватися недопустимим доказом у кримінальному провадженні, пов'язаного з вчиненням кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Аргументовано, що заборона слідчого будь-якій особі залишити місце огляду дорожньо-транспортної пригоди до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню такого огляду є законною лише у разі визнання особи учасником огляду місця дорожньо-транспортної пригоди. Відзначено, що з урахуванням процесуальних наслідків, вказану заборону не можна вважати кримінальним процесуальним затриманням, крім випадку, коли обмежується свобода особи, яка викривається під час огляду місця дорожньо-транспортної пригоди у вчиненні кримінального правопорушення.

Обґрунтовано, що у випадку, коли під час досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди відсутня ймовірність набуття особою статусу підозрюваного, належним способом одержання відомостей від такої особи є відібрання письмових пояснень за умови ознайомлення її з правами підозрюваного. Вказано, що вибір способу одержання свідчень від учасника дорожньо-транспортної пригоди має залежати від змісту обставин досудового кримінального провадження. Якщо фактичні дані щодо розслідування дорожньо-транспортної пригоди вказують на те, що є ймовірність набуття певною особою у подальшому статусу підозрюваного, то найкращим варіантом з погляду дотримання прав і свобод такої особи є повідомлення про підозру та допит у якості підозрюваного.

Запропоновано у змісті КПК України регламентувати особистий обшук як окрему слідчу (розшукову) дію, що здійснюється незалежно від проведення невідкладного обшуку транспортного засобу та незалежно від затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Висвітлено доктринальні погляди стосовно недосконалості кримінальних процесуальних приписів, що унеможлиблюють проведення

невідкладного освідкування учасника дорожньо-транспортної пригоди до внесення інформації про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Наголошено на необхідності законодавчих доповнень до КПК України, які мають передбачати можливість проведення невідкладного (у тому числі у примусовій формі) освідкування учасника дорожньо-транспортної пригоди до внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань з подальшою реалізацією судового контролю.

Акцентовано увагу на неможливості застосування домашнього арешту до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Виявлено, що відсутність можливості застосування проміжного запобіжного заходу між заставою та триманням під вартою може негативно позначатися на процесуальному становищі підозрюваного, оскільки з урахуванням майнового стану останнього, застава для нього може бути більш суворим запобіжним заходом, ніж цілодобовий домашній арешт, який межує з триманням під вартою.

Констатовано, що нормативним дефектом кримінального процесуального закону є положення ч. 1 ст. 208 КПК України, що перешкоджають застосуванню затримання осіб, підозрюваних у вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Приписи ст. 208 КПК України слід доповнити окремою частиною, що регулюватиме можливість затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, якщо санкцією відповідної статті КК України не передбачено покарання у виді позбавлення волі. Причому обґрунтованість такого затримання має бути перевірена судом (слідчим суддею) протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання. Окреслено, що з урахуванням «слабкості» санкції ч. 1 ст. 286 КК України строк затримання особи за підозрою у вчиненні такого злочину внаслідок дорожньо-транспортної пригоди має звужуватися та не досягати максимальної часової межі, що встановлена приписами КПК України.

Визначено, що ефективність досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди – це здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Доведено, що шляхами підвищення ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод є: 1) удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 2) покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 3) підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 4) оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди; 5) поліпшення порядку фіксування досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 6) запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод.

Ключові слова: докази, доказування, домашній арешт, дорожньо-транспортна пригода, досудове розслідування, запобіжні заходи, затримання, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, кримінальне процесуальне законодавство, обшук, освідування, слідчі (розшукові) дії, тілесні ушкодження, транспортний засіб.

SUMMARY

Korensko S.A. Pre-trial investigation of traffic accidents. – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis for Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law» (08 – Law).
– Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2026.

Based on the research conducted for this dissertation, new scientific findings have been obtained regarding the general principles, content, and effectiveness of pre-trial investigations into traffic accidents.

It was found that at various stages of the development of legislation regarding the investigation of traffic accidents, criminal law and criminal procedure regulations were inconsistent and required improvement in light of technological advancements. It is noted that constant regulatory transformations directly influenced the formation of traffic accident investigation practices, which evolved from simplified models to comprehensive, scientifically grounded systems combining procedural, technical, and tactical means of inquiry. It is noted that the current state of legislation and the practice of its application indicate that an adequate level of legal support for the pre-trial investigation of traffic accidents has been achieved, based on the need to balance the requirement for effective criminal prosecution with the high-quality protection of human rights and freedoms.

The concept of a pre-trial investigation of a traffic accident is formulated as a pre-trial criminal procedural activity carried out by specialized entities in a lawful and legitimate manner, primarily with the involvement of knowledgeable persons and the use of specialized knowledge, the purpose of which is to obtain evidentiary information (criminal procedural evidence) to identify the person guilty of committing a criminal offense resulting from a traffic accident.

It has been established that the pre-trial investigation of a traffic accident serves the following functions: 1) combating criminal offenses in the field of road safety; 2) preventing criminal offenses in the field of road safety; 3) safeguarding the rights, freedoms, and legitimate interests of participants in the pre-trial investigation of a traffic accident; 4) ensuring that participants in the pre-trial investigation of a traffic accident fulfill their procedural obligations; 5) establishing (proving) the circumstances of criminal offenses resulting from a traffic accident; 6) recording of evidentiary information regarding criminal offenses resulting from a traffic accident; 7) facilitating compensation for damages caused by a traffic accident.

It has been established that participants in a traffic accident during the on-site inspection are individuals who already possess procedural status in criminal proceedings. It is concluded that these may include: 1) the procedural status of a person whose rights and legitimate interests may be restricted or violated; 2) the procedural status of another person whose rights or legitimate interests are restricted during the pre-trial investigation.

It has been established that to enhance the effectiveness of the inspection of the scene of a traffic accident, it is necessary to use continuous video recording of this investigative (search) action, to record in the protocol all persons who participated in the inspection of the scene of the traffic accident, and to ensure their right to access the materials.

It is proposed that the Code of Criminal Procedure of Ukraine be amended to allow the prosecution, during the investigation of crimes resulting from traffic accidents, to record data from technical devices and equipment capable of taking photographs, filming, or making video recordings, or from equipment used for photography and video recording, prior to entering the data into the Unified Register of Pre-trial Investigations, by analogy with the preliminary inquiry procedure. Attention is drawn to the fact that any information obtained from a portable video recorder through unlawful entry into a vehicle must be deemed inadmissible evidence in criminal proceedings related to the commission of a criminal offense resulting from a traffic accident.

It is argued that an investigator's prohibition on any person leaving the scene of a traffic accident before the inspection is completed and on taking any actions that interfere with the conduct of such an inspection is lawful only if the person is recognized as a participant in the inspection of the traffic accident scene. It is noted that, given the procedural consequences, the aforementioned prohibition cannot be considered a criminal procedural detention, except in cases where the freedom of a person who is found to have committed a criminal offense during the traffic accident scene examination is restricted.

It is argued that in cases where, during the pre-trial investigation of a traffic accident, there is no likelihood that a person will acquire the status of a suspect, the proper method of obtaining information from such a person is to take written statements, provided that the person is informed of their rights as a suspect. It is noted that the choice of method for obtaining testimony from a participant in a traffic accident should depend on the circumstances of the pre-trial criminal proceedings. If the facts of the traffic accident investigation indicate that there is a likelihood that a particular person may subsequently acquire the status of a suspect, then the best option from the perspective of respecting that person's rights and freedoms is to notify them of the suspicion and interrogate them as a suspect.

It is proposed that the Code of Criminal Procedure of Ukraine regulate personal searches as a separate investigative (search) action, conducted independently of the urgent search of a vehicle and independently of the detention of persons suspected of committing a criminal offense resulting from a traffic accident.

The doctrinal views on the imperfection of criminal procedural regulations that make it impossible to conduct an urgent examination of a participant in a road accident before entering information about the commission of a criminal offense into the Unified Register of Pre-Trial Investigations are highlighted. The need for legislative amendments to the Code of Criminal Procedure of Ukraine is emphasized, which should provide for the possibility of conducting an urgent (including compulsory) examination of a participant in a road accident before entering the relevant information into the Unified Register of Pre-Trial Investigations with the subsequent implementation of judicial control.

Attention is focused on the impossibility of applying house arrest to persons suspected of committing a criminal offense, provided for in Part 1 of Article 286 of the Criminal Code of Ukraine. It was found that the lack of the possibility of applying an intermediate preventive measure between bail and detention may negatively affect the procedural position of the suspect, since, taking into account

the latter's property status, bail may be a more severe preventive measure for him than 24-hour house arrest, which borders on detention.

It was found that a normative defect in the criminal procedural law is the provisions of Part 1 of Article 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which prevent the use of detention of persons suspected of committing a crime provided for in Part 1 of Article 286 of the Criminal Code of Ukraine. The provisions of Article 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine should be supplemented with a separate part that would regulate the possibility of detaining a person on suspicion of committing a criminal offense as a result of a road accident, if the sanction of the relevant article of the Criminal Code of Ukraine does not provide for a penalty in the form of imprisonment. Moreover, the validity of such detention must be verified by the court (investigating judge) within twenty-four hours from the moment of detention. It is outlined that, taking into account the «weakness» of the sanction of Part 1 of Article 286 of the Criminal Code of Ukraine, the term of detention of a person on suspicion of committing such a crime as a result of a road accident should be narrowed and not reach the maximum time limit established by the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

It has been determined that the effectiveness of a pre-trial investigation of a traffic accident is the ability of a pre-trial investigation to achieve the goal of exposing the person guilty of committing a criminal offense as a result of a traffic accident in a legal and lawful manner, by conducting evidentiary (cognitive) activities, in the shortest possible time.

It has been proven that the ways to increase the effectiveness of a pre-trial investigation of traffic accidents are: 1) improving the regulatory regulation of investigative (search) actions during a pre-trial investigation of traffic accidents; 2) improving the legal regulation of the application of preventive measures during a pre-trial investigation of traffic accidents; 3) increasing the level of competence of a special subject of a pre-trial investigation of traffic accidents; 4) optimizing the criminal procedural status of participants in a pre-trial investigation of traffic accidents; 5) improving the procedure for recording a pre-trial investigation of

traffic accidents; 6) introducing innovative technologies for a pre-trial investigation of traffic accidents.

Key words: evidence, proof, house arrest, traffic accident, pre-trial investigation, preventive measures, detention, criminal offense, criminal proceedings, criminal procedure law, search, examination, investigative (search) actions, bodily injury, vehicle.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Коренської С. А. Окремі проблемні аспекти затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 Кримінального кодексу України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 4 (57). С. 112-116. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.22>

2. Коренської С. А. Проблемні аспекти здійснення огляду місця події під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2024. Вип. 85 (4). С. 111-117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.15>

3. Коренської С. А. Деякі проблемні питання отримання пояснень та показань під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2025. Вип. 91. С. 314-320. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.44>

4. Коренської С. А. Поняття досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2025. Т. 36 (75). № 6. С. 184-191. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/29>

5. Коренської С. А. Поняття ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Право і суспільство*. 2025. № 6. С. 413-421. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.58>

6. Коренської С. А. Проблеми проведення особистого обшуку під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 6 (65). С. 100-105. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.17>

7. Коренської С. А. Щодо проведення освідкування під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Право і суспільство*. 2026. № 1. С. 230-237. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2026.1.2.29>

8. Коренської С. А. Щодо застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2026. Вип. 93. Ч. 5. С. 82-88. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.11>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Коренської С.А. Деякі питання затримання особи за підозрою у вчиненні злочину щодо порушення правил безпеки дорожнього руху. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали круглого столу (23 травня 2025 року) / Н.Р. Лащук, Л.П. Брич*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 200-203.

2. Коренської С.А. Щодо окремих недоліків проведення огляду місця події під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності в умовах збройного конфлікту: матер. II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Кропивницький, 16 жовтня 2025 р.)*. Кропивницький: ДонДУВС, 2025. С. 219-223.

3. Коренської С.А. Дефекти нормативного регулювання особистого обшуку щодо розслідування дорожньо-транспортних пригод. *IX Харківський кримінальний процесуальний полілог «Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції» (Харків, 23 березня 2026 року)*. Харків: Право, 2026. С. 34-36.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД.....	25
1.1. Історичний розвиток законодавства щодо досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод.....	25
1.2. Поняття досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод.....	44
1.3. Функціональне призначення досудового розслідування дорожньо- транспортних пригод	61
Висновки до розділу 1.....	82
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД.....	84
2.1. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод.....	84
2.2. Застосування окремих ізоляційних запобіжних заходів під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод	127
Висновки до розділу 2.....	146
РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД.....	151
3.1. Поняття ефективності досудового розслідування дорожньо- транспортних пригод	151
3.2. Шляхи підвищення ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод	167
Висновки до розділу 3.....	187

ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194
ДОДАТКИ.....	226

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДТП –	Дорожньо-транспортна пригода
ЄРДР –	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ –	Європейський суд з прав людини
КПЛ –	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КПК України –	Кримінальний процесуальний кодекс України
КК України –	Кримінальний кодекс України
п. –	Пункт
ст. –	Стаття
ч. –	Частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства та держави характеризується інтенсивним науково-технічним прогресом, що має безпосередній вплив на всі сфери життєдіяльності людини, у тому числі й на безпеку дорожнього руху. Поступове вдосконалення транспортних засобів, розширення дорожньої мережі, підвищення мобільності населення та стрімка активізація економічних процесів зумовили суттєве зростання кількості транспортних засобів, що закономірно призвело до збільшення кількості кримінальних правопорушень внаслідок ДТП. Окрім того, в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли транспорт виконує не лише економічну, але й стратегічну функції, зростає навантаження на транспортну інфраструктуру, ускладнюються умови дорожнього руху, що потребує підвищеної уваги до питань оперативного виявлення та розслідування кримінальних правопорушень внаслідок ДТП.

Також не можна оминати питання захисту прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування ДТП. Це пов'язано з тим, що досудове кримінальне провадження щодо ДТП покликане не лише встановити обставини вчиненого кримінального правопорушення внаслідок ДТП, але й якомога швидше відновити порушені права, забезпечити умови для відшкодування завданої шкоди потерпілому та гарантувати дотримання прав і свобод підозрюваного. Саме через законну, обґрунтовану й ефективну діяльність суб'єктів кримінального процесу є можливим досягнення рівноваги між приватним і публічним інтересами під час досудового розслідування ДТП.

Однак наявний стан правового регулювання та правозастосовної практики у сфері досудового розслідування ДТП не позбавлений низки проблемних аспектів, які потребують змістовного наукового осмислення. Зокрема, актуальними залишаються питання стосовно проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосування ізоляційних запобіжних заходів під

час досудового розслідування ДТП тощо. Тому комплексне теоретичне опрацювання проблематики щодо досудового розслідування ДТП є своєчасним та важливим для теорії та практики кримінального процесу.

Проблеми досудового розслідуванням ДТП розробляли такі вчені як Н.В. Глинська, М. А. Грига, О. А. Губська С. В. Давиденко, О. М. Дроздов, В. І. Дячук, П. С. Захаров, О. В. Капліна, М. П. Климчук, С. О. Ковальчук, О. Б. Комарницька, М. В. Комарова, І. І. Колеснік, В. В. Коломієць, В. В. Крикун, В. Ю. Крупей, Т. О. Лоскутов, П. С. Луцюк, О. В. Одерій, О. А. Павлюх, Л. М. Перцова, Є. В. Повзик, І. А. Тітко, А. Р. Туманянц, Л. Д. Удалова, В. В. Червінський, А. Я. Хитра та інші. Водночас, науковці у своїх працях робили акцент на загальних питаннях досудового розслідування ДТП, вчені комплексно не досліджували питання щодо загальних положень, змісту та ефективності досудового розслідування ДТП.

Все вищезазначене обумовлює актуальність теоретичного дослідження питання щодо загальних положень, змісту та ефективності досудового розслідування ДТП. Це свідчить про існування потреби у здійсненні системного наукового дослідження досудового розслідування ДТП.

Зв'язок теми роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до тематики науково дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ протягом 2020-2024 років «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євроінтеграційного вибору України» (№0120U105582), п. 12 «Актуальні проблеми захисту прав людини і громадянина органами та підрозділами системи МВС в умовах воєнного стану» Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки (Наказ МВС України від 21.05.2024 року № 326), п. 3 «Дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів та підрозділів системи МВС» та п. 14 «Підвищення ефективності досудового розслідування» Тематики

наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (Наказ МВС України від 11.06.2020 року № 454).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є отримання нових наукових результатів щодо загальних положень, змісту та ефективності досудового розслідування ДТП.

З урахуванням поставленої мети, передбачається вирішити комплекс наукових **завдань**, зокрема:

- 1) проаналізувати історичний розвиток законодавства щодо досудового розслідування ДТП;
- 2) сформулювати поняття досудового розслідування ДТП;
- 3) визначити функціональне призначення досудового розслідування ДТП;
- 4) розглянути окремі слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування ДТП;
- 5) розглянути ізоляційні запобіжні заходи під час досудового розслідування ДТП;
- 6) визначити поняття ефективності досудового розслідування ДТП;
- 7) окреслити шляхи підвищення ефективності досудового розслідування ДТП;
- 8) сформулювати пропозиції щодо внесення доповнень до норм КПК України щодо досудового розслідування ДТП.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають та розвиваються під час досудового розслідування ДТП.

Предметом дослідження є досудове розслідування ДТП.

Методи дослідження. Під час дисертаційного дослідження використано систему методів теоретичного та емпіричного пізнання, що дозволило забезпечити комплексний аналіз проблем досудового розслідування ДТП, поєднавши вивчення доктринальних положень, нормативної бази, судової практики та результатів емпіричних спостережень. Методологічну основу дослідження склав *діалектичний* метод наукового

пізнання, застосування якого дозволило розглянути досудове розслідування ДТП у розвитку, взаємозв'язку та взаємозумовленості його складових елементів, а також виявити внутрішні суперечності чинного правового регулювання та шляхи їх подолання (усі підрозділи). Методи функціонального *аналізу та синтезу* застосовано для розкриття функціонального призначення досудового розслідування ДТП, визначення його окремих елементів (підрозділ 1.3.). *Системно-структурний* метод використано для дослідження досудового розслідування ДТП як цілісної системи, що складається із взаємопов'язаних елементів, а також для виокремлення його ознак, функціональних складових, критеріїв ефективності та шляхів удосконалення (підрозділи 1.2-1.3, 3.1-3.2). *Історичний* метод застосовано при дослідженні етапів становлення і розвитку законодавства, що регулює досудове розслідування ДТП. Його використання надало змогу простежити генезу кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, визначити закономірності їх розвитку та виявити особливості правового регулювання на різних історичних етапах (підрозділ 1.1). *Порівняльний* метод використано під час зіставлення положень національного законодавства, наукових підходів, судової практики та міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, що дало можливість окреслити напрями вдосконалення правового регулювання досудового розслідування ДТП та запропонувати доповнення до норм КПК України (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). *Формально-юридичний* метод застосовано під час аналізу змісту норм Конституції України, КК України, КПК України, а також для тлумачення їх положень у контексті досліджуваної проблематики (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.2). Використана система зазначених методів обумовила забезпечення належного рівня наукової обґрунтованості отриманих результатів, дозволила всебічно розкрити предмет дисертаційного дослідження та сформулювати аргументовані висновки й пропозиції.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі кримінального процесу,

криміналістики, кримінального права та кримінології, у яких розглядаються як загальні, так і окремі питання досудового розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі пов'язаних із вчиненням ДТП.

Емпіричне підґрунтя дослідження становлять результати опитування 82 слідчих Національної поліції України, 58 прокурорів органів прокуратури та 64 адвокатів щодо проблемних питань досудового розслідування ДТП. Також емпіричною базою дисертаційного дослідження охоплюються судові рішення, що отримані з Єдиного державного реєстру судових рішень та рішення ЄСПЛ.

Нормативну основу дослідження становлять положення Конституції України, КК України, КПК України, застосування яких пов'язано з досудовим розслідуванням ДТП.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертації полягає у тому, що вона є одним із перших комплексних досліджень, котре присвячене досудовому розслідуванню ДТП і спрямоване на отримання нових наукових результатів щодо загальних положень, змісту та ефективності досудового розслідування ДТП. Зокрема ознаки наукової новизни характерні для наступних положень дисертаційного дослідження:

уперше:

– сформульовано визначення досудового розслідування ДТП як досудової кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється спеціальними суб'єктами у законний та правомірний спосіб, переважно із залученням обізнаних осіб та використанням спеціальних знань, змістом якої є отримання доказової інформації (кримінальне процесуальне пізнання) щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП;

– обґрунтовано, що досудове розслідування ДТП виконує такі функції:

- 1) протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху;
- 2) профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху;
- 3) гарантування прав, свобод і законних інтересів

учасників досудового розслідування ДТП; 4) забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування ДТП; 5) спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок ДТП; 6) фіксування доказової інформації щодо кримінальних правопорушень в результаті вчинення ДТП; 7) сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок ДТП;

– доведено, що шляхами підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є: 1) удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування ДТП; 2) покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП; 3) підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування ДТП; 4) оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП; 5) поліпшення порядку фіксування досудового розслідування ДТП; 6) запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування ДТП;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо ефективності кримінальної процесуальної діяльності. Визначено, що ефективність досудового розслідування ДТП – це здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП;

– доктринальні положення стосовно процесуального положення учасників ДТП під час проведення огляду місця події. Констатовано, що учасники ДТП під час проведення огляду місця події є особами, які вже мають процесуальний статус у кримінальному процесі. Такими можуть бути: 1) процесуальний статус особи, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені; 2) процесуальний статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

– наукові погляди щодо отримання відомостей від учасника ДТП. Обґрунтовано, що у випадку, коли під час досудового розслідування ДТП відсутня ймовірність набуття особою статусу підозрюваного, належним способом одержання відомостей від такої особи є відібрання письмових пояснень за умови ознайомлення її з правами підозрюваного;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні погляди щодо дефектності кримінального процесуального закону в частині правового регулювання проведення особистого обшуку під час досудового розслідування ДТП. Запропоновано у змісті КПК України регламентувати особистий обшук як окрему слідчу (розшукову) дію, що здійснюється незалежно від проведення невідкладного обшуку транспортного засобу та незалежно від затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП;

– доктринальні погляди стосовно недосконалості кримінальних процесуальних приписів, що унеможливають проведення невідкладного освідування учасника ДТП до внесення інформації про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР. Наголошено на необхідності законодавчих доповнень до КПК України, які мають передбачати можливість проведення невідкладного (у тому числі у примусовій формі) освідування учасника ДТП до внесення відповідних відомостей до ЄРДР з подальшою реалізацією судового контролю;

– теоретичні положення щодо неможливості застосування окремих запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП. Акцентовано увагу на неможливості застосування домашнього арешту до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Відсутність можливості застосування проміжного запобіжного заходу між заставою та триманням під вартою може негативно позначатися на процесуальному становищі підозрюваного, оскільки з урахуванням майнового стану останнього, застава для нього може бути більш

суворим запобіжним заходом, ніж цілодобовий домашній арешт, який межує з триманням під вартою.

В результаті проведеного дисертаційного дослідження сформульовано пропозиції щодо доповнень до ст.ст. 181, 208, 214, 236 КПК України з метою удосконалення правової регламентації досудового розслідування ДТП.

Практичне значення одержаних результатів полягатиме у тому, що вони можуть бути використані:

1) у науково-дослідній діяльності – для подальшого розроблення проблем щодо досудового розслідування ДТП (Акт впровадження в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 12.05.2026 р., Додаток А);

2) в освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів щодо досудового розслідування ДТП, викладання навчальних дисциплін, зокрема «Кримінального процесу», «Доказування у кримінальному процесі» тощо (Акт впровадження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від № 12.05.2026 р., Додаток Б);

3) у правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до КПК України, що регулюють питання досудового розслідування ДТП, зокрема в частині вдосконалення правової регламентації проведення окремих слідчих (розшукових) дій та порядку застосування запобіжних заходів;

4) у правозастосовній діяльності – для удосконалення й оптимізації процесуальної діяльності щодо досудового розслідування ДТП.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження апробовано в межах науково-практичних заходів всеукраїнського і міжнародного рівнів, зокрема: Круглий стіл «Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали круглого столу» (м. Львів, 23 травня 2025 року), II Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційне забезпечення протидії організованим злочинності в умовах збройного конфлікту» (м.

Кропивницький, 16 жовтня 2025 року), IX Харківський кримінальний процесуальний полілог «Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції» (м. Харків, 23 березня 2026 року).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано одинадцять наукових праць, з них вісім статей – у періодичних виданнях України, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, а також три тези доповідей, апробованих у межах науково-практичних конференцій і круглих столів всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Структура дисертації визначається метою та завданнями дослідження. Робота структурно побудована зі вступу, трьох розділів, що складаються з семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел (зокрема 274 найменування, викладених на 32 сторінках), додатків (5 додатків, викладених на 11 сторінках). Повний обсяг дисертаційного дослідження становить 236 сторінок, серед яких основного змісту – 178 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

1.1. Історичний розвиток законодавства щодо досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

Еволюція законодавства в частині регламентації досудового розслідування ДТП, неодноразово ставала предметом наукового осмислення, особливо у контексті загального реформування кримінального процесуального законодавства. У численних наукових напрацюваннях простежується тенденція до аналізу трансформації правових підходів до організації досудової стадії кримінального провадження, удосконалення механізмів отримання доказів і запровадження дієвих механізмів забезпечення прав і свобод людини. Разом із тим більшість досліджень зосереджені на загальних питаннях реформування кримінального судочинства, тоді як специфіка досудового розслідування ДТП розглядається опосередковано, без системного узагальнення історичних передумов становлення відповідного правового регулювання.

Водночас реформування кримінального процесуального законодавства, зокрема прийняття чинного КПК України 2012 року, істотно вплинуло на якість і ефективність досудового кримінального провадження в цілому. Важливим кроком стало належне унормування процедур збирання, перевірки та оцінки доказів, розширення можливостей сторони захисту, запровадження інституту слідчого судді тощо. Зазначені зміни загалом позитивно позначилися на ефективності досудового слідства, в тому числі й у провадженнях, пов'язаних із ДТП, оскільки забезпечили можливість законного та обґрунтованого проведення необхідних процесуальних дій. Однак попри позитивні результати реформування кримінального процесуального законодавства, низка питань, пов'язаних із специфікою

розслідування ДТП, зокрема на початковому етапі досудового розслідування, залишаються недостатньо врегульованими. Це обумовлює необхідність подальшого дослідження історичного розвитку законодавства щодо досудового розслідування ДТП з метою виявлення з'ясування напрямів його удосконалення.

Подальший аналіз історичного розвитку законодавства дає підстави стверджувати, що ключовою передумовою формування сучасної моделі досудового розслідування ДТП є становлення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту [268, с. 40]. Виникнення таких положень обумовлене об'єктивними соціальними процесами, зокрема інтенсивним розвитком транспортної інфраструктури, зростанням кількості транспортних засобів та, як наслідок, збільшенням кількості ДТП, що спричинили необхідність впровадження правового реагування з боку держави. На початкових етапах розвитку законодавства правове регулювання відповідальності за порушення правил дорожнього руху мало фрагментарний характер і здебільшого охоплювалося загальними нормами про заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи, дотримання правил громадської безпеки [45, с. 24]. Водночас із поступовим ускладненням суспільних відносин у сфері транспорту виникла потреба у виокремленні спеціальних складів кримінальних правопорушень, які б враховували специфіку дорожнього руху, характер небезпеки, а також причинно-наслідковий зв'язок між порушенням правил дорожнього руху та настанням суспільно небезпечних наслідків. Зазначені процеси сприяли формуванню кримінально-правових положень, що закріплюють відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху, які згодом отримали системне відображення у кримінальному законодавстві. Визначення міри відповідальності за такі правопорушення стало важливою віхою не лише у розвитку кримінального права, але й у становленні відповідних процесуальних механізмів розслідування відповідних кримінальних правопорушень. Кримінально-правова

кваліфікація діяння, побудована на диференціації відповідальності залежно від тяжкості наслідків, безпосередньо вплинула на виникнення підходів до організації досудового розслідування, визначення предмета доказування, а також вибору процесуальних засобів виконання завдань кримінального провадження. Зокрема, необхідність встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, причинного зв'язку між протиправними діями і наслідками, а також обставин порушення правил дорожнього руху зумовила розвиток спеціалізованих криміналістичних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Таким чином, поява і розвиток кримінально-правових норм, що регламентують відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху, створили необхідне підґрунтя для подальшого формування та вдосконалення кримінального процесуального законодавства у частині досудового розслідування ДТП, визначивши його зміст, спрямованість та функціональне призначення.

Виокремлюючи етапи становлення законодавства, що регулює досудове розслідування ДТП, на наш погляд, доцільно виходити із загальної періодизації розвитку кримінального процесуального законодавства, оскільки саме вона відображає трансформацію підходів до розслідування кримінальних правопорушень у цілому. Перший етап традиційно пов'язують із дореволюційним періодом, що передував утворенню СРСР, коли формування процесуальних норм відбувалося під впливом континентальної правової традиції та імперського законодавства. Характерною рисою цього етапу було становлення інституту попереднього слідства як окремої стадії кримінального процесу, що набуло свого нормативного закріплення, зокрема, у Судових статутах 1864 року [227, с. 557]. У ці часи процесуальна діяльність мала виразно інквізиційний характер, що проявлялося у домінуванні державного інтересу над правами особи, обмеженості змагальності та недостатньому рівні процесуальних гарантій [103, с. 84-85]. Досудове слідство у цей період розглядалося як засіб встановлення об'єктивної істини, а не як процедура забезпечення балансу між сторонами кримінального

провадження. Разом із тим, саме у дореволюційний період було закладено фундаментальні засади кримінального процесу, які згодом вплинули на розвиток досудового розслідування, зокрема принципи законності, наявності процесуальної форми та необхідності документування процесу доказування. Хоча на цьому етапі ще не існувало спеціалізованих норм щодо розслідування ДТП, формувалися загальні підходи до розслідування необережних злочинів, пов'язаних із заподіянням шкоди життю та здоров'ю особи [45, с. 24]. Крім того, у науковій літературі підкреслюється, що дореволюційна модель кримінального процесу, попри її недоліки, заклала основи інституційної організації слідства, визначила роль слідчого та започаткувала розвиток процесуальних механізмів збирання доказів [157, с. 33]. Це стало відправною точкою для подальшої трансформації кримінального процесуального законодавства у наступні історичні періоди, у тому числі щодо розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил безпеки дорожнього руху. Тобто дореволюційний етап розвитку кримінального процесуального законодавства характеризується формуванням базових інститутів досудового розслідування, які, попри відсутність спеціалізації щодо окремих категорій злочинів створили необхідні передумови для подальшого розвитку досудового розслідування ДТП.

Наступний етап становлення і розвитку законодавства, що регулює розслідування ДТП, пов'язаний із формуванням радянської моделі кримінального права і процесу, в межах якої відбулося нормативне закріплення відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху. Важливо підкреслити, що першу спеціальну норму, яка передбачала кримінальну відповідальність за подібні протиправні діяння, закріплено у КК УРСР 1927 року шляхом доповнення його положеннями ст. 96-1 [75, с. 144]. Зазначена норма встановлювала відповідальність за порушення встановлених правил охорони порядку і безпеки руху, охорони майна транспорту, а також попередження і запобігання незаконному використанню транспорту. Саме її поява стала відправною точкою для удосконалення як кримінально-

правового, так і кримінального процесуального регулювання у сфері розслідування ДТП.

Закріплення відповідальності за порушення правил безпеки руху обумовило необхідність виникнення відповідних процесуальних механізмів їх розслідування. У цей період відбувається становлення системи органів досудового розслідування та деталізація їх компетенції. Як зазначають дослідники, внаслідок початих реформ у сфері кримінального судочинства остаточно утвердилися дві форми досудового розслідування – дізнання та попереднє слідство [272, с. 17]. При цьому органи міліції отримали право здійснювати первинні, невідкладні процесуальні дії, спрямовані на фіксацію слідів кримінального правопорушення, а також затримувати осіб, підозрюваних у його вчиненні, безпосередньо після події. Такі законодавчі зміни мали особливе значення під час розслідування ДТП, оскільки для цієї категорії кримінальних правопорушень характерними є раптовість вчинення та швидкоплинність виникнення слідової інформації.

Можливість оперативного реагування з боку правоохоронних органів, проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій на місці події, фіксації обстановки вчиненого злочину, вилучення речових доказів і затримання особи «за гарячими слідами» істотно підвищувала ефективність розслідування. Також на цьому етапі закладаються основи криміналістичного забезпечення розслідування транспортних злочинів і формуються підходи до документування ДТП як окремого виду злочинів. Водночас слід зауважити, що радянська модель кримінального процесу зберігала інквізиційні риси, зокрема пріоритет державних інтересів над правами особи, що впливало і на характер досудового розслідування. Проте, попри певні недоліки, на цьому етапі було створено нормативне підґрунтя для спеціалізації розслідування злочинів у сфері безпеки дорожнього руху, що є важливим кроком у подальшому розвитку законодавства з цього напрямку.

У межах подальшого розвитку кримінального процесуального законодавства важливо відзначити, що у КПК УРСР було збережено

множинність функцій слідчого, що відображало інквізиційну природу тодішньої моделі кримінального судочинства. Слідчий почав поєднувати у своїй діяльності як елементи пізнавальної (доказової), так і обвинувальної функцій. Зокрема, обвинувальна складова проявлялася у його обов'язку пред'являти обвинувачення, допитувати обвинуваченого та складати обвинувальний висновок, який ставав підставою для подальшого судового розгляду. Водночас, попри значний обсяг повноважень слідчого, функція кримінального переслідування формально була закріплена за прокурором, який здійснював процесуальне керівництво: ініціював питання про притягнення до відповідальності, передавав справу до суду, мав право самостійно скласти обвинувальний акт тощо [108, с. 62]. Таким чином, у системі кримінального процесу відбувався посилений обвинувальний характер досудового провадження.

Подібна організація процесуальної діяльності безпосередньо вплинула на особливості розслідування ДТП. З огляду на те, що для ДТП характерним є наявність конкретної особи, яка керувала транспортним засобом і перебувала на місці події, встановлення винного відбувалося, як правило, безпосередньо одразу після вчинення кримінального правопорушення. У таких умовах діяльність слідчого набувала виразно обвинувального спрямування. Вже на початковому етапі розслідування формувалася версія про винуватість конкретної особи, яка підтверджувалася шляхом її допиту, фіксації обстановки події та отримання первинних відомостей. Можливість швидкого затримання особи «на місці» або «за гарячими слідами» сприяла швидкому переходу від стадії встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення до процесуального висунення обвинувачення. У результаті така модель організації досудового розслідування у справах про ДТП характеризувалася більш легкою процедурою доказування, де ключову роль відігравали невідкладні слідчі (розшукові) дії та пояснення учасників події, чого було достатньо для притягнення особи до відповідальності. Водночас концентрація

обвинувальних повноважень у руках слідчого нерідко призводила до формування однобічного підходу до оцінки доказів. Незважаючи на це, оперативність реагування та обвинувальна спрямованість кримінального процесуального закону забезпечували швидкість розслідування, що є доволі важливим для цієї категорії правопорушень, де будь-які зволікання призводять до втрати доказової інформації.

Подальший розвиток законодавства у сфері кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з ДТП, знайшов своє відображення у КК УРСР 1960 року, в якому було системно закріплено підходи до охорони суспільних відносин, пов'язаних із джерелами підвищеної небезпеки [237, с. 6]. У межах нової редакції закону про кримінальну відповідальність передбачалося декілька складів злочинів, що охоплювали безпеку руху та експлуатацію транспорту, безпеку виробництв, а також безпеку від використання загально-небезпечних джерел [177, с. 503]. Такий підхід свідчив про усвідомлення законодавцем комплексного характеру загроз, пов'язаних із використанням техніки та механізмів, а також про необхідність диференційованого правового реагування. Зокрема, у ст. 215 КК УРСР було встановлено кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки руху та експлуатації автотранспорту особами, що керують транспортними засобами [144]. Разом з тим, зберігся поділ суб'єктів на спеціальних (зокрема, працівників транспорту) і загальних (всіх водіїв транспорту), обумовлюючи необхідність встановлення додаткових обставин у процесі доказування, що безпосередньо відображалось на змісті досудового розслідування.

Водночас із розвитком кримінального законодавства відбувалися суттєві зміни і в кримінальному процесуальному праві. КПК УРСР 1960 року на законодавчому рівні закріпив низку демократичних принципів кримінального судочинства, які стали визначальними для організації досудового розслідування в цілому. Серед них особливе значення мало положення про обов'язковість порушення кримінального провадження у разі

виявлення ознак злочину, що фактично закріплювало необхідність початку кримінального переслідування. Не менш вагомим було встановлення вимоги про недопустимість притягнення особи як обвинуваченого інакше, як у порядку, визначеному кримінальним процесуальним законом [49, с. 285]. Ключовим же принципом стало положення про обов'язковість здійснення всебічного, повного та об'єктивного розслідування, яке орієнтувало органи досудового слідства на встановлення істини у справі, а не лише на підтвердження і доведення обвинувачення [89, с. 30].

Синхронний розвиток законодавства про кримінальну відповідальність і кримінального процесуального законодавства у зазначений період мав визначальний вплив на організацію розслідування ДТП. Це проявлялося, передусім, у формуванні більш чіткої структури доказування, що передбачала необхідність встановлення як факту порушення правил безпеки дорожнього руху, так і причинного зв'язку між такими діями та наслідками у вигляді заподіяння шкоди життю чи здоров'ю особи. Крім того, закріплення принципу повноти та об'єктивності розслідування зумовило активне використання спеціальних знань, зокрема шляхом призначення автотехнічної та судово-медичної експертиз, що сприяло підвищенню якості отриманих відомостей, що мають значення для кримінального провадження. У результаті зазначені законодавчі зміни забезпечили перехід від спрощених підходів розслідування ДТП до більш системного та науково обґрунтованого процесу пізнавальної діяльності, який враховував як кримінально-правову специфіку правопорушення, так і необхідність дотримання процесуальних вимог. Це стало важливим етапом у розвитку законодавства, що визначив подальші напрями вдосконалення досудового розслідування цього виду кримінальних правопорушень.

Подальший розвиток кримінального законодавства був пов'язаний із виокремленням відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, що істотно вплинуло на організацію та зміст досудового розслідування ДТП. У межах удосконалення норм КК УРСР 1960 року

поступово деталізовано ознаки складів злочинів у сфері безпеки дорожнього руху, що зумовило необхідність уточнення предмета доказування та розширення кола процесуальних дій, спрямованих на встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення. Хоча ще не було повноцінно розробленої системи злочинів, вчинених із використанням транспорту [30, с. 96]. Зокрема, необхідним кроком стало закріплення у кримінальному законі положень, відповідно до яких знаряддям вчинення злочинів визнавалися автомототранспортні засоби, міський електротранспорт, трактори та інші самохідні машини [268, с. 43]. Такий підхід дозволив чітко виокремити транспортні засоби із загальних джерел підвищеної небезпеки, а також сприяв уніфікації підходів до кваліфікації діянь, пов'язаних із порушенням правил експлуатації транспортних засобів. Для досудового розслідування це означало необхідність встановлення технічних характеристик транспортного засобу, його технічного стану, умов експлуатації, а також відповідності його використання встановленим правилам.

Особливого значення набули зміни, внесені у 1968 та 1973 роках до ст. 215-1 КК УРСР, якими передбачено залежність міри кримінальної відповідальності від суб'єкта правопорушення [179, с. 49]. Відповідно до нової редакції суб'єктом визнавалася особа, яка керувала транспортним засобом у стані сп'яніння після позбавлення права керування за аналогічне порушення, тоді як у ч. 2 ст. 215-1 КК УРСР – особа, яка перебувала у стані сп'яніння, не мала права керування транспортним засобом і повторно протягом року вчинила таке правопорушення [1, с. 27]. Така деталізація законодавства свідчила про посилення уваги держави до фактору сп'яніння як однієї з основних причин ДТП. Зазначені зміни відобразились на досудовому розслідуванні ДТП, оскільки зумовили необхідність встановлення додаткових юридично значущих обставин, пов'язаних із особою правопорушника. Зокрема, слідчий повинен був з'ясувати факт перебування особи у стані алкогольного сп'яніння, що вимагало проведення відповідного медичного огляду, а також встановити наявність або відсутність

у неї права керування транспортним засобом, факт попереднього притягнення до відповідальності та повторність вчинення правопорушення. Це, у свою чергу, призвело до розвитку практики використання спеціальних знань, удосконаленню процедури документування доказів та підвищенню ролі експертних досліджень у кримінальному провадженні. Таким чином, подальші зміни кримінального законодавства, пов'язані з диференціацією відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, спричинили ускладнення структури досудового розслідування ДТП, зробивши його більш комплексним, деталізованим та орієнтованим на всебічне дослідження як обставин події, так і особи правопорушника. Ці кроки вбачалися необхідними для забезпечення сталого розвитку кримінального процесуального забезпечення розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Починаючи із середини 1980-х років, у розвитку кримінального та кримінального процесуального законодавства відбуваються суттєві трансформації, обумовлені загальними процесами демократизації та лібералізації суспільного життя [272, с. 20]. Ці зміни охопили всі сфери державної діяльності, зокрема й сферу кримінального судочинства, що викликало необхідність переосмислення ролі права як інструменту забезпечення балансу між інтересами держави та правами людини. У цьому контексті особливого значення набуло звернення до міжнародного досвіду, а також поступова адаптація вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів, які передбачають підвищення рівня гарантій захисту прав особи у кримінальному провадженні. Зазначені тенденції знайшли своє відображення й у вдосконаленні кримінально-правових норм, що регулюють відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху. Важливим етапом у цьому процесі стали зміни, внесені Указом Президії Верховної Ради УРСР від 1 серпня 1985 року [86, с. 144]. Власне змінено підхід до визначення знарядь вчинення відповідних злочинів шляхом узагальненого формулювання «транспортні засоби», що сприяло уніфікації кримінально-

правових норм, забезпечивши їх більшу гнучкість та дозволивши охоплювати значно ширше коло технічних засобів, що постійно розвивалися у зв'язку з швидким науково-технічним прогресом. Також ст. 215 КК УРСР була доповнена комплексною приміткою, яка надавала визначення поняття «транспортний засіб». Відповідно до цієї примітки, до транспортних засобів відносилися всі види автомобілів, тракторів та інших самохідних машин, а також трамваї та тролейбуси, мотоцикли й інші механічні транспортні засоби [181, с. 189]. Подібна деталізація має позитивні наслідки для правозастосування, оскільки забезпечувало однозначність тлумачення відповідних норм та усувало суперечності при кваліфікації діянь. Безумовно, у цей період до кримінального законодавства вносилися й інші зміни та доповнення, спрямовані на вдосконалення регулювання відповідальності за суспільно небезпечні діяння у сфері функціонування транспорту різних видів [181, с. 131]. У сукупності всі законодавчі новації позитивно вплинули і на організацію досудового розслідування ДТП, оскільки сприяли більш чіткому визначенню предмета доказування, розширенню кола обставин, що підлягають встановленню, а також підвищенню якості правової кваліфікації кримінальних правопорушень. Одночасно із цим посилення уваги до прав людини в кримінальному процесі зумовило поступове формування підходів до забезпечення процесуальних гарантій учасників провадження, що стало передумовою подальшого реформування кримінального процесуального законодавства на засадах верховенства права.

Як зауважує С. В. Бабанін, попри проведені реформування кримінальних кодексів союзних республік, лише в деяких із них передбачено відокремлену главу з назвою «Транспортні злочини», і навіть у таких випадках не сформувалося цілісної та системно завершеної конструкції відповідних складів кримінальних правопорушень [31, с. 33]. Значна частина норм, що стосувалися порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту, залишалася розпорошеною в інших главах кримінальних кодексів, зокрема тих, що регулювали злочини проти життя і здоров'я особи,

громадської безпеки тощо. Це свідчило про відсутність комплексного підходу до регламентації транспортних правопорушень з родовим об'єктом злочинів. Подібний стан законодавчого регулювання викликаний низкою об'єктивних факторів. Насамперед слід відзначити відносно низький рівень поширеності транспортних засобів серед населення у зазначений історичний період, що не створювало достатньої соціальної потреби у формуванні розгалуженої системи кримінально-правових норм у цій сфері. Крім того, транспортна інфраструктура перебувала на етапі становлення, а інтенсивність дорожнього руху була значно нижчою порівняно з сучасними умовами, що, відповідно, зменшувало кількість ДТП та їх суспільну небезпечність. Не менш важливим чинником була обмеженість технічного розвитку та стандартизації транспортних засобів, що ускладнювало вироблення єдиних підходів до визначення їх правового статусу та правил експлуатації.

Водночас домінував підхід до кваліфікації таких правопорушень зважаючи на наслідки, без урахування особливостей об'єкта чи способу їх вчинення, що також зумовлювало розміщення відповідних норм у різних главах закону про кримінальну відповідальність. Додатково треба враховувати і загальну орієнтацію кримінального законодавства того часу на захист державних інтересів, а не на деталізацію окремих сфер суспільних відносин, зокрема безпеки дорожнього руху. У результаті відсутність чітко сформованої системи транспортних злочинів у кримінальному законодавстві негативно позначалася і на організації досудового розслідування, оскільки ускладнювала визначення предмета доказування, меж кримінально-правової оцінки та процесуальних особливостей розслідування відповідної категорії правопорушень. Це, у свою чергу, обумовило подальшу необхідність систематизації та спеціалізації кримінально-правових норм, що відбулося вже на наступних етапах розвитку законодавства.

Нова віха розвитку законодавства у сфері досудового розслідування ДТП розпочалася в перші роки здобуття Україною незалежності, сприявши переорієнтації правової системи в напрямі впровадження демократичних

цінностей і міжнародних стандартів захисту прав людини [150, с. 159]. Водночас, попри початок державних реформ, КК УРСР 1960 року продовжував бути чинним, однак із внесенням відповідних змін і доповнень, які поступово трансформували підходи до кримінальної відповідальності у сфері безпеки дорожнього руху. Зокрема, із диспозиції ст. 215 КК вилучено положення про альтернативні суспільно небезпечні наслідки, унаслідок чого кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки руху та експлуатації транспорту почала наставати виключно у разі спричинення шкоди здоров'ю потерпілого [208]. Такий підхід передбачав настання відповідальності за умови заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень особою, яка керує транспортним засобом, що в цілому кореспондується із сучасною конструкцією ч. 1 ст. 286 КК України. Це свідчило про поступову конкретизацію складу злочину та орієнтацію законодавця на більш чітке визначення підстав кримінальної відповідальності.

У сфері кримінального процесуального регулювання також відбувалися суттєві зміни. Хоча КПК УРСР 1960 року продовжував залишатися чинним, він зазнавав численних змін, спрямованих на вдосконалення засад кримінального провадження. Відбувався поступовий відхід від інквізиційної моделі процесу, що проявлялося у посиленні ролі судового контролю, розширенні процесуальних прав учасників кримінального провадження, а також підвищенні вимог до законності та обґрунтованості проведення слідчих дій. Зокрема, посилювався контроль за втручанням у права і свободи особи, удосконалювалися процедури отримання доказів, їх оцінки та використання у процесі доказування. У контексті досудового розслідування ДТП зазначені зміни сприяли формуванню нових поглядів на організацію діяльності слідчого. З'являлися та вдосконалювалися криміналістичні методики розслідування ДТП, які враховували як технічні особливості механізму їх вчинення, так і необхідність забезпечення прав людини, зокрема під час проведення освідування, огляду місця події, допиту.

Разом із тим, попри поступове вдосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства, сам процес досудового розслідування, у тому числі й у справах щодо ДТП, зазнавав істотних ускладнень. Однією з ключових причин цього була відсутність у КПК 1960 року визначення поняття «слідчі дії», які фактично є основними процесуальними засобами отримання фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження. Законодавча невизначеність призводила до неоднозначного розуміння змісту та переліку відповідних дій, що, у свою чергу, дезорієнтувало слідчих у практичній діяльності [67, с. 36-37]. Зокрема, норми КПК 1960 року свідчать про фрагментарність регулювання зазначеного інституту. Наприклад, у ст. 85 КПК 1960 року було визначено порядок фіксування слідчих дій у протоколі, проте не конкретизовано, які саме дії слід вважати слідчими [147]. Водночас зміст інших статей дає підстави дійти висновку, що законодавець фактично відносив до слідчих дій такі процесуальні дії, як допит очну ставку, огляд, обшук, виїмку, освідування, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення осіб і предметів для впізнання тощо (ст. 85-1, 85-2, 127, 194 КПК 1960 року) [233, с. 15; 147].

Проте відсутність системного закріплення цього переліку, а також єдиного підходу до правової природи слідчих дій створювала суттєві труднощі у правозастосовній діяльності. Прогалини та суперечності мали особливо негативний вплив на досудове розслідування ДТП, де оперативність і правильна послідовність проведення слідчих дій на початковому етапі є вирішальним. Нечіткість законодавчих приписів призводила до плутанини у визначенні процесуального порядку проведення окремих процесуальних дій, зокрема огляду місця події, освідування, відтворення обстановки події, що є ключовими для встановлення механізму ДТП. У результаті це ускладнювало належне документування отриманих відомостей, створювало ризики визнання доказів недопустимими та негативно позначалося на загальній якості процесу доказування. Фрагментарне та непослідовне регулювання

слідчих дій у КПК УРСР 1960 року не лише уповільнювало діяльність органів досудового розслідування, а й істотно стримувало формування ефективних механізмів розслідування ДТП, що зумовлювало необхідність подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Наступний етап розвитку законодавства у сфері досудового розслідування ДТП пов'язаний із прийняттям нового КК України 2001 року, який став важливим кроком у систематизації кримінально-правових норм та приведенні їх у відповідність до сучасних соціальних реалій і усталених міжнародних стандартів. Однією з ключових новацій стало виокремлення всіх транспортних злочинів у самостійний розділ Особливої частини, що свідчило про остаточне визнання безпеки дорожнього руху як окремого об'єкта кримінально-правової охорони. Саме у цьому контексті було закріплено положення ст. 286 КК України, яка в основних своїх положеннях набула сучасного змісту, за винятком подальших змін, що стосувалися зміни міри покарання. Зрештою, розвиток вітчизняного законодавства щодо виокремлення родового об'єкту кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту пройшов доволі довгий шлях наукового пізнання [191, с. 249]. Всі подальші зміни зумовлені вдосконаленням транспортних засобів, появою сучасних транспортних технологій, що призвели до появи нових суспільних відносин, посягання на які становлять суспільну небезпеку, а тому вимагають більш дієвої охорони [192, с. 588]. Запровадження системної перебудови закону про кримінальну відповідальність також вплинуло на процес організації досудового розслідування ДТП, оскільки забезпечило чіткість у кваліфікації діянь, визначенні об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, а також сприяло формуванню удосконалення механізму доказування у цій категорії кримінальних проваджень. Відтак законодавче виокремлення транспортних злочинів сприяло підвищенню якості правозастосування та створило передумови для подальшого розвитку криміналістичних методик їх розслідування.

Водночас, поруч з реформуванням кримінального законодавства відбувалися зміни і в кримінальному процесуальному законі. Зокрема, було закріплено положення, які визначали випадки проведення невідкладних слідчих розшукових дій [61, с. 23-24]. Йдеться про ситуації, коли у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя чи майна або безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обшук житла чи іншого володіння особи міг проводитися без попереднього судового дозволу. Такий підхід відображав прагнення забезпечити баланс між необхідністю оперативного реагування на кримінальні правопорушення та дотриманням прав людини. Можливість проведення невідкладних слідчих дій мала особливо важливе значення для розслідування ДТП, для яких характерними є швидкоплинність подій та висока ймовірність втрати доказової інформації. Оперативне проведення огляду місця події, огляду транспортного засобу, вилучення речових доказів, фіксація обстановки та інших обставин дозволяло значно підвищити ефективність досудового розслідування, забезпечити його повноту та об'єктивність.

Внаслідок прийняття КК України у 2001 році та пов'язані з цим зміни у кримінальному процесуальному законодавстві стали важливим етапом розвитку правового регулювання розслідування ДТП, заклавши підґрунтя для подальшого вдосконалення як матеріально-правових, так і процесуальних механізмів забезпечення ефективності досудового кримінального провадження. З цих часів на етапі формування нових підходів до кримінально-правового регулювання у КК України було запропоновано відмовитися від включення до диспозиції відповідної норми такого наслідку, як настання легких тілесних ушкоджень. У ст. 261 КК України мінімальний рівень шкоди здоров'ю було визначено на рівні завдання особі потерпілого середньої тяжкості тілесних ушкоджень, що фактично означало підвищення порогу криміналізації відповідних діянь. Такий крок свідчить про прагнення законодавця чіткіше розмежувати кримінально карані правопорушення та діяння, що підлягають адміністративній відповідальності, з огляду на ступінь

їх суспільної небезпечності. Виключення легких тілесних ушкоджень із переліку наслідків, які тягнуть кримінальну відповідальність, дозволило уникнути надмірної криміналізації діянь у сфері дорожнього руху та зосередити увагу органів досудового розслідування на більш суспільно небезпечних наслідках. Водночас це потребує більш ретельного встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, що безпосередньо вплинуло на зміст доказування у кримінальному провадженні. Зазначене положення було збережене і в чинній редакції кримінального законодавства, зокрема у конструкції ст. 286 КК України, що підтверджує послідовність законодавця у визначенні критеріїв кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху. Тобто відповідальність настає починаючи з середньої тяжкості тілесних ушкоджень [58, с. 59]. У контексті досудового розслідування ДТП це має принципове значення, оскільки орієнтує слідчого на необхідність невідкладного проведення освідування для встановлення характеру та ступеня тілесних ушкоджень потерпілих, що, у свою чергу, визначає як правову кваліфікацію діяння, так і подальший напрям розслідування [46, с. 34]. Таким чином, історичний період після здобуття незалежності України характеризується поступовою трансформацією кримінального та кримінального процесуального законодавства, що вплинуло на підвищення ефективності досудового розслідування ДТП, забезпечивши більш чітке визначення підстав настання кримінальної відповідальності, а також удосконалення механізмів дотримання прав і свобод людини під час проведення процесуальних дій.

Завершальний етап розвитку законодавства, що безпосередньо вплинув на унормування досудового розслідування ДТП, пов'язаний із підготовкою та прийняттям нового КПК України, що відображало якісно новий рівень осмислення завдань кримінального провадження. Розробка проекту супроводжувалася активізацією наукових досліджень, спрямованих на удосконалення засобів збирання доказів, забезпечення належного балансу між публічним інтересом і правами особи, а також імплементацію

європейських стандартів кримінального судочинства [64, с. 31]. У центрі таких змін перебувало питання чіткого визначення процесуальних інструментів доказування та встановлення гарантій їх правомірного застосування.

Комплексне оновлення кримінального процесуального законодавства здійснювалося системно, з урахуванням сучасних соціальних умов, практики правозастосування та вимог міжнародних стандартів, насамперед практики ЄСПЛ [175, с. 92]. Як наслідок, у 2012 році було прийнято новий КПК України, започаткувавши якісно нову модель досудового розслідування, орієнтовану на принципи змагальності, верховенства права та забезпечення ефективного судового контролю. Однією з ключових нововведень є конкретизація інституту слідчих (розшукових) дій із наданням їх офіційного визначення, що усунуло попередню законодавчу невизначеність та сприяло уніфікації підходів до процесу збирання доказів [217, с. 520]. Законодавець чітко закріпив умови, підстави та порядок проведення процесуальних дій, що забезпечило їх правову визначеність та передбачуваність. Також встановлено вичерпний перелік осіб, які не можуть бути понятими, що підвищило рівень об'єктивності та достовірності результатів процесуальних дій. Окреслення меж проведення слідчих (розшукових) дій, а також регламентація порядку фіксування їх результатів, у тому числі у випадках отримання доказів, що можуть вказувати на невинуватість особи, значно посилили гарантії дотримання прав людини у кримінальному провадженні [67, с. 38].

З огляду на особливості вчинення ДТП, впроваджені зміни мали визначальне значення, адже були спрямовані на підвищення ефективності початкового етапу розслідування, забезпечували чіткість і послідовність проведення першочергових процесуальних дій, таких як затримання, огляд місця події тощо. Водночас запровадження більш дієвих процесуальних механізмів організації досудового розслідування дозволило мінімізувати ризики визнання доказів недопустимими та забезпечити сталу рівновагу між швидкістю розслідування і дотриманням прав учасників кримінального

провадження. В цілому прийняття КПК України 2012 року варто визнати завершальним і водночас найбільш значущим етапом у розвитку законодавства щодо досудового розслідування ДТП, здатного забезпечити системне та комплексне врегулювання процесу доказування, заклавши сучасні стандарти верховенства права, законності й ефективності кримінального провадження.

Узагальнюючи, доречно наголосити, що виокремлення історичних етапів розвитку законодавства щодо досудового розслідування ДТП, як і будь-якого іншого інституту кримінального провадження, має вагоме наукове і практичне значення, оскільки саме крізь призму історичної еволюції можливо зрозуміти зміст, спрямованість і функціональне призначення відповідних правових норм [61, с. 26]. Аналіз генези законодавства дозволяє простежити не лише зміну підходів до кримінально-правової оцінки порушень правил безпеки дорожнього руху, але й трансформацію процесуальних механізмів їх розслідування, що безпосередньо впливає на ефективність кримінального досудового провадження. Водночас комплексне становлення законодавства у цій сфері відбулося не одразу із появою кримінальної відповідальності за окремі види кримінальних правопорушень. Визначальним чинником стало поступове формування суспільної потреби у правовому регулюванні відносин, пов'язаних із використанням транспортних засобів, що було зумовлено їх появою та подальшим масовим поширенням. Розвиток транспортної інфраструктури, збільшення інтенсивності дорожнього руху та зростання кількості ДТП спричинили необхідність деталізації кримінально-правових норм і формування спеціалізованих процесуальних механізмів їх розслідування.

Подальша еволюція законодавства щодо досудового розслідування ДТП характеризується постійним удосконаленням процесуальних засобів доказування, серед яких провідне місце посідають слідчі (розшукові) дії, які були і залишаються основним інструментом встановлення фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення, визначення механізму

ДТП, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, а також ідентифікації особи, причетної до її вчинення.

Разом із тим на різних етапах розвитку законодавства щодо розслідування ДТП, кримінально-правове та кримінальне процесуальне регулювання було неоднорідним і завжди потребувало удосконалення у зв'язку з технологічним розвитком. Зазначені трансформації безпосередньо вплинули і на формування усталеної практики розслідування ДТП, яка еволюціонувала від спрощених моделей до комплексних науково обґрунтованих систем, що поєднують процесуальні, технічні та тактичні засоби пізнання. У результаті сучасний стан законодавства та його правозастосування свідчить про досягнення якісно нового рівня правового регулювання досудового розслідування ДТП, який ґрунтується на поєднанні ефективності кримінального переслідування з належним забезпеченням прав і свобод людини.

1.2. Поняття досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

Кримінальні правопорушення, вчинені унаслідок ДТП характеризується низкою специфічних рис, що безпосередньо впливають на перебіг досудового етапу кримінального провадження. У кримінальній процесуальній площині ця специфіка виявляється в особливостях проведення слідчих (розшукових) дій, необхідності оперативного призначення та проведення судових експертиз, особливостях застосування запобіжних заходів тощо. Сукупність таких характеристик дозволяє відокремити спрямованість досудового розслідування ДТП від інших категорій кримінальних проваджень. Однак відмінні риси та істотні ознаки не можуть залишатися розпорошеними та мати формальне значення. Вони повинні бути впорядкованими у межах єдиного поняття, яке б відображало внутрішній зміст досудового розслідування ДТП. Разом з тим, виокремлення й

обґрунтування характерних для досудового розслідування ДТП ознак є необхідною передумовою для визначення його дефініції. Змістовне наповнення досліджуваного поняття дозволить не лише глибше зрозуміти кримінальні процесуальні аспекти розслідування ДТП, а й створити підґрунтя для подальших наукових пошуків, зокрема щодо визначення критеріїв його ефективності.

У межах більшості наукових напрацювань, присвячених методиці розслідування ДТП, відсутнє усталене розуміння поняття досудового розслідування ДТП. Це пояснюється тим, що вчені здебільшого зосереджують увагу на криміналістичних аспектах діяльності слідчого при розслідуванні ДТП, досліджуючи типові слідчі ситуації, організацію та планування розслідування, застосування тактичних прийомів і тактики використання спеціальних знань тощо. Варто зауважити, що з огляду на специфіку кримінальних правопорушень, вчинених внаслідок ДТП, криміналістичне спрямування досліджень щодо проведення досудового слідства є цілком закономірним, однак вони дещо обмежують можливість змістовного розуміння поняття досудового розслідування ДТП саме у кримінальному процесуальному вимірі. Саме тому в межах підрозділу необхідним є вирішення наукового завдання щодо розкриття змісту поняття досудового розслідування ДТП шляхом виокремлення та обґрунтування його істотних ознак.

В сучасних умовах розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, розуміння досудового розслідування ДТП залишається фрагментарним і таким, що походить від більш ширшого терміну «досудове розслідування». Проте загальне тлумачення досліджуваного поняття призводить до нехтування тими особливостями кримінальної процесуальної діяльності, що виникають саме при розслідуванні ДТП, вирізняючи цей вид кримінальних проваджень від низки інших.

В кримінальному процесуальному вимірі під час розслідування ДТП існують відповідні особливості щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Наприклад, при огляді місця ДТП, на відміну від інших кримінальних правопорушень, виникають вагомі труднощі, пов'язані з невизнанням особи учасником огляду місця події, що призводить до неможливості ознайомитись зі змістом складеного протоколу огляду та власне складеної схеми ДТП, засвідчивши правильність фіксації результатів цієї слідчої (розшукової) дії [129, с. 112]. Серед іншого можуть виникати питання й щодо законності та правомірності застосування запобіжних заходів, зокрема процесуального затримання. На перший погляд, варто погодитись, що відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України вчинення ДТП не є кримінальним проступком, оскільки передбачає штраф у розмірі більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [143]. Тому видається, що застосування процесуального затримання в порядку ст. 208 КПК України є безсумнівним. Але, важливо звернути увагу, що санкція ч. 1 ст. 286 КК України не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, що робить затримання особи, винної у ДТП, неправомірним. Натомість, для розслідування ДТП законним та більш доречним є застосування положень ч. 6 ст. 237 КПК України щодо заборони будь-якій особі, в тому числі винній у вчиненні ДТП, залишати місце огляду до його закінчення [146]. Як слушно зауважують деякі науковці, що правова природа такої вимоги подібна до затримання, оскільки також передбачає процесуальний примус, що полягає в обмеженні права особи на свободу пересування через те, що вона вимушена залишатися поряд із слідчим у визначеному місці [164, с. 245-246]. Проте варто констатувати відмінність як щодо часу та способів утримання особи поряд із уповноваженою службовою особою, так і щодо правових наслідків зазначених процесуальних дій [198, с. 421; 205, с. 187; 151, с. 125-126]. Крім того не є поодинокими випадки щодо правомірності отримання пояснень та показань під час розслідування ДТП, проведення особистого обшуку, застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту тощо.

У своїй сукупності згадані особливості досудової кримінальної процесуальної діяльності не можуть залишатись осторонь внаслідок оперування загальним поняттям досудового слідства. Вони вимагають цілісного розуміння та якісного обґрунтування саме досудового розслідування ДТП. Водночас за правилами тлумачення понять необхідно запобігати зайвому перевантаженню обсягу дефініції, зробивши акцент на сутнісних ознаках та відмінних рисах від суміжних предметів і явищ [153, с. 118]. В цьому контексті доречно звернути увагу та більш детально розкрити зміст таких ознак досудового розслідування ДТП як:

1. Досудова кримінальна процесуальна діяльність.

У своїй основі перша ознака досудового розслідування ДТП полягає в тому, що досліджуване поняття фактично є різновидом досудової кримінальної процесуальної діяльності. Ця діяльність виступає процесуальною формою реалізації завдань кримінального судочинства. Ключовим моментом, з якого вона розпочинається, є внесення відомостей до ЄРДР, після чого виникає об'єктивна необхідність у встановленні обставин, що мають значення для кримінального провадження. Мається на увазі не лише фіксація факту ДТП, а про комплексне з'ясування всіх юридично значущих аспектів: механізму події, ролі кожного з учасників, причинно-наслідкових зв'язків, характеру та обсягу заподіяної шкоди, наявності чи відсутності вини тощо. На стадії досудового розслідування процесуальна діяльність набуває системного, цілеспрямованого та процесуально врегульованого характеру. Іншими словами, встановлення обставин кримінального правопорушення є можливим виключно в межах досудового слідства, оскільки лише на цьому етапі закон надає уповноваженим суб'єктам слідчому та прокурору, необхідний інструментарій для здійснення доказування. Незалежно від особливостей механізму ДТП та складності провадження, встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення можливе виключно через застосування процесуальних інструментів, передбачених кримінальним процесуальним законом. Йдеться

про те, що пізнання обставин ДТП можливе виключно через інструменти, які має у розпорядженні слідчий, адже досудове розслідування є нормативно врегульованою діяльністю, що визначає способи виявлення, отримання, фіксації та вилучення доказів. Власне й сам процес доказування є стрижнем та серцем кримінальної процесуальної діяльності [105, с. 7]. З огляду на зазначене, специфіка ДТП лише підсилює увагу до суворого дотримання встановлених процедур проведення досудового слідства, оскільки слідова картина у таких справах є надзвичайно вразливою до знищення. Тому органи досудового розслідування спрямовують свою діяльність на пізнання обставин учиненого ДТП шляхом застосування закріплених у КПК України процесуальних засобів. До таких процесуальних засобів, як правило вчені, відносять слідчі (розшукові) дії, а також інші процесуальні дії, визначені ч. 2 ст. 93 КПК України [38, с. 51].

З урахуванням зазначеного, досудова кримінальна процесуальна діяльність поєднує як пізнавальну сторону, оскільки спрямована на встановлення фактичних обставин події, так і процесуальну, адже здійснюється у суворо визначеній законом формі, з дотриманням принципів кримінального провадження та гарантій прав його учасників. Саме поєднання цих складових забезпечує можливість отримання допустимих і достовірних доказів. У справах про ДТП будь-яке зволікання або порушення процесуальної форми може призвести до втрати важливої доказової інформації, що підкреслює роль досудової процесуальної діяльності як основного інструменту досягнення мети кримінального провадження.

Таким чином, досудове розслідування ДТП невід'ємно пов'язане з кримінальною процесуальною діяльністю та процесом пізнання обставин учиненого ДТП, а його специфіка лише деталізує й ускладнює загальну модель досудового розслідування, не змінюючи його природи. Саме шляхом дотримання процесуальної форми забезпечується дотримання прав і законних інтересів учасників провадження, процес доказування та реальна можливість пізнання обставин кримінального правопорушення. Без здійснення

врегульованої кримінальним процесуальним законом кримінальної процесуальної діяльності розслідування ДТП не може набути юридичної значущості та не здатне реалізувати своє призначення у системі кримінального правосуддя.

2. Здійснюється спеціальними суб'єктами.

Наступною характерною рисою досудового розслідування ДТП є те, що його здійснення покладається на спеціальних суб'єктів, наділених відповідними повноваженнями та професійною компетентністю. Обґрунтування цієї ознаки доцільно пов'язати з моментом виникнення кримінальних процесуальних правовідносин, адже з цього часу відповідні особи набувають визначеного законом процесуального статусу. Лише з появою кримінальних процесуальних правовідносин, що, як правило, пов'язано з вчиненням кримінального правопорушення та внесенням відомостей до ЄРДР, у спеціальних суб'єктів виникає сукупність процесуальних прав і обов'язків, яка трансформується у їх процесуальний статус. Цей статус і обумовлює покладення на них обов'язку здійснювати досудове розслідування конкретного кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з ДТП. До таких спеціальних суб'єктів, насамперед, належать слідчий та прокурор, які виступають представниками сторони обвинувачення.

Їх діяльність має владний, публічний характер і спрямована на реалізацію функції кримінального переслідування. При цьому їх повноваження чітко визначені кримінальним процесуальним законом, що забезпечує законність і передбачуваність їх процесуальної діяльності. Відповідно до кримінального процесуального законодавства саме на сторону обвинувачення покладається обов'язок доказування, який включає збирання, перевірку та оцінку доказів з метою встановлення обставин кримінального правопорушення. Це означає, що вони не лише наділені правом здійснювати слідчі (розшукові) дії, але й зобов'язані забезпечити повноту, всебічність і неупередженість досудового розслідування. Особливістю цієї ознаки є також

те, що жодні інші учасники кримінального провадження не можуть здійснювати досудове розслідування у повному обсязі, оскільки не наділені відповідним процесуальним статусом. Навіть за наявності широких процесуальних прав (наприклад, у сторони захисту), їх діяльність не підміняє функції органів досудового розслідування. Щодо цього слушною є думка О. В. Ковальнової, що в межах досудового слідства процес пізнання не є довільною або загальнодоступною діяльністю, оскільки воно здійснюється лише суб'єктами, спеціально уповноваженими державою на встановлення істини у кримінальному провадженні [115, с. 172]. Саме тому досудове розслідування ДТП, як і будь-якого іншого кримінального правопорушення, проводиться органами досудового розслідування в особі слідчого та під процесуальним керівництвом прокурора у відповідності до положень кримінального процесуального закону. Проте формальна наявність повноважень не гарантує ефективності досудового розслідування ДТП, адже вирішального значення набуває саме фахова компетентність зазначених суб'єктів.

Розслідування ДТП характеризується високою технічною складністю, необхідністю знання фізичних явищ щодо механізму утворення слідів, закономірностей розвитку ДТП, можливих моделей поведінки учасників дорожнього руху, розуміння ролі та значення техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Тому цілком обґрунтованою є позиція Д. В. Сімоновича, який наголошує на необхідності законодавчого закріплення спеціалізації слідчих та прокурорів [220, с. 29]. Хоча повноваження слідчих є єдиними для всіх категорій кримінальних правопорушень, зміст їх діяльності в різних сферах істотно відрізняється, що потребує відповідної професійної підготовки та здатності орієнтуватися у специфіці тієї чи іншої галузі. Власне щодо фахової компетентності органів прокуратури, справедливою є думка Ю. А. Єременко, який підкреслює, що ефективність процесуального керівництва залежить від наявності спеціалізації прокурора, тобто концентрації певних знань і навичок на

конкретному напрямі кримінального провадження [92, с. 40]. Подібні підходи підтримуються й іншими дослідниками, які вказують на необхідність дотримання принципу спеціалізації як слідчого, так і прокурора під час призначення процесуального керівника у справах певної категорії злочинів [253, с. 143; 199, с. 89]. Такий підхід забезпечує ефективність пізнавальної діяльності, спрямованої на встановлення обставин ДТП, сприяє своєчасному проведенню першочергових слідчих (розшукових) дій і прийняттю обґрунтованих процесуальних рішень.

З огляду на технічну специфіку ДТП, обсяг спеціальних знань, необхідних для реконструкції події, та підвищену складність доказування у цій категорії кримінальних правопорушень, цілком логічним є висновок про те, що досудовим розслідуванням ДТП повинні займатися окремі слідчі та прокурори, які спеціалізуються на зазначеній категорії проваджень. Такий підхід може бути реалізований за аналогією із практикою окремих слідчих у справах неповнолітніх чи розслідуванні організованої злочинності. Таким чином, наявність спеціальних суб'єктів, які володіють необхідними знаннями та професійною підготовкою, є важливою ознакою досудового розслідування ДТП і має розглядатися як суттєва умова підвищення ефективності кримінального провадження.

3. Законний та правомірний спосіб.

Наступною властивістю досудового розслідування ДТП є те, що кримінальна процесуальна діяльність, спрямована на встановлення обставин вчинення ДТП, здійснюється виключно у законний та правомірний спосіб. Законність і правомірність виступають взаємопов'язаними, але не тотожними категоріями, кожен із яких має самостійне змістове навантаження та впливає на ефективність кримінальної процесуальної діяльності в цілому. Законний спосіб проведення досудового розслідування ДТП передбачає суворе дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Законність забезпечує належну процесуальну форму, без якої отримані фактичні дані не можуть бути доказами, а сама діяльність органів досудового розслідування

втрачає правову визначеність. Водночас правомірний спосіб передбачає не тільки формальну відповідність дій закону, але й те, що сам закон і практика його застосування не повинні порушувати права, свободи й законні інтереси людини. Правомірність кримінальної процесуальної діяльності ґрунтується на дотриманні принципу верховенства права. Відповідною, як зазначає О. І. Котюк, кожна слідча (розшукова) дія може вважатися проведеною з урахуванням принципу правомірності за умови дотриманням не тільки кримінального процесуального законодавства, а й загальновизнаних прав, свобод і законних інтересів людини [136, с. 120]. Також справедливою є думка О. А. Лучко, що процесуальна дія окрім своєї спрямованості на отримання відомостей про вчинене кримінальне правопорушення повинна бути правомірною, не порушувати, а відповідати змісту прав і свобод людини [174, с. 32]. Тобто правова природа правомірності потребує, щоб кожне втручання в права людини було необхідним, пропорційним і чітко обґрунтованим, а не здійснювалося свавільно без достатніх на те підстав.

Показовим може бути приклад, наведений Т. О. Лоскутовим. Автор у своїй роботі приводить ситуацію, яка трапилась у практичній діяльності одного зі слідчих підрозділів за лінією розслідування злочинів, пов'язаних з ДТП. Один зі слідчих вказаного підрозділу затримав особу за підозрою у вчиненні необережного злочину, санкцією якого не передбачалась можливість застосування покарання у вигляді позбавлення свободи (ч. 1 ст. 286 КК). Тим самим слідчий неспіврозмірно обмежив право людини на свободу і особисту недоторканність [166, с. 181]. Таким чином, затримання у подібних ситуаціях не узгоджується з вимогами ст. 208 КПК України, а тому є незаконним і не відповідає критерію правомірності, оскільки безпідставно обмежує право людини на свободу та вільне пересування, не відповідає меті кримінального провадження та не є пропорційним втручанням.

Схожі порушення можуть виникнути під час проведення обшуку транспортного засобу та особистого обшуку особи, якщо такі процесуальні дії проводяться без достатніх підстав. Це пов'язано з тим, що обшук за своєю

спрямованістю обмежує право особи на мирне володіння майном та право на особисту недоторканність [176, с. 348; 240, с. 136]. Тому обшук транспортного засобу або особистий обшук особи можуть бути здійснені тільки в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом.

На наш погляд, законний та правомірний спосіб досудового розслідування потрібно оцінювати не лише крізь призму національного законодавства, але й з урахуванням стандартів, сформованих практикою ЄСПЛ, яка дозволяє розкрити зміст вимоги правомірності як комплексного критерію, що включає законність, обґрунтованість і недопущення свавільного втручання у права людини. Зокрема, у справі *K.F. v. Germany* Суд наголосив, що будь-яке втручання держави у право на свободу має ґрунтуватися на обґрунтованій підозрі, яка повинна спиратися на об'єктивні факти [4]. Це рішення має принципове значення для досудового розслідування, оскільки встановлює, що проведення процесуальних дій не може бути довільним і повинно мати належне доказове підґрунтя. Подібний підхід викладено у справі *Murray v. United Kingdom*, де Суд зазначив, що рівень обґрунтованості підозри не повинен досягати рівня доказів, необхідного для обвинувального вироку, проте має бути достатнім для провадження подальших процесуальних дій [8]. Таким чином, ЄСПЛ фактично встановлює баланс між ефективністю розслідування та гарантіями прав людини, що є особливо актуальним у справах щодо ДТП, де необхідно діяти оперативно, але водночас із дотриманням вимог правомірності. У рішенні *Sadocha v. Ukraine* Суд підкреслив, що ступінь втручання у права особи повинен відповідати тяжкості підозри та обґрунтованості доказів, а будь-які процесуальні рішення мають бути пропорційними поставленій меті [12]. Це має безпосереднє значення при проведенні слідчих (розшукових) дій, оскільки вимагає від органів досудового розслідування дотримання принципу пропорційності у разі обмеження прав людини. Водночас у справах *Šilih v. Slovenia* та *Padura v. Ukraine* ЄСПЛ сформулював стандарт ефективного розслідування, який включає обов'язок держави забезпечити своєчасність і ретельність

проведення процесуальних дій [14; 11]. Суд наголосив, що затягування або формальний характер розслідування можуть свідчити про його неправомірність, навіть якщо вимоги закону були дотримані.

З огляду на зазначене вбачається, що ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово підкреслював, що правомірність кримінальної процесуальної діяльності має бути оцінена крізь призму принципу верховенства права та міжнародних стандартів, які вимагають, щоб будь-яке втручання органів держави було не лише законним у формальному розумінні, а й необхідним, пропорційним і передбачуваним [20, с. 225-226]. Крім того окремі процесуальні дії можуть бути визнані неправомірними, коли вони порушують фундаментальні права людини, навіть за умови їх здійснення відповідно до вимог національного законодавства [3; 15]. З аналізу зазначених рішень випливає, що законний та правомірний спосіб досудового розслідування охоплює декілька взаємопов'язаних елементів: наявність належної правової підстави для проведення процесуальних дій; обґрунтованість і достатність фактичних даних; дотримання принципу пропорційності; забезпечення ефективності та оперативності розслідування; а також повагу до прав і свобод людини. Лише тоді законність і правомірність кримінальної процесуальної діяльності визначатимуть межі втручання у права та свободи особи та відповідність процесуальних дій завданням кримінального провадження.

Правомірність досудового розслідування є не формальною, а змістовною характеристикою процесуальної діяльності, яка визначає її відповідність як національному законодавству, так і міжнародним стандартам захисту прав людини, що є необхідною умовою ефективного та справедливого кримінального провадження.

4. Залучення обізнаних осіб та використання спеціальних знань.

Наступною визначальною рисою досудового розслідування ДТП є залучення обізнаних осіб та широке використання спеціальних знань, без яких пізнання механізму ДТП значно ускладнюється. У наукових дослідженнях неодноразово підкреслено, що природа ДТП передбачає

складний причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою учасників дорожнього руху, технічним станом транспортних засобів, дорожніми умовами, фізичними закономірностями переміщення предметів у просторі тощо [121, с. 34; 265, с. 42]. Внаслідок цього, як зауважують науковці, пояснити механізм утворення слідів можливо лише за умови володіння ґрунтовними знаннями з різних галузей, зокрема фізики, хімії, математики, медицини, психології та інших наук [91, с. 4]. Без залучення фахівців повною мірою встановити всі обставини події та реконструювати механізм ДТП майже неможливо.

Передусім треба зважати на те, що сучасне досудове розслідування пов'язане з активним використанням технічних засобів пошуку, виявлення та фіксації фактичних даних. Це можуть бути прилади для фото- і відеофіксації, вимірювальні пристрої, засоби трасологічного аналізу, програмні комплекси для реконструкції механізму ДТП, а також інші спеціальні інноваційні інструменти. Їх ефективне застосування потребує відповідної підготовки, знання технічних характеристик, умов використання та вміння інтерпретувати отримані результати. Водночас слід визнати, що слідчий, навіть за високого рівня професійної підготовки, об'єктивно не може володіти усіма особливостями практичного застосування всіх існуючих засобів, а також глибинними знаннями у суміжних галузях, таких як автотехніка, судова медицина, фізика, хімія тощо. Це обумовлює необхідність залучення обізнаних осіб – спеціалістів та експертів, які володіють відповідними знаннями і навичками на професійному рівні. Залучення спеціалістів дозволяє забезпечити кваліфіковане використання технічних приладів, правильне виявлення та фіксацію слідів, а також надання консультацій під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. У свою чергу, експерти здійснюють глибокий науковий аналіз отриманих даних і формують експертні висновки, що можуть мати доказове значення у кримінальному провадженні. Особливого значення ця ознака набуває у справах щодо ДТП, де встановлення обставин залежить від точності

визначення механізму пригоди, швидкості руху транспортних засобів, технічного стану автомобіля, характеру тілесних ушкоджень тощо. У таких випадках використання спеціальних знань є не допоміжним, а необхідним елементом процесу доказування.

Як зазначає Д. В. Юзефович, використання спеціальних знань у кримінальному провадженні за фактами ДТП відбувається у двох основних формах. По-перше, це участь спеціаліста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій (наприклад, огляду місця події). У таких випадках спеціаліст застосовує технічні засоби, надає рекомендації, допомагає з вилученням слідів, складенням схем тощо. По-друге, це призначення та проведення експертизи, коли встановлення обставин можливе лише шляхом спеціального дослідження, наприклад за допомогою призначення автотехнічної, трасологічної, товарознавчої та інших експертиз [273, с. 231-232.].

Варто зазначити, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань (ст. 71 КПК України) [146]. Функції спеціаліста зводяться до технічної допомоги слідчому, застосування спеціальних засобів, надання консультацій, що не є процесуальним джерелом доказів, а лише мають допоміжний характер і слугують орієнтиром у здійсненні пізнавальної діяльності. На відміну від спеціаліста, експерт володіє спеціальними знаннями у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, на підставі яких проводить відповідні дослідження з наданням експертного висновку з питань, які були предметом дослідження. У більшості проваджень за фактами ДТП призначаються такі види експертиз, як автотехнічна експертиза, спрямована на з'ясування технічних причин пригоди, швидкості руху транспортних засобів, можливості уникнення зіткнення та інших параметрів взаємодії автомобілів у дорожній обстановці. Не менш важливою є судово-медична

експертиза, яка дозволяє встановити характер, механізм та давність ушкоджень, а також визначити причинний зв'язок між отриманими травмами та діями учасників ДТП. Окрім цього, для потреб кримінального провадження нерідко призначаються експертизи волокон і волокнистих матеріалів, лакофарбових матеріалів та покриттів, що мають ключове значення для ідентифікації транспортних засобів, що зіткнулися, або встановлення контакту між автомобілем та пішоходом. Застосовується також автотоварознавча експертиза, покликана визначити розмір матеріальної шкоди, завданої пошкодженням транспортного засобу. Особливу роль у кримінальних провадженнях про ДТП відіграють комплексні експертизи, зокрема транспортно-трасологічна експертиза слідів і пошкоджень транспортних засобів, що дає змогу визначити механізм утворення пошкоджень, їх взаємне розташування, напрямок та силу дії під час зіткнення [265, с. 42]. Залучення обізнаних осіб і використання спеціальних знань забезпечує підвищення якості досудового розслідування, сприяє об'єктивізації доказування та дозволяє отримати достовірні відомості про обставини ДТП.

З огляду на зазначене, потреба у взаємодії слідчого зі спеціалістами та експертами у межах досудового кримінального провадження є доволі характерним явищем під час розслідування ДТП. Залучення обізнаних осіб є важливим аспектом кримінальної процесуальної діяльності, що властивий для розслідування кримінальних правопорушень, вчинених внаслідок ДТП, оскільки забезпечує наукову обґрунтованість, точність і достовірність реконструкції механізму події, сприяючи всебічному, повному та неупередженому дослідженню обставин, що потребують доказування у цій категорії проваджень.

5. Викриття винної особи у вчиненні ДТП.

Вирішальною ознакою досудового розслідування ДТП є викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення, що становить головний результат досудової пізнавальної діяльності. У науковій літературі

неодноразово наголошується, що підсумком врегульованої законом кримінальної процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства і прокуратури є саме встановлення та викриття (причетності) осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення [238, с. 256; 221, с. 14; 161, с. 26, 54, 61]. Крім того встановлення винуватих у вчиненні кримінального правопорушення становить одне із завдань кримінального провадження в контексті ст. 2 КПК України.

Насамперед слід зазначити, що враховуючи ч. 1 ст. 286 КК України винною особою визнається водій (інша особа, яка керує транспортним засобом), який порушив правила безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту і внаслідок цього спричинив потерпілому тілесні ушкодження середньої тяжкості. Тут ключовими елементами встановлення вини є факт порушення відповідних правил, причинно-наслідковий зв'язок між діями особи та наслідками, а також форма вини. Принципового значення набуває те, що саме на стадії досудового розслідування виникає обов'язок сторони обвинувачення встановити винувату особу та забезпечити її притягнення до кримінальної відповідальності в міру її вини. Такий обов'язок покладається на слідчого та прокурора і реалізується через здійснення процесу доказування, яке охоплює збирання, перевірку та оцінку доказів. Завдяки використанню передбачених законом процесуальних засобів пізнавальної діяльності, зокрема шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, залучення експертів, аналізу речових доказів і отриманих показань, відбувається встановлення всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження. При цьому важливо пам'ятати, що доказування має двосторонній характер, оскільки спрямоване не лише на підтвердження винуватості особи, але й на встановлення обставин, які можуть свідчити про її невинуватість або пом'якшувати відповідальність. Викриття винної особи як ознака досудового розслідування ДТП відображає його кінцеву спрямованість і підкреслює, що лише в межах належно організованої процесуальної діяльності можливо об'єктивно встановити, чи є особа винною

у вчиненні кримінального правопорушення, та забезпечити справедливе її притягнення до відповідальності.

Враховуючи, що механізм ДТП обумовлений багатофакторністю ситуацій і формується під впливом широкого комплексу змінних, на відміну від багатьох інших видів кримінальних правопорушень, то встановлення винуватої особи може бути значно ускладненим. Зокрема, для встановлення винуватого потрібно реконструювати механізм ДТП, зважаючи на дорожню обстановку, наявність або відсутність дорожніх знаків, особливості розмітки, стан дорожнього покриття, видимість, погодні умови, технічний стан транспортних засобів, швидкість руху, поведінку учасників дорожнього руху та інші фактори.

Встановлення винуватості у справах про ДТП не зводиться до банального визначення, хто був водієм. Навпаки, вирішальним є з'ясування того, чи порушив конкретний учасник дорожнього руху встановлені правила, чи перебували його дії у причинному зв'язку з настанням негативних наслідків, чи міг він об'єктивно запобігти настанню таких наслідків тощо. Саме тому у провадженнях щодо ДТП важлива роль відводиться використанню спеціальних знань, що дозволяє об'єктивно оцінити ситуацію та визначити, дії якого учасника спричинили ті чи інші наслідки. Таким чином, викриття винуватої особи є обов'язковим елементом, без якого діяльність органів досудового розслідування втрачає своє цільове призначення. Швидке встановлення винуватої особи у вчиненні ДТП визначає результативність досудового розслідування і забезпечує реалізацію завдань кримінального провадження.

Підсумовуючи викладене, доцільно зазначити, що розуміння поняття досудового розслідування ДТП ґрунтується на сукупності взаємопов'язаних ознак, кожна з яких розкриває його зміст із різних сторін та відображає специфіку цієї категорії кримінальних проваджень. До таких ознак належать: по-перше, досудова кримінальна процесуальна діяльність, яка виникає після внесення відомостей до ЄРДР та спрямована на встановлення обставин

кримінального правопорушення; по-друге, здійснення спеціальними суб'єктами, зокрема слідчим і прокурором як представників сторони обвинувачення, на яких покладається обов'язок доказування; по-третє, здійснення у законний та правомірний спосіб, що передбачає дотримання вимог кримінального процесуального закону та європейських стандартів захисту прав людини; по-четверте, залучення обізнаних осіб і використання спеціальних знань, необхідних для ефективного виявлення, дослідження та фіксації доказів; по-п'яте, викриття винної особи у вчиненні ДТП, що відображає кінцеву спрямованість досудового розслідування та реалізацію завдань кримінального провадження в цілому.

Наведені характерні риси не існують ізольовано одна від одної, а у своїй сукупності формують системний підхід до розуміння досудового розслідування ДТП. Їх комплексне врахування дозволяє розкрити природу цієї діяльності як цілісного процесу, що поєднує пізнавальні, процесуальні та організаційні елементи, спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження. Розглянуті характерні риси досудового розслідування ДТП у своїй відображають специфіку цієї категорії проваджень та визначає їх відмінність від досудової пізнавальної діяльності щодо інших видів кримінальних правопорушень. Тому зазначені ознаки повинні бути відображені у межах єдиного науково обґрунтованого поняття досудового розслідування ДТП.

Отже, досудове розслідування ДТП – це досудова кримінальна процесуальна діяльність, що здійснюється спеціальними суб'єктами у законний та правомірний спосіб, переважно із залученням обізнаних осіб та використанням спеціальних знань, змістом якої є отримання доказової інформації (кримінальне процесуальне пізнання) щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

1.3. Функціональне призначення досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

Розкриття функціонального призначення досудового розслідування ДТП має не лише теоретичне, але й прикладне значення, оскільки дозволяє сформувати цілісне уявлення про його роль у системі кримінального провадження та визначити основні напрями діяльності органів досудового розслідування. Потреба у проведенні такого аналізу викликана необхідністю з'ясування змістовного наповнення досудового розслідування ДТП крізь призму його функцій, що, у свою чергу, дає змогу обґрунтувати шляхи підвищення ефективності кримінального провадження з урахуванням специфіки цієї категорії кримінальних правопорушень. Визначення функціонального призначення досудового розслідування ДТП є тією передумовою, потрібною для подальшого вдосконалення як норм чинного кримінального процесуального законодавства, так і практики його застосування. У цьому контексті функціональне призначення виступає своєрідним орієнтиром для оптимізації пізнавальної діяльності, раціонального використання процесуальних сил і засобів розслідування та забезпечення балансу між інтересами держави і правами людини. У зв'язку з цим обґрунтування функціонального навантаження досудового розслідування ДТП дозволяє не лише підвищити якість збирання та оцінки доказів, але й забезпечити своєчасність реагування на кримінальні правопорушення, вчинені внаслідок ДТП, оскільки останні характеризуються підвищеною складністю встановлення механізму події та високою динамічністю виникнення слідової інформації. Таким чином, з'ясування функціонального призначення досудового розслідування ДТП спрямоване на формування науково обґрунтованих критеріїв, які б відповідали сучасним вимогам кримінального судочинства, сприяли підвищенню ефективності досудового слідства та забезпечували належний рівень захисту прав, свобод і законних інтересів людини.

Перш ніж перейти до виокремлення складових елементів функціонального призначення досудового розслідування ДТП, доцільно з'ясувати загальнотеоретичні підходи до розуміння категорій «функції» та «функціональне призначення» будь-яких систем, які становлять методологічну основу подальшого аналізу. У науковій літературі з різних галузей знань функції розглядаються як основні напрями діяльності системи, що відображають її сутність, зміст і роль у відповідному середовищі та є інструментом досягнення визначеної цілі [48, с. 38; 252, с. 138; 82, с. 5]. Водночас функціональне призначення нерідко визначається як забезпечення впливу на щось, як сукупність завдань, задля реалізації яких система створюється та функціонує, а також як інтегративна характеристика її діяльності, що поєднує окремі функції в єдину, внутрішньо узгоджену структуру [256, с. 27; 194, с. 47]. Тобто будь-яка система, у тому числі й досудове розслідування як стадія кримінального провадження, має певну функціональну організацію, яка передбачає наявність взаємопов'язаних елементів, кожен із яких виконує визначену роль для досягнення загальної мети. Відповідно, функції не існують ізольовано, а перебувають у тісному взаємозв'язку, утворюючи цілісну систему, спрямовану на практичне втілення функціонального призначення.

Механізм виокремлення функціональних елементів передбачає, насамперед, визначення мети існування відповідної системи, оскільки остання зумовлює зміст і спрямованість її діяльності внаслідок спільної взаємопов'язаної дії всіх структурних компонентів [187, с. 151; 234; 186, с. 107]. Наступним є окреслення завдань, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети, а також встановлення конкретних видів діяльності, за допомогою яких ці завдання реалізуються. При цьому важливо враховувати, що кожна функція має відповідати певним вимогам, зокрема бути об'єктивно зумовленою, відображати суттєві властивості системи, мати відносну самостійність та водночас бути інтегрованою у загальну функціональну структуру. Таким чином, визначення функцій і функціонального призначення

досудового розслідування ДТП має ґрунтуватися на системному підході, який дозволяє не лише ідентифікувати окремі напрями діяльності органів досудового розслідування, але й встановити їх взаємозв'язок, ієрархію та спрямованість на досягнення завдань кримінального провадження. Це, у свою чергу, створює передумови для науково обґрунтованого виокремлення функціональних елементів та подальшого визначення їх змісту в контексті досудового розслідування ДТП.

Відповідно до викладеного, необхідно зосередити увагу на обґрунтуванні таких елементів досудового розслідування ДТП, які поєднують загальну спрямованість досудового слідства та завдання кримінального провадження зі специфікою цієї категорії кримінальних правопорушень. Подібне поєднання дозволяє сформулювати цілісне уявлення про функціональне призначення досудового розслідування ДТП та виокремити декілька його ключових складових.

1. Протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху.

Першим функціональним елементом варто визнати протидію кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху. Зазначений критерій має фундаментальне значення, оскільки відображає публічно-правову природу кримінального провадження та кореспондує із загальним призначенням кримінального процесу, визначеним у ст. 2 КПК України. Протидія кримінальним правопорушенням у цій сфері демонструє не лише реагування на вже вчинені протиправні діяння, але й спрямованість на запобігання новим правопорушенням, усунення причин і умов їх вчинення, а також формування належного рівня правосвідомості учасників дорожнього руху. Внаслідок реалізації цієї функції досудове розслідування виходить за межі суто процесуальної діяльності, набуваючи вагомого загально-соціального значення.

Як справедливо зауважує А. М. Бабенко, забезпечення протидії кримінальним правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації

транспорту має комплексний характер і не спирається на виключно каральний вплив, охоплюючи ширше коло як превентивних, так і організаційних, правових заходів. Таке функціональне призначення полягає у створенні належних умов для формування відповідальної та безпечної поведінки учасників дорожнього руху, що передбачає дотримання встановлених правил, усвідомлення рівня суспільної небезпеки їх порушення та настання можливих негативних наслідків [32, с. 255]. Для подолання наявних проблем у сфері безпеки дорожнього руху повинна відбуватись трансформація громадянського ставлення, зокрема шляхом реалізації невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення ДТП. Разом з тим, досудове кримінальне провадження фактично є тим інструментом, що формує належну практику правозастосування, яка впливає на правосвідомість суспільства та сприяє підвищенню рівня правової культури у сфері дорожнього руху, тим самим забезпечуючи виконання функції протидії.

Водночас протидія може бути спрямована і на скорочення впливу найбільш вагомих факторів ДТП, серед яких провідне місце займають порушення правил дорожнього руху, керування транспортними засобами у стані сп'яніння, технічна несправність транспортних засобів, неналежний стан дорожньої інфраструктури тощо. Проте лише під час досудового розслідування ці та інші фактори можуть бути виявлені, проаналізовані, визначені причинно-наслідкові зв'язки, що дозволяє встановити сукупність причин і умов, які сприяли вчиненню цього кримінального правопорушення. Крім того, зазначена функція має безпосередній вплив на підвищення рівня захисту життя і здоров'я потерпілих, зокрема через забезпечення належної організації реагування на ДТП, своєчасну фіксацію обставин події оперативне надання медичної допомоги тощо [135, с. 3]. Тобто механізми запобігання кримінальним правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту є невід'ємною складовою забезпечення гарантованих законом прав людини, насамперед права на життя і здоров'я, а також охорони власності та інших соціально значущих цінностей. У цьому контексті

досудове розслідування ДТП виконує не лише функцію встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення, але й виступає важливим засобом превентивного впливу, спрямованого на недопущення подібних протиправних дій у майбутньому.

Проте ефективна протидія зазначеній категорії кримінальних правопорушень можлива виключно за умови реалізації комплексної системи заходів кримінально-правового та кримінологічного характеру. Деякі науковці наголошують на розвитку системи загальносоціального та спеціального запобігання, не враховуючи індивідуальний вплив на людину [193, с. 282]. Йдеться про поєднання диференціації кримінальної відповідальності, ефективної діяльності правоохоронних органів, а також заходів загальносоціальної профілактики, спрямованих на формування високого рівня правової культури учасників дорожнього руху. У межах такої системи, як наголошує І. М. Чекмарьова, особливе місце посідає процес досудового розслідування, здатного забезпечити практичну реалізацію норм закону про кримінальну відповідальність та створити міцне підґрунтя невідворотності покарання [259, с. 167].

Зокрема, серед основних заходів протидії виокремлюється повне, всебічне та об'єктивне досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 КК України, а також поліпшення методики роботи органів досудового розслідування і судового розгляду щодо проваджень про вчинення ДТП [264, с. 282]. Належна організація розслідування дозволяє встановити факт порушення правил дорожнього руху, з'ясувати його причини та умови, що є необхідним для розроблення і вдосконалення заходів запобігання. У цьому аспекті досудове розслідування є важливим джерелом кримінологічної інформації, яка використовується для розробки державної політики у сфері безпеки дорожнього руху [259, с. 167-169]. Ефективне проведення досудового розслідування, визначення всіх обставин ДТП, встановлення причин порушень правил дорожнього руху та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності призводить до

дієвої протидії та сприяє зменшенню кількості подібних правопорушень у майбутньому. Крім того, протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху зумовлює і специфіку процесуальної діяльності, тому що вимагає від правоохоронних органів оперативного реагування, якісного проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, застосування спеціальних знань, взаємодію з експертами, спеціалістами, медичними працівниками, а також використання технічних засобів фіксації доказів. Це підкреслює системний характер відповідної функції та її визначальний вплив на інші елементи функціонального призначення досудового розслідування ДТП, в тому числі й профілактику подібних кримінальних правопорушень.

Таким чином, протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху є тим функціональним критерієм, який визначає загальну спрямованість досудового розслідування ДТП, забезпечує його соціальну значущість і формує підґрунтя для реалізації інших функціональних елементів.

2. Профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Наступним елементом функціонального призначення досудового розслідування ДТП доцільно визначити профілактику (превенцію) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, яка органічно доповнює функцію протидії та надає їй більш перспективного характеру. У загальнотеоретичному вимірі профілактика розглядається як сукупність заходів, зокрема економічного, соціального, виховного та правового спрямування, покликаних знизити рівень ДТП, мінімізувати шкідливі наслідки та підвищити гарантії безпеки дорожнього руху шляхом нейтралізації (блокування, обмеження) причин та умов, які детермінують виникнення відповідної протиправної поведінки [158, с. 324; 47, с. 152]. При цьому мета профілактичної діяльності традиційно вбачається у зниженні рівня аварійності всіх транспортних засобів, сприяння усунення причин і умов її виникнення, а також забезпеченні належного рівня безпеки

дорожнього руху [47, с. 153]. Досягнення цієї мети можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує правові засоби впливу із загально-соціальними заходами, спрямованими на формування відповідальної поведінки учасників дорожнього руху. В межах такої взаємодії профілактика набуває комплексного та системного змісту та виступає одним із необхідних елементів функціонального призначення досудового розслідування ДТП.

Водночас окремі науковці небезпідставно стверджують, що вдосконалення досудового розслідування, зокрема й у частині тактики та методики його проведення, виступає одним із ключових чинників зниження рівня ДТП, оскільки це безпосередньо впливає на недопущення вчинення подібних правопорушень у майбутньому [93, с. 7]. Такий підхід пояснюється тим, що досудове розслідування виконує не лише функцію встановлення обставин уже вчиненого кримінального правопорушення, але й має виражений превентивний потенціал, який проявляється у своєчасному виявленні причин і умов, що сприяли виникненню ДТП, аналізі типових порушень правил дорожнього руху, а також у формуванні узагальненої практики реагування на такі правопорушення. Не менш важливим є і той факт, що належна організація досудового розслідування формує у суспільстві стійке переконання щодо невідворотності відповідальності за порушення правил дорожнього руху, що має суттєвий виховний і стримуючий ефект [113, с. 4]. Крім того, удосконалення тактики проведення слідчих (розшукових) дій, правильне та оперативне встановлення механізму вчинення ДТП та використання спеціальних знань забезпечує накопичення криміналістично значущої інформації, аналіз та систематизація якої в подальшому матиме чимале профілактичне значення. Як наслідок, продуктивна реалізація процесуальних повноважень органів досудового розслідування чинить сприятливий вплив на правосвідомість громадян, що є вагомим передумовою зниження рівня правопорушень у відповідній сфері.

Отже, профілактика (превенція) кримінальних правопорушень, вчинених внаслідок ДТП, виступає самостійним і водночас взаємопов'язаним

елементом функціонального призначення досудового розслідування ДТП, практичне втілення якого безпосередньо залежить від рівня його організації, а також ефективності використання отриманих результатів у превентивних цілях.

3. Гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування ДТП.

Також з огляду на специфіку досудової стадії кримінального провадження не можна не звернути увагу на рівень дотримання прав, свобод і законних інтересів людини, що впливає із загальних засад кримінального провадження, зокрема принципу верховенства права. Варто зазначити, що в межах цього елемента функціонального призначення досудового розслідування ДТП, першочергову роль відведено захисту прав потерпілого, оскільки йому завдається безпосередня шкода внаслідок ДТП [263, с. 53; 262, с. 704-707]. Передусім йдеться про необхідність забезпечення своєчасного надання медичної допомоги, від чого залежить можливість збереження життя і здоров'я особи, а також подальше встановлення характеру та ступеня заподіяних тілесних ушкоджень. Крім того досудове розслідування повинно бути спрямоване на відновлення порушених прав потерпілого, зокрема шляхом надання реальної можливості відшкодування заподіяної шкоди. Це стає можливим завдяки своєчасному документуванню обставин ДТП, своєчасному медичному освідуванню особи потерпілого, встановлення винного та притягнення його до кримінальної відповідальності, що створює підстави для висунення цивільно-правових вимог у межах кримінального провадження.

Водночас забезпечення прав потерпілого не може здійснюватися із порушенням прав підозрюваного. У зв'язку з цим особливого значення набуває дотримання процесуальних гарантій прав і свобод підозрюваної особи, що мають бути забезпечені на всіх етапах досудового розслідування. Йдеться, зокрема, про законність і обґрунтованість затримання, недопустимість свавільного обмеження свободи та особистої

недоторканності, забезпечення права мирне володіння майном, надання права на захист, а також дотримання встановленого порядку проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Щодо системи процесуальних гарантій прав підозрюваного, справедливою є думка Ю. В. Бубира, що після набуття процесуального статусу, закріплені кримінальним процесуальним законом права гарантуються шляхом кореспондуючого обов'язку сторони обвинувачення забезпечувати на належному рівні охорону та захист прав підозрюваного, участі в кримінальному провадженні адвоката, прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва за додержанням прав підозрюваного, а також реалізації функції судового контролю [52, с. 41-43]. При цьому, як слушно зауважує Т. О. Лоскутов, у разі неналежного виконання представником сторони обвинувачення своїх обов'язків у частині захисту прав підозрюваного, може наставати кримінальна відповідальність [169, с. 150]. У зв'язку з цим, будь-які порушення процесуальних гарантій не лише істотно обмежують права, свободи і законні інтереси особи, але й можуть призвести до визнання отриманих доказів недопустимими.

Також варто погодитись із думкою М. М. Рудика, що створення високого рівня кримінологічної безпеки дорожнього руху буде можливим лише за умови максимального зосередження зусиль держави на гарантуванні основоположних прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та законних інтересів держави [214, с. 241]. Тобто безпека дорожнього руху має комплексний правовий характер, у центрі якого перебуває людина як найвища соціальна цінність. Внаслідок цього досудове розслідування, маючи публічну спрямованість, виступає одним із ключових механізмів забезпечення дотримання конституційних гарантій. Саме у межах досудового кримінального провадження втілюється практична реалізація принципів законності, верховенства права, забезпечується право на захист і гарантується недоторканість та інших фундаментальних прав.

Водночас, на думку науковців, забезпечення кримінологічної безпеки у сфері дорожнього руху варто розглядати як складову більш широких і комплексних стратегій, спрямованих на забезпечення як громадської, так і національної безпеки в цілому [214, с. 242; 185, с. 10]. Високий рівень ДТП, значні ризики для життя і здоров'я громадян, а також економічні збитки, пов'язані з усуненням наслідків ДТП, об'єктивно впливають на стан суспільної захищеності. Саме тому ефективне досудове розслідування таких кримінальних правопорушень є послідовною політикою держави для забезпечення стабільності суспільних відносин, в результаті чого гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування ДТП виступає не лише самостійним функціональним елементом, але й важливою передумовою забезпечення кримінологічної безпеки, що інтегрується у систему загальнодержавних безпекових заходів.

Враховуючи зазначене, функціональне призначення досудового розслідування ДТП у частині гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження полягає у забезпеченні справедливої рівноваги між інтересами потерпілого та підозрюваного. Такий баланс досягається внаслідок наявності дієвих механізмів юридичного захисту порушених прав і свобод, відновлення законних інтересів, неухильного дотримання інших процесуальних гарантій, що в сукупності відповідатиме сучасним стандартам кримінального судочинства та практиці ЄСПЛ.

4. Забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування ДТП.

Не менш важливим функціональним елементом досудового розслідування ДТП є забезпечення виконання процесуальних обов'язків його учасниками, що сприяє досягненню завдань кримінального провадження. Це пов'язано з тим, що поруч із наданням широкого кола процесуальних прав, кримінальний процесуальний закон покладає на учасників кримінального провадження відповідні обов'язки, невиконання яких може ускладнити або унеможливити процес ефективного розслідування. Передусім це стосується

підозрюваного, який, реалізуючи право на захист, водночас зобов'язаний дотримуватися встановленого процесуального порядку. Зокрема, на нього покладається обов'язок з'являтися за викликом слідчого, прокурора чи суду, не перешкоджати встановленню обставин, що мають значення для кримінального провадження, виконувати покладені на нього інші процесуальні обов'язки у разі застосування запобіжного заходу, а також утримуватися від дій, спрямованих на знищення або приховування доказів. У провадженнях щодо ДТП поведінка підозрюваного безпосередньо впливає на можливість встановлення механізму події та причинно-наслідкових зв'язків, а тому потреба дотримання останнім процесуальних обов'язків є найбільш актуальною.

При цьому не менш вагомими є процесуальні обов'язки потерпілого, оскільки поряд із правом на захист своїх інтересів, потерпілий зобов'язаний сприяти встановленню обставин кримінального правопорушення шляхом надання правдивих показань, участі у проведенні слідчих (розшукових) дій тощо. В низці наукових досліджень, присвячених процесуальному статусу потерпілого, небезпідставно висловлюється позиція, що обов'язки, власне як і права потерпілого, виникають з моменту подання заяви про вчинення кримінального правопорушення щодо нього або заяви про залучення особи до провадження як потерпілого [145, с. 183]. З цього часу особа в межах кримінального провадження набуває відповідного правового статусу, отримуючи можливість повною мірою реалізовувати свої процесуальні права та обов'язки. Перелік останніх, як зазначено в науковій літературі, доволі широкий, та передбачає що потерпілий зобов'язаний, зокрема, прибути за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду, що є необхідною умовою здійснення процесуальних дій, пов'язаних із встановленням обставин, що підлягають доказуванню [66, с. 56]. Також на нього покладається обов'язок не перешкоджати своїми діями кримінальному провадженню, що передбачає додержання сумлінної поведінки, надання правдивих показань під час допиту та відповідальну участь у проведенні

інших слідчих (розшукових) дій [213, с. 184]. Не менш важливим є обов'язок нерозголошення відомостей, які стали йому відомі внаслідок участі у кримінальному провадженні, що спрямовано на забезпечення передбачуваного перебігу розслідування та недопущення стороннього впливу на нього [213, с. 184]. Відтак, виконання потерпілим покладених на нього обов'язків сприяє підвищенню ефективності досудового розслідування ДТП, оскільки показання потерпілого, його участь проведенні процесуальних дій є необхідним елементом встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, зокрема і для визначення механізму ДТП та обсягу завданої шкоди.

Окрему увагу слід приділити й процесуальним обов'язкам сторони обвинувачення, діяльність яких пов'язана зі здійсненням кримінального переслідування. Зокрема на слідчого покладається обов'язок забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування, встановити як обставини, що викривають особу у вчиненні кримінального правопорушення, так і ті, що її виправдовують або пом'якшують відповідальність [40, с. 252, 305]. Крім того, представники сторони обвинувачення мають діяти виключно в межах і у спосіб, передбачений законом, використовувати виключно процесуальні засоби збирання доказів, гарантувати дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також належним чином організовувати проведення досудового слідства шляхом реалізації слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, забезпечуючи процес доказування.

У частині дотримання процесуальних обов'язків стороною обвинувачення доцільно погодитися з позицією І. П. Зінковського, що відкриття кримінального провадження зумовлює виникнення у слідчого чітко визначеного комплексу процесуальних обов'язків, сукупність яких є необхідною та достатньою для забезпечення перебігу досудового розслідування та встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню [98, с. 37]. Зміст цих обов'язків полягає, передусім, у необхідності здійснення

законного, повного, всебічного та неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення, що відповідає загальним засадам кримінального провадження. Тобто, повноваження слідчого, зокрема визначені кримінальним процесуальним законом його обов'язки, слугують засобом впливу на предмет відання для здійснення покладеної на нього кримінально-процесуальної функції [69, с. 133]. Хоча не завжди поняття процесуальних повноважень слідчого враховують можливість реалізації наданих останньому процесуальних повноважень виключно в межах його компетенції [63, с. 503]. Виконання процесуальних обов'язків у слідчого безпосередньо пов'язане із досягненням низки взаємопов'язаних цілей, серед яких законне та обґрунтоване здійснення кримінального переслідування особи правопорушника, відновлення порушених прав і свобод потерпілого, а також прийняття остаточного процесуального рішення за результатами розслідування шляхом закриття кримінального провадження чи направлення обвинувального акта до суду. Невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків може призвести до втрати доказової інформації, порушення прав учасників провадження та, як наслідок, до неможливості досягнення завдань кримінального судочинства.

5. Спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок ДТП.

Ключовим функціональним призначенням досудового розслідування ДТП є спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень. У цьому контексті необхідно погодитись із дослідниками, що встановлення обставин, які підлягають доказуванню, здійснюється шляхом цілеспрямованої пізнавальної діяльності уповноважених суб'єктів із використанням визначених процесуальних засобів доказування [114, с. 297; 35, с. 388; 43, с. 177]. При цьому доказування розглядається як складний і багатоаспектний процес, що охоплює збирання, перевірку, оцінку та використання доказів внаслідок встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення, причинно-наслідкових зв'язків між діями та

наслідками, а також інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [230, с. 148].

Без розумової (інтелектуальної) діяльності суб'єкта доказування, без постійної оцінки зібраних доказів кримінальне процесуальне доказування як різновид пізнання є неможливим. Доказування не зводиться до формального накопичення фактичних даних, а передбачає їх осмислення, логічне узгодження, співвіднесення з іншими доказами та встановлення їх доказового значення. Саме шляхом інтелектуальної діяльності слідчого, прокурора відбувається перетворення розрізнених відомостей у цілісну систему доказів, здатну обґрунтувати відповідні процесуальні рішення [200, с. 21]. Тому доказування як пізнавальна діяльність у кримінальному провадженні має цілеспрямований і системний характер, якому властиві деякі специфічні риси, зокрема нормативна регламентованість, процесуальна форма, спрямованість на досягнення юридично значущого результату. Така діяльність реалізується завдяки проведенню слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій для пошуку та фіксації нових фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження або перевірку вже отриманих відомостей. Водночас провідну роль у доказуванні відіграють докази, за допомогою яких суб'єкт доказування досягає результату пізнавальної діяльності. У цьому контексті отримання кожного окремого процесуального доказу слід розглядати як активну пізнавальну діяльність, яка має складну внутрішню структуру та складається з низки взаємопов'язаних елементів. По-перше, йдеться про пошук, виявлення (встановлення), а за необхідності – вилучення фактичних даних. На цьому етапі відбувається первинне пізнання обставин події, зокрема виявлення слідів ДТП, пошкоджень транспортних засобів, тілесних ушкоджень потерпілих, інших матеріальних і нематеріальних носіїв інформації. По-друге, важливим елементом є перевірка та оцінка отриманих фактичних даних, що передбачає встановлення їх належності, допустимості, достовірності. На цьому етапі проявляється інтелектуальна складова доказування, оскільки суб'єкт доказування аналізує

інформацію, зіставляє її з іншими доказами, перевіряє шляхом проведення додаткових слідчих (розшукових) дій [116, с. 160]. По-третє, невід'ємною складовою є процесуальне закріплення отриманих фактичних даних, що забезпечує можливість їх використання у кримінальному провадженні. Лише після належного процесуального закріплення фактичні дані можуть набути статусу доказів. В подальшому, через достатню сукупність зібраних доказів обґрунтовується наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню, доводиться вина або невинуватість особи, визначається ступінь тяжкості заподіяної шкоди тощо.

Разом з тим, особливістю доказування є те, що воно набуває процесуального значення лише від моменту початку досудового кримінального провадження, зумовлюючи виникнення можливості здійснення пізнавальної діяльності із застосуванням визначених законом процесуальних пізнавальних засобів, а діяльність слідчого та прокурора набуває чіткої правової форми, необхідної для досягнення завдань кримінального провадження. На цьому також наголошує О. С. Старенький, що кримінальне процесуальне доказування, як і будь-яка інша діяльність, здійснюється виключно уповноваженими суб'єктами кримінального провадження [228, с. 235]. Здійснюючи пізнавальну діяльність, ці суб'єкти не можуть діяти довільно та пасивно, а зобов'язані суворо дотримуватися вимог кримінального процесуального закону, тобто процесуальної форми отримання доказів [229, с. 310-312]. Кожна слідча (розшукова) чи інша процесуальна дія повинна проводитися на підставах, у порядку та у спосіб, передбачений чинним КПК України, із належною фіксацією її результатів.

Як слушно зазначає Д. Б. Сергєєва, процесуальна форма пізнання, що спрямована на отримання доказів, виступає ключовою гарантією їх належності та допустимості [219, с. 510]. Порушення процесуальної форми, навіть за умови фактичної достовірності отриманих відомостей, тягне за собою визнання таких доказів недопустимими, що негативно впливає на результати кримінального провадження. Таким чином, доказування як один

із елементів функціонального призначення досудового розслідування ДТП нерозривно пов'язане з пізнавальною діяльністю на підставі суворого дотримання процесуальної форми, яка виступає необхідною умовою законності, обґрунтованості та ефективності встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення. Під час здійснення пізнавальної діяльності органічно поєднуються процеси отримання, перевірки, оцінки та фіксації доказової інформації, а вирішальну роль у цьому відіграє інтелектуальна діяльність суб'єктів кримінального процесуального доказування.

6. Фіксування доказової інформації щодо кримінальних правопорушень в результаті вчинення ДТП.

Зважаючи на сутність доказування обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок вчинення ДТП, потрібно виокремити наступну складову його функціонального призначення, пов'язаного з фіксуванням доказової інформації. Як відомо, фіксування доказової інформації є складовою частиною процесу доказування [172, с. 9]. Воно виступає необхідною умовою збереження, відтворюваності та подальшого використання доказів у кримінальному провадженні, оскільки результати пізнавальної діяльності суб'єктів доказування набувають процесуальної цінності лише за умови їх належного закріплення у передбаченій кримінальним процесуальним законом формі.

У справах щодо ДТП фіксування доказової інформації має свою специфіку, оскільки слідова картина є динамічною, піддається швидким змінам або знищенню під впливом низки зовнішніх факторів. Передусім варто зважати на обов'язковість фіксації місця події, слідів гальмування, уламків транспортних засобів, розташування транспортних засобів після зіткнення, пошкоджень, дорожньої обстановки та інших матеріальних об'єктів, які мають значення для встановлення механізму ДТП [138, с. 43]. Ці відомості дозволяють у подальшому відтворити перебіг ДТП, визначити швидкість руху, траєкторію переміщення транспортних засобів, момент

виникнення небезпеки та інші супутні обставини. Водночас ефективність фіксування істотно ускладняється низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Зокрема, зміна обстановки місця ДТП до прибуття слідчо-оперативної групи, яка може бути викликана як природними факторами, так і діями учасників дорожнього руху або свідків, що призводить до втрати первинної слідової інформації. Також не є винятком випадки як навмисного, так і ненавмисного переміщення об'єктів, що унеможлиблює встановлення їх початкового взаємного розташування. Додаткові труднощі можуть бути пов'язані з відсутністю свідків, їх упередженим ставленням, небажанням надавати показання, що в цілому знижує обсяг необхідних даних про обставини ДТП. Також важливим фактором є складні погодні умови, обмежена видимість, перешкоджаючи якісному проведенню огляду місця події. Не менш суттєвим є психоемоційний стан учасників ДТП, що впливає на точність і повноту отриманих показань. У своїй сукупності зазначені обставини свідчать про те, що фіксування доказової інформації у справах щодо ДТП потребує не лише дотримання процесуальної форми, але й високого рівня організації, оперативності та професійної підготовки органів досудового розслідування, щоб знизити негативний вплив зазначених факторів і забезпечити ефективність подальшого процесу доказування.

Саме тому своєчасне фіксування обстановки місця події, пошкоджень транспортних засобів, розташування предметів, слідів гальмування, тілесних ушкоджень та інших обставин, що мають значення для кримінального провадження, безпосередньо впливає на ефективність досудового розслідування ДТП. Крім того, належне фіксування доказової інформації дозволяє іншим учасникам кримінального провадження перевірити достовірність зафіксованих відомостей та використовувати їх у доведенні власної правової позиції перед судом.

Враховуючи зазначене, фіксування доказової інформації варто визнати самостійним і невід'ємним елементом функціонального призначення досудового розслідування ДТП, пов'язаного із загальною структурою

процесу доказування, що забезпечує перехід від безпосереднього сприйняття обставин події до їх процесуального закріплення з метою подальшого пізнання обставин вчиненого кримінального правопорушення.

7. Сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок ДТП.

Останнім критерієм функціонального призначення досудового розслідування ДТП є сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок ДТП, що має тісний зв'язок із забезпеченням прав, свобод і законних інтересів людини. Соціально-правова обумовленість цього елементу передбачає не лише встановлення обставин кримінального правопорушення, але й реальне відновлення порушених прав потерпілої особи. Відшкодування шкоди за настання відповідних негативних наслідків для потерпілого є цілком логічним і обґрунтованим, особливо коли йдеться про випадки заподіяння тілесних ушкоджень, що спричиняють тимчасову втрату працездатності, необхідність лікування, реабілітації та інші супутні витрати. Крім того, у провадженнях щодо ДТП нерідко набуває актуальності питання відновлення пошкодженого транспортного засобу, що, як правило, пов'язане із значними коштами та має істотне значення для забезпечення майнових інтересів потерпілого. Зазначені фактори визначають спрямованість досудового розслідування на проведення необхідних процесуальних дій для встановлення обсягу завданої шкоди.

Водночас обставини, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо ДТП, як констатує П. С. Захаров, безпосередньо впливають із диспозиції норм матеріального права, зокрема тих, що унормовують підстави та умови відшкодування шкоди, заподіяної саме внаслідок ДТП [96, с. 95]. Матеріально-правові приписи визначають, які юридично значущі факти мають бути встановлені для вирішення питання про відповідальність особи та компенсацію завданих збитків. У цьому контексті слушною є позиція науковців, відповідно до якої нормативно визначені підстави компенсації шкоди з огляду на зміст теорії доказового права становлять обставини матеріально-правового характеру та входять до

предмета доказування [224, с. 323; 55, с. 83; 222, с. 57-58]. Йдеться, зокрема, про встановлення факту заподіяння шкоди, протиправності поведінки особи та її вини, наявності причинно-наслідкового зв'язку між діянням і наслідками, а також визначення обсягу завданих матеріальних і нематеріальних збитків. Для цього здійснюється визначення ступеня тяжкості отриманих тілесних ушкоджень шляхом освідчування особи та призначення судово-медичних експертиз, проводиться оцінка й обчислення вартості матеріальних збитків, пов'язаних із пошкодженням майна тощо.

Всі згадані обставини необхідно довести у встановленому законом порядку, оскільки вони формують правове підґрунтя для прийняття рішення щодо відшкодування шкоди. У зв'язку з цим, обставини матеріально-правового характеру становлять предмет доказування, а також визначають зміст і спрямованість пізнавальної діяльності, в тому числі й у досудовому кримінальному провадженні. Їх комплексне встановлення є необхідною умовою ухвалення законного й обґрунтованого процесуального рішення, а помилки у їх визначенні чи оцінці можуть призвести до істотних порушень прав учасників провадження в частині відшкодування заподіяної шкоди. Більше того, неправильне встановлення або неповне дослідження таких обставин нерідко стає підставою для скасування судових рішень у вищих інстанціях, що підкреслює їх визначальну роль у структурі доказування [95, с. 87]. Це зумовлює потребу всебічному, повному та об'єктивному встановленні всіх матеріально-правових фактів, пов'язаних із заподіянням шкоди внаслідок ДТП, без чого неможливо забезпечити подальший ефективний захист і відновлення порушених прав потерпілої особи та реалізації компенсаторного механізму.

Підтвердженням викладених положень слугує судова практика, яка демонструє безпосередній зв'язок між досудовим етапом кримінального провадження та можливістю відшкодування завданої шкоди, внаслідок ДТП. Зокрема, у вироку Хмельницького міськрайонного суду від 03 лютого 2023 року (справа № 686/28824/21) суд, дослідивши сукупність доказів, серед яких

протокол огляду місця ДТП, висновки судових експертиз, медична документація, а також відомості, отримані під час проведення слідчого експерименту, дійшов висновку про доведеність обставин вчиненого кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 286 КК України, та задовольнив вимоги про стягнення на користь потерпілого матеріальної і моральної шкоди [57]. Іншим прикладом є вирок Старокостянтинівського районного суду від 11 жовтня 2023 року (справа № 683/3297/21), в якому у кримінальному провадженні щодо обвинувачення за ч. 1 ст. 286 КК України суд, на підставі досліджених доказів, задовольнив цивільний позов про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок ДТП [56]. В обох випадках ключове значення мало встановлення всіх юридично значущих обставин, що входять до предмета доказування, зокрема факту ДТП, вини обвинуваченого, причинно-наслідкового зв'язку та розміру завданих збитків. Наведені приклади переконливо свідчать, що ефективне проведення досудового розслідування, орієнтованого на повне та всебічне встановлення обставин кримінального правопорушення, створюють необхідні передумови для реалізації функції відшкодування шкоди. Відтак, ефективність доказування безпосередньо впливає на можливість захисту прав потерпілого і забезпечення справедливого балансу інтересів у кримінальному провадженні.

Разом з тим, обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду виникає за наявності сукупності матеріально-правових передумов, які мають бути встановлені у процесі доказування. Власне для притягнення особи до відповідальності, під час досудового розслідування шляхом процесуальних засобів доказування вирішується питання, що вчинені дії були неправомірними, а також, що між діями та заподіяною шкодою є причинно-наслідковий зв'язок. Хоча у випадках, коли шкода завдана внаслідок керування транспортного засобу, обов'язок її відшкодування виникає незалежно від наявності вини, що додатково підкреслює специфіку правового регулювання відносин у сфері дорожнього руху. Як справедливо

узагальнює О. І. Сліпченко, у справах про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок ДТП, предмет доказування охоплює чітко визначене коло обставин. До таких обставин належать: встановлення факту вчинення ДТП, що є вихідною передумовою відкриття кримінального провадження; визначення кола учасників ДТП, серед яких осіб, що володіють відповідними транспортними засобами, що має значення для ідентифікації суб'єктів відповідальності; з'ясування причинно-наслідкового зв'язку між вчиненими діями та наслідками ДТП, що дозволяє встановити, чи призвела поведінка конкретної особи до заподіяння шкоди; встановлення наявності винуватості у діях учасників ДТП; визначення факту заподіяння матеріальної і моральної; калькуляція розміру такої шкоди, що є необхідною умовою для її подальшого відшкодування [223, с. 12; 74, с. 62]. Саме тому одним із ключових завдань досудового розслідування ДТП є пізнання та встановлення зазначених юридично значущих фактів, оскільки без їх належного доведення неможливе вирішення питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності, і, як наслідок, – про відшкодування потерпілому завданої шкоди. Таким чином, пізнання обставини матеріально-правового характеру становить зміст доказування у відповідній категорії кримінальних проваджень і водночас виступає підґрунтям для реалізації функціонального призначення досудового розслідування ДТП, пов'язаного із забезпеченням ефективного механізму компенсації шкоди та відновлення порушених прав потерпілого.

Отже, досудове розслідування ДТП виконує такі функції: 1) протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху; 2) профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху; 3) гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування ДТП; 4) забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування ДТП; 5) спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок ДТП; 6) фіксування доказової інформації щодо

кримінальних правопорушень в результаті вчинення ДТП; 7) сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок ДТП.

Висновки до розділу 1

1. На різних етапах розвитку законодавства щодо розслідування ДТП, кримінально-правове та кримінальне процесуальне регулювання було неоднорідним і потребувало удосконалення у зв'язку з технологічним розвитком. Постійні нормативні трансформації безпосередньо вплинули на формування практики розслідування ДТП, яка еволюціонувала від спрощених моделей до комплексних науково обґрунтованих систем, що поєднують процесуальні, технічні та тактичні засоби пізнання. Сучасний стан законодавства та практика його застосування свідчать про досягнення належного рівня правового забезпечення досудового розслідування ДТП, який ґрунтується на необхідності поєднання вимоги проведення ефективного кримінального переслідування та якісного гарантування прав і свобод людини.

2. Досудове розслідування ДТП – це досудова кримінальна процесуальна діяльність, що здійснюється спеціальними суб'єктами у законний та правомірний спосіб, переважно із залученням обізнаних осіб та використанням спеціальних знань, змістом якої є отримання доказової інформації (кримінальне процесуальне пізнання) щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

3. Досудове розслідування ДТП виконує такі функції: 1) протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху; 2) профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху; 3) гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування ДТП; 4) забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування ДТП; 5) спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних

правопорушень внаслідок ДТП; 6) фіксування доказової інформації щодо кримінальних правопорушень в результаті вчинення ДТП; 7) сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок ДТП.

Основні результати розділу опубліковано у наукових дослідженнях [126; 127].

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО- ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

2.1. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

У сучасних умовах розвитку кримінального судочинства особлива увага прикута до організації та проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування, зокрема і в провадженнях щодо вчинення ДТП. Це зумовлено тим, що слідчі (розшукові) дії виступають основним процесуальним інструментом збирання, перевірки та фіксації фактичних даних, від чого залежить можливість встановлення обставин кримінального правопорушення, правильність кваліфікації протиправних дій і прийняття обґрунтованих процесуальних рішень. Водночас правозастосовна практика свідчить про наявність низки проблемних аспектів, пов'язаних із проведенням окремих слідчих (розшукових) дій у справах щодо ДТП. Варто визнати, що дискусійним залишається нормативне регулювання проведення огляду місця події та невідкладного освідування, викликають труднощі деякі аспекти проведення особистого обшуку в частині дотриманням процесуальної форми та гарантій прав людини, також потребують додаткового осмислення проблеми отримання пояснень та показань, визначення їх доказового значення та допустимості тощо. Окреслені питання обумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу порядку проведення слідчих (розшукових) дій у сфері розслідування ДТП, з урахуванням як положень кримінального процесуального законодавства, так і практики його застосування. Вивчення цих питань дозволяє виявити існуючі дефекти нормативного регулювання, що негативно впливають на досягнення ефективності досудового розслідування ДТП. Як наслідок, проведення аналізу у зазначеному напрямі сприятиме розробці практичних

рекомендацій, покликаних удосконалити процес проведення окремих слідчих (розшукових) дій, забезпечити дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження та, як наслідок, підвищити ефективність досудового розслідування ДТП.

1. Огляд місця події під час досудового розслідування ДТП.

Під час розслідування злочину, передбаченого ст. 286 КК України, результати першочергового огляду місця події можуть мати вирішальне значення для долі усього кримінального провадження.

У разі здійснення огляду місця події стороною обвинувачення можуть обмежуватись істотні права людини, такі як: право на свободу та особисту недоторканність, право на захист, право на приватність, право на недоторканність власності тощо. Коли мова йде про огляд місця події за фактом ДТП, вищевказані обмеження прав можуть мати суттєві негативні наслідки для сторони захисту, оскільки порушення прав, допущені на першочерговій стадії розслідування при огляді місця події можуть спотворити похідні докази та як наслідок вплинути на остаточне рішення у справі.

Окремі проблемні аспекти огляду місця події були об'єктом дослідження вчених. Однак у своїх працях дослідники акцентували увагу лише на окремих аспектах проведення огляду місця події, що в свою чергу, є недостатнім для розуміння та осмислення усіх недоліків правового регулювання проведення огляду місця події за фактом вчинення ДТП.

Кримінальна процесуальна форма здійснення слідчих (розшукових) дій втілює у собі баланс прав, обов'язків та інтересів сторін кримінального процесу. Не буде помилкою вважати, що сторона обвинувачення є «фаворитом у цих перегонах» оскільки наділена правом ініціювати розслідування, проводити слідчі (розшукові) дії, користуватися у повній мірі інструментами кримінального процесуального примусу тощо. Так, зловживання правами стороною обвинувачення під час провадження слідчих (розшукових) дій неминуче тягне за собою утиск прав сторони захисту.

Під час розслідування кримінальних правопорушень про ДТП органи розслідування здійснюють велику кількість слідчих (розшукових) дій. Однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій у цій категорії кримінальних проваджень, є огляд місця ДТП. Оскільки від результатів проведення останнього залежить хід подальшого досудового розслідування та перспективи судового провадження, тобто виконання завдань кримінального судочинства [29, с. 154-155]. З огляду на специфіку розслідування ДТП та «насичену» слідову картину під час огляду місця події, окремі проблемні аспекти здійснення огляду можуть негативно вплинути на ефективність досудового розслідування та справедливості остаточного рішення у справі.

Розглянемо такі проблемні аспекти більш детально:

1. Не визнання особи учасником огляду місця події. Згідно з приписами КПК України огляд місця події, у невідкладних випадках, може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Сторона обвинувачення має вжити належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду [146].

На практиці непоодинокі випадки, коли всупереч положенням ст. 223 КПК України у протоколі огляду місця події анкетні дані присутніх осіб (водіїв, власників транспортних засобів та інших осіб) не вказуються. Як наслідок, вищевказані особи не можуть ознайомитись зі змістом протоколу огляду місця події та схеми ДТП, засвідчити правильність складання та факт ознайомлення з матеріалами оскільки формально не беруть участь у процедурі огляду місця події.

О.А. Лучко пише, що при проведенні огляду можуть приймати участь особи, процесуальний статус яких у КПК України не визначений. Так, учасниками огляду у кримінальному досудовому провадженні без

визначеного процесуального статусу можуть бути такі особи: власник житла чи іншого володіння особи, у якому проводиться огляд; особа, у житлі якої проводиться огляд, яка на момент його проведення не є підозрюваною у розумінні ст. 42 КПК України (вона не є затриманою і якій не повідомлено про підозру); учасники ДТП (при проведенні огляду місця такої події), особа, що підлягає освідуванню, якщо вона не затримана і їй не повідомлено про підозру, представник установи зв'язку (при огляді кореспонденції) тощо [174, с. 113]. Щодо учасників ДТП, можна вказати, що при огляді можуть приймати участь також власники транспортних засобів та вантажу. Авторка зазначає, що особам без певного процесуального статусу, які приймають участь у огляді є доцільним роз'яснення конституційних прав, передбачених у КПК України, які визначають засади кримінального провадження, зокрема право на свободу від самовикриття (ст. 18), невтручання у приватне життя (ст. 15), повага до людської гідності (ст. 11). До того ж, всім учасникам огляду має бути роз'яснене право, закріплене у ч. 4 ст. 237 КПК України, а саме робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу. Також О.А. Лучко підкреслює, що всіх учасників огляду слід попереджати про нерозголошення відомостей, які стали відомі під час проведення огляду [174, с. 114]. Такі тези є слушними, однак вони є дієвими лише за умови визнання присутніх осіб учасниками огляду місця події.

А.М. Лазебний, Т.П. Бичок вважають, що вимога щодо вжиття слідчим, прокурором належних заходів для забезпечення присутності під час проведення огляду місця події осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені має бути скасована [155, с. 235]. Така позиція обґрунтовується тим, що дана норма закону може значно перешкодити оперативності проведення огляду місця події [155, с. 230]. Подібну точку зору розділяють Р.Л. Степанюк, С.П. Лапта які вказують, що виконання даної вимоги може значно перешкодити швидкості його проведення. Цю вимогу закону не завжди можна реалізувати взагалі, не кажучи про оперативність [231, с. 304]. На наше переконання, вжиття належних заходів для

забезпечення присутності осіб під час проведення огляду місця події - не означає, що слідчий зобов'язаний чекати прибуття осіб, права яких можуть бути обмежені, і лише після цього розпочинати огляду місця події (якщо не брати до уваги огляд місця події у житлі чи іншому володінні особи без присутності власника чи користувача). Закріплення такого обов'язку для сторони обвинувачення в першу чергу пов'язано з тим, що слідчий/прокурор не можуть відмовити у участі в слідчій (розшуковій) дії особі, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені та зобов'язані допустити особу до участі.

Так, якщо слідчі з'являються на місці ДТП через 30-40 хв після вчинення такої ДТП, дощем може змити гальмівні сліди чи сліди витікання рідини. Саме тому важливо фіксувати такі сліди якомога раніше [6]. Адже огляд місця події при розслідуванні ДТП є першочерговою та невідкладною слідчою (розшуковою) дією. Якщо огляд місця події буде здійснений з втратою значного проміжку часу, це може призвести до втрати доказової інформації.

На наше переконання, учасники ДТП є особами, які вже мають процесуальний «статус» у кримінальному процесі. Це може бути особа, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені, або ж інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Присутність даних осіб при огляді в обов'язковому порядку має бути відображена у протоколі огляду місця події, що в свою чергу, надає право на ознайомлення зі змістом останнього. Така думка знайшла своє відображення і в результатах проведеного опитування, оскільки слідчі переважно відповіли «так» (90,2%), прокурори – переважно «ні» (91,4%). Адвокати здебільшого заперечують наявність процесуального статусу, відповівши 84,4% «ні» (Додаток В). Це пояснюється різним баченням природи участі особи в огляді. Слідчі на практиці часто сприймають таких осіб як фактичних учасників процесуальної дії.

2. *Не ознайомлення з протоколом осіб, які брали участь під час огляду місця події.* Вище окреслена проблематика має наслідком створення підґрунтя для зловживання стороною обвинувачення своїми правами. Так, внаслідок невизнання осіб учасниками огляду місця події ДТП, вони не мають можливості ознайомитися з матеріалами такого огляду.

Фіксація огляду місця події при розслідування ДТП з постраждалими здійснюється у наступних «формах»: складання протоколу огляду місця події, схеми ДТП, фото-таблиця з місця ДТП, здійснення відеофіксації. При цьому важливим при відображенні у протоколі є: відповідність взаємного розташування об'єктів; чітке відображення слідів ДТП; коректність здійснених вимірів та їх перенесення до протоколу; визначення та фіксація місця первинного контакту (за слідами, що залишилися після ДТП, поясненнями водіїв та свідків). Найбільш інформативними будуть фото: загального плану з місця ДТП у напрямку руху транспортних засобів (бажано з різних ракурсів); фото слідів, що можуть швидко зникнути (витікання рідини, гальмування та інші) [183]. Вважається, що суттєве значення мають саме коректність здійснення вимірів та їх перенесення до протоколу. На наш погляд, правильність зафіксованих вимірів має забезпечуватись стороннім контролем, а не залежати в цілому від дій сторони обвинувачення.

О.А. Лучко пише, що відсутність у КПК України правової регламентації порядку роз'яснення учасникам огляду процесуальних прав та обов'язків призводить до формального поставлення особою підписів у протоколі огляду без усвідомлення та розуміння міри дозволеної та належної поведінки під час здійснення слідчої (розшукової) дії [174, с. 206-207].

Офіційно не визнаючи учасників ДТП, вважаючи їх особами «поза будь-яким процесуальним статусом», сторона обвинувачення не фіксує їх присутність під час проведення слідчої (розшукової) дії у протоколі огляду місця події та відповідно відмовляє останнім у ознайомленні зі змістом протоколу та додатками до нього посилаючись на відсутність такого права.

Виходить так, що протокол огляду місця події ДТП (слідчої (розшукової) дії, від результатів якої може залежати остаточне рішення у справі) підписує слідчий та поняті. Поняті своїм підписом засвідчують ознайомлення з текстом протоколу та додатками. Поняті, з огляду на те, що вони не є фахівцями у галузі права, не зацікавлені у результаті розслідування, в більшості випадків, виконують роль ознайомлення зі змістом протоколу формально. Практиці відомі випадки, коли поняті підписують не заповнений бланк схеми місця ДТП, задля належного доопрацювання чистового варіанту стороною обвинувачення у подальшому.

О.І. Антіпова вважає, що під час огляду місця ДТП поняті можуть не залучатися, але кожний такий огляд має фіксуватися на відео від початку до завершення. Обов'язкове використання безперервного відеозапису - це найкращий замінник понять. Оскільки у випадку такого використання буде достовірно зафіксований увесь процес огляду місця ДТП. Якщо виникнуть спірні питання можна буде продивитися відеозапис. Безперервний відеозапис має перевагу над участю понять, бо останні як живі істоти не можуть досконало запам'ятати увесь хід проведення огляду місця ДТП. З часом поняті можуть забувати обставини проведення огляду місця ДТП та зафіксовану слідову картину [29, с. 157-158]. В цілому погоджуючись з такою пропозицією, варто вказати, що тут скоріше за все йдеться про безперервний відеозапис усього процесу огляду місця події, який здійснюється спеціалістом та який має бути у складі слідчо-оперативної групи. Практиці відомі непоодинокі випадки, коли на місце ДТП виїздить лише слідчий, який спеціалізується на розслідуванні ДТП, одноособово, та, залучивши працівників патрульної поліції здійснює огляд. В такому разі, при кожному огляді місця події ДТП буде виникати необхідність у додатковому учаснику - спеціалісті, що не завжди буде можливим. Однак вважаємо, що застосування безперервного відеозапису (наприклад бодікамерою) процесу огляду місця ДТП є повноцінним замінником участі понять. Вважаємо, що участь

понятих може бути обов'язковою лише у випадку відсутності можливості скористатись безперервним відеозаписом.

Застосування слідчим безперервного відеозапису при здійсненні огляду місця ДТП, фіксація участі учасників ДТП у протоколі та забезпечення їх права на ознайомлення з матеріалами має підвищити ефективність даної слідчої (розшукової) дії.

Доцільність таких висновків підтверджена в межах проведеного опитування, в якому 90,6% адвокатів підтримали цю ідею. Серед слідчих і прокурорів разом підтримка значно нижча – 31,7% і 55,2% відповідно (Додаток В). Така різниця пояснюється тим, що для адвокатів безперервна відеофіксація є передусім гарантією від процесуальних порушень, способом перевірити законність дій сторони обвинувачення й убезпечити учасників кримінального провадження від обмежень їхніх прав і свобод. Для сторони обвинувачення обов'язковість такої фіксації виглядає як додаткове технічне та організаційне навантаження, яке може ускладнювати оперативність огляду.

3. Збирання стороною обвинувачення доказової інформації до внесення відомостей до ЄРДР. За загальним правилом здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, окрім винятків встановлених кримінальним процесуальним законом. Так, огляд місця події є єдиною слідчою (розшуковою) дією, яку допускається здійснювати при розслідуванні злочинів до внесення відомостей до реєстру [146].

Згідно з приписами КПК України огляд проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [146]. Так, у ході огляду місця події ДТП можуть бути зібрані речі та інформація, які мають доказове значення у справі. Останні, у свою чергу, обов'язково фіксуються у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії. Однак, трапляються випадки, коли на першочерговому етапі розслідування доказова інформація збирається стороною обвинувачення поза

кримінально-процесуальної формою збирання доказів та не фіксується у протоколі огляду місця події.

Під час проведення огляду місця події, до внесення відомостей до ЄРДР, стороною обвинувачення може бути вилучено (скопійовано) записи камер відеоспостереження, які розташовані біля місця скоєння ДТП. В більшості випадків такі «докази» мають сумнівне походження, оскільки останні не фіксуються в протоколі огляду місця події, та фактично отримуються стороною обвинувачення поза правовим полем у невідомий спосіб та до внесення відомостей до ЄРДР. Погоджуючись з тим, що такі дії є необхідними, оскільки отримання відеоматеріалів з камер потребує швидкого реагування сторони обвинувачення (з плином часу відеоматеріал може бути втрачено), варто зауважити, що на даний час, такий порядок отримання доказів суперечить кримінальному процесуальному закону та, на наш погляд, потребує відповідної правової регламентації.

Згідно з положеннями ст. 298 і КПК України під час розслідування кримінальних проступків додатковим джерелом доказів є показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Відповідно до ст. 214 КПК України для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР може бути знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису [146]. Вважаємо, що такі «додаткові можливості» для сторони обвинувачення мають бути доступні й щодо розслідування злочинів.

Наступним проблемним аспектом, на якому варто зосередити увагу у даному підрозділі дослідження є отримання стороною обвинувачення відеоматеріалів з портативних відеореєстраторів, які знаходяться у транспортних засобах учасників ДТП, поза їх волею.

Згідно з приписами ст. ст. 233, 237 КПК України транспортний засіб є іншим володінням особи, на яке поширюються кримінальні процесуальні

гарантії володіння житлом. Так, огляд іншого володіння особи здійснюється відповідно до правил обшуку. За загальним правилом, такий огляд має бути санкціонований судом. Винятками з даного правила є надання власником (користувачем) добровільної згоди та встановлені законом невідкладні випадки проникнення до іншого володіння особи пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення [146].

О.І. Антіпова відзначає, що від результатів першочергового огляду транспортного засобу залежить вектор подальшого досудового розслідування у частині проведення допитів та призначення експертиз. Під час огляду місця ДТП без наявності рішення слідчого судді або згоди власника транспортний засіб не може оглядатися усередині, якщо це не пов'язано з вищезазначеними випадками. У ході огляду місця ДТП транспортний засіб можна оглядати лише ззовні, тобто без проникнення усередину [29, с. 158-159].

В даному випадку відеоматеріал, який добутий з портативного відеореєстратора транспортного засобу, без згоди володаря (користувача) транспортного засобу вважається таким, що отриманий з порушенням правил допустимості доказів та не може використовуватись у процесі доказування стороною обвинувачення.

Т.О. Лоскутов відзначає, що чинна редакція ст. 86 КПК України не регламентує жодних винятків із правила щодо законного порядку одержання доказу. Зміст цієї норми не містить ніяких вказівок на можливість використання доказу, що одержаний з якимось незначним або несуттєвим порушенням законного порядку. Вказана категорична правова регламентація нормативного критерію (законність) допустимості доказів не сприяє захисту українського суспільства та держави від кримінальних правопорушень, створює невиправдані формальні перешкоди притягнення винної особи до кримінальної відповідальності за скоєне кримінальне правопорушення. Оскільки навіть незначне порушення процесуальних положень щодо отримання доказу має призводити до його недопустимості, а отже,

неможливості використання у ході доказування винуватості у вчиненні кримінального правопорушення. У такий спосіб може ігноруватися вагомість та важливість доказу для встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення [170, с. 107].

О.А. Лучко у своєму дисертаційному дослідженні надала визначення поняттю «ефективність огляду у кримінальному досудовому провадженні», під яким авторка розуміє здатність огляду у законний спосіб, що передбачений КПК України, без порушення прав і свобод людини та у максимально короткий проміжок часу досягнути мети щодо встановлення та фіксування наявності або відсутності слідів кримінального правопорушення [174, с. 207].

Так, отримання доказів з істотним порушенням прав і свобод людини під час здійснення огляду місця події ДТП знижує ефективність проведення такої слідчої (розшукової) дії та у перспективі сковує доказовий потенціал сторони обвинувачення.

Збирання доказів стороною обвинувачення має відбуватись відповідно до законної процедури. Пропонуємо внести зміни до КПК України, якими надати дозвіл стороні обвинувачення знімати показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису до внесення даних до ЄРДР, за аналогією з процедурою дізнання. Вважаємо, що відеоматеріал, який добутий з портативного відео-реєстратора шляхом незаконного проникнення до транспортного засобу, є недопустимим доказом, а такі дії мають тягнути за собою передбачену законом відповідальність. За підсумками проведеного анкетування практичних працівників сторона обвинувачення майже одностайно підтримує цю пропозицію. Адвокати, навпаки, переважно проти (Додаток В). Причина очевидна полягає у тому, що слідчі й прокурори зацікавлені в оперативному збереженні нестійкої доказової інформації, яка може бути швидко втрачена. Адвокати ж бачать у цьому ризик порушення

процесуальної форми та фактичного збирання доказів до початку кримінального провадження.

4. *Обмеження права на свободу учасників ДТП.* Відповідно до ч. 6 ст. 237 КПК України слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність. Такі дії формально співпадають з моментом кримінального процесуального затримання. Відповідно до ст. 209 КПК України затримання особи розпочинається з моменту, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою [146]. Такі заходи примусу треба розмежовувати беручи за основу наслідки їх застосування. Правий є М.М. Потоцький, який аналізуючи норми щодо заборони залишення місця огляду/ обшуку вказує, що ззовні це може бути схоже на затримання, однак, підстави для затримання в даних випадках відсутні й правові наслідки від цих процесуальних дій відповідно будуть різні. З огляду на тривалість, спосіб утримання та наслідки, забезпечення перебування особи у певному місці під час здійснення огляду, за загальним правилом не може розцінюватись як затримання [205, с. 187].

У КПК України не конкретизовано статус осіб, на яких розповсюджується заборона залишення місця огляду. О.А. Лучко вказує, що такими особами можуть бути поняті, спеціаліст, заявник а також особа, яку застали на місці вчинення кримінального правопорушення (наприклад, при зберіганні наркотичних засобів, одержання неправомірної вигоди, учасники ДТП). Це правило сприяє забезпеченню об'єктивності під час огляду, схоронності доказів, попередження їх знищення [174, с. 71]. Погоджуючись з даним твердженням вважаємо за необхідне вказати, що у разі обмеження пересування особи, така особа має фігурувати у протоколі огляду місця події як учасник, що в свою чергу дає можливість, як мінімум, ознайомитися зі своїми правами.

Практиці відомі випадки, коли учасники ДТП не можуть самостійно покинути місце події через заборону слідчого, відповідно до ст. 237 КПК України, та одночасно з цим їх присутність не фіксується у протоколі огляду місця події чи у будь-якому іншому документі. Вважаємо, що за даних обставин, відсутність фіксації особи як учасника огляду місця ДТП, означає незаконне обмеження свободи пересування особи.

Вбачається, що заборона слідчого будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду є законною лише у разі визнання особи учасником такого огляду. З огляду на процесуальні наслідки, таку заборону не можна вважати кримінальним процесуальним затриманням.

У результаті проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1) учасники ДТП є особами, які вже мають процесуальний «статус» у кримінальному процесі. Це може бути особа, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені, або ж інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

2) застосування слідчим безперервного відеозапису при здійсненні огляду місця ДТП, фіксація участі учасників ДТП у протоколі та забезпечення їх права на ознайомлення з матеріалами має підвищити ефективність даної слідчої (розшукової) дії.

3) збирання доказів стороною обвинувачення має відбуватись відповідно до законної процедури. Пропонуємо внести зміни до КПК України, якими надати дозвіл стороні обвинувачення знімати показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису до внесення даних до ЄРДР, за аналогією з процедурою дізнання. Вважаємо, що відеоматеріал, який добутий з портативного відео-реєстратора шляхом незаконного проникнення до транспортного засобу, є недопустимим доказом.

4) заборона слідчого будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду є

законною лише у разі визнання особи учасником такого огляду. Враховуючи процесуальні наслідки, таку заборону не можна вважати кримінальним процесуальним затриманням.

2. Отримання пояснень та показань під час досудового розслідування ДТП.

Наступною проблемою, що потребує змістовного вивчення та обґрунтування є питання отримання пояснень та показань під час розслідування ДТП. Варто зауважити, що збирання доказової інформації у кримінальному провадженні при розслідуванні ДТП має свою специфіку та особливості. На початковому етапі розслідування, одержання фактичних даних про обставини ДТП від її учасників має вирішальне значення для подальшого процесу доказування у досудовому кримінальному провадженні.

Матеріальні сліди несуть у собі інформацію про наслідки пригоди в цілому і, можливо, про окремі її фрагменти. Але цілісна картина ДТП може бути відтворена і проаналізована тільки з використанням пам'яті людей, які були учасниками або очевидцями даної пригоди [119, с. 139]. У справах про ДТП проведення допитів займає в середньому від 60% до 70% робочого часу слідчого. Отримані від допитуваних осіб показання поповнюють більше ніж 50% доказової бази, за умови дотримання загальних процесуальних вимог проведення допиту, адже показання є самостійним процесуальним джерелом доказів [173, с. 143].

Отримання доказів завжди обумовлено вчиненням стороною кримінального провадження цілеспрямованих дій з метою їх збирання. Саме вчинення з цією метою стороною обвинувачення діянь, які істотно порушують права і основоположні свободи людини, має наслідком визнання отриманих у такий неправомірний спосіб доказів недопустимими [204].

У даному контексті проблемним аспектом є формат отримання інформації від учасників ДТП під час досудового кримінального провадження. Така інформація може бути отримання з письмових пояснень учасників ДТП або з показань, здобутих у ході допиту таких учасників.

У кримінальному провадженні за фактами ДТП використовуються різні види доказів за джерелом походження, характером, типом події, функцією у розслідуванні, технічними аспектами, місцем походження та часовими параметрами. Для встановлення системи доказів у випадку ДТП проводяться такі слідчі дії як: огляд місця події, допит свідків та потерпілих, огляд транспортних засобів, проведення слідчих експериментів, здійснення тимчасового доступу до речей та документів, призначення комплексної експертизи, здійснення запитів на отримання документів, речей та інформації [138, с. 45-46].

Серед процесуальних дій, що здійснюються під час розслідування ДТП необхідно виокремити отримання показань (відібрання пояснень) від учасників ДТП, оскільки вони мають важливе доказове значення та можуть використовуватись експертами у ході проведення експертних досліджень вже на більш пізньому етапі розслідування.

В.А. Мисливий пише, що допит підозрюваного, який вчинив ДТП, має здійснюватися якомога швидше після її виникнення, проте кримінально-процесуальне законодавство та фактичні обставини пригоди не завжди надають таку можливість. Найбільш ефективним є допит водія негайно після огляду місця події та початку кримінального провадження, що сприяє досягненню мети цієї слідчої дії щодо максимально докладного і детального з'ясування обставин події, уникнення помилкових версій, створення підґрунтя для визначення всього спектру питань, що вимагають уточнення, доповнення, встановлення та перевірки їхньої достовірності [180, с. 81].

М.С. Городецька відзначає, що на початковому етапі розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з ДТП досить часто слідчий не може визначити, наприклад, щодо кого з двох водіїв-учасників ДТП є підстави для повідомлення про підозру. Доводиться проводити процесуальні дії з ними у статусі свідків. Згодом один з учасників ДТП дуже вірогідно, що набуде статусу підозрюваного [70, с. 39].

Такий стан речей викликає занепокоєння, особливо у світлі положень ст. 87 КПК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права [146].

Визнаватися допустимими і використовуватися як докази в кримінальній справі можуть тільки фактичні дані, одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. Перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі [211].

Відповідно до КПК України недопустимими є також докази, що були отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні [146]. Як вірно зауважує М.С. Городецька дане правило оцінки допустимості показань є не чим іншим, як додатковою гарантією дотримання права не свідчити проти себе, права на захист особи [70, с. 39].

Виходить так, що з однієї сторони на початковому етапі розслідування є нагальна необхідність у здійсненні допиту учасників ДТП, а з іншої сторони, якщо особу допитувати у якості свідка та в подальшому повідомляти цій особі про підозру, то докази, отримані з таких показань мають бути визнані недопустимими.

В даному випадку існує колізія, оскільки від особи, яка керує транспортним засобом необхідно отримати інформацію, щодо події злочину, однак законодавчо не врегульовано яким чином вказані дані мають бути оформлені та приєднані до матеріалів кримінального провадження [190, с. 63].

У легальному визначенні показань законодавець вказав, що відомості можуть бути отримані тільки під час такої слідчої (розшукової) дії як допит [59, с. 59; 60, с. 44]. Розглянемо більш детально усі можливі законні варіанти отримання інформації від учасників ДТП під час досудового кримінального провадження.

1. Допит у якості свідка. На практиці допит учасника ДТП у якості свідка є найбільш розповсюдженим варіантом отримання інформації від учасника ДТП.

А.П. Іванов пише, що одним із важливих вихідних даних для отримання висновку експерта-автотехніка є покази водіїв-учасників ДТП, оскільки вони володіють найбільшою інформацією про умови і причини ДТП. Однак автор задається питанням: В якій якості (*в якому процесуальному статусі* – курсив – С.К.) їх допитувати? Якщо ДТП очевидне, то є можливість оголошувати одному із водіїв про підозру, допитувати його як підозрюваного, а іншого водія допитувати в якості потерпілого. Але що ж робити, коли ознаки кримінального правопорушення у ДТП не очевидні або до проведення усього комплексу експертиз не зрозуміло, хто є винуватим у його настанні? [100].

І. І. Колеснік пише, що однією з особливостей проведенні допитів на початковому етапі розслідування є те, що водії транспортних засобів, які були учасниками ДТП, як правило, допитуються як свідки. Набуття статусу підозрюваних винними водіями (і відповідно їх допит) найчастіше пов'язується з більш пізніми етапами досудового розслідування [119, с. 139]. Останнє пояснюється тим, що на початку розслідування, до проведення

відповідних експертних досліджень, часто виходить так, що не можна спрогнозувати наперед хто з водіїв отримає повідомлення про підозру.

Рішення ЄСПЛ «Шабельник проти України» від 19.02.2009 р. демонструє, що право на мовчання та право не свідчити проти себе це загальновизнані міжнародні стандарти, які є основними складниками поняття справедливого судового розгляду. Встановлення таких стандартів пояснюється, зокрема, необхідністю захисту обвинуваченого від неправомірного тиску з боку органів влади, що дає змогу уникати помилок при здійсненні правосуддя та реалізації цілей статті 6 КПЛ. Право не свідчити проти себе вимагає, зокрема, від сторони обвинувачення в кримінальній справі не допускати при спробах доведення своєї версії проти обвинуваченого використання доказів, здобутих за допомогою методів примусу чи тиску всупереч волі обвинуваченого [210].

Верховний Суд у своєму рішенні наголошує, що законодавцем заборонено стороні обвинувачення вчиняти дії, спрямовані на примушування будь-якої особи до визнання винуватості або говорити з приводу підозри чи обвинувачення, а вчинення дій всупереч цій забороні має визнаватися істотним порушенням прав людини і основоположних свобод [204].

Так, як відзначає А. П. Іванов, якщо допитати учасника ДТП як свідка, а в подальшому його процесуальний статус зміниться і він стане підозрюваним, то такі докази будуть визнані недопустимими. Автор наголошує, що якщо таку особу не допитувати, а опитати, то цей поза процесуальний шлях отримання свідчень не може бути покладений в основу для отримання висновку експерта-автотехніка [100].

М.С. Городецька зазначає, що посилення гарантії привілею від самообвинувачення є досить важливим у кримінальному процесі для забезпечення отримання допустимих доказів. Авторка наголошує, що під час під час провадження окремих категорій кримінальних правопорушень об'єктивно може скластися ситуація, під час якої за відсутності підстав для повідомлення про підозру особа допитується у якості свідка, але згодом

отриманої сукупності доказів достатньо для прийняття рішення про повідомлення про підозру. У такому разі під час безпеліційного виключення отриманих показань свідка як недопустимого доказу виникає ситуація, коли слід виключати й інші докази, які були здобуті як похідні від даних недопустимих показань. У такому разі необхідно переглянути сукупність доказів на предмет її достатності [70, с. 39].

Дійсно, у ході проведення експертного дослідження на більш пізньому етапі досудового розслідування, показання свідка, який у подальшому набуде статусу підозрюваного, можуть враховуватись у висновку експерта. У подальшому, відповідно до доктрини плодів отруйного дерева, як показання такого свідка, який набув статусу підозрюваного, так і висновок експерта не будуть враховуватись судом при вирішенні обвинувачення по суті.

Таким чином, на початковому етапі розслідування ДТП головне завдання полягає у тому, щоб покази про обставини вчинення ДТП, надані особою як свідком, не були в подальшому визнані такими, що отримані внаслідок істотного порушення права особи на мовчання та свободи від самовикриття. Надані особою, як свідком, показання не можуть бути покладені в основу (обґрунтування) обвинувачення за умови, якщо в подальшому така особа набуде статусу підозрюваного.

На переконання Ю.В. Терещенко опитування такої особи або спілкування з нею як зі свідком (якщо до предмета допиту входитимуть питання, направлені на перевірку особи щодо причетності до злочину, як при допиті підозрюваного) тягне порушення права на захист. А для набуття такою особою процесуального статусу підозрюваного за чинним кримінальним процесуальним законодавством у цьому випадку немає підстав [235, с. 91].

При вирішенні питання про проведення допиту особи у якості свідка, стороні обвинувачення необхідно попередньо визначитись у наявності/відсутності достатніх підстав вважати, що така особа у подальшому може набути статусу підозрюваного. Разом з тим, наперед

спрогнозувати вирішення вказаного питання досить складно. Крім того, іноді такий «прогноз» може суперечити процесуальному інтересу сторони обвинувачення у зв'язку з необхідністю невідкладного забезпечення права на захист.

Відповідно до ст. 42 КПК України без достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, за відсутності підстав для застосування затримання або обрання одного з передбачених КПК запобіжних заходів особа не може набути процесуального статусу підозрюваного та, відповідно, реалізувати право на захист від можливого кримінального переслідування [167, с. 87].

Тобто, КПК України уможливорює викриття особи шляхом проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій без права на захист до отримання органами кримінального переслідування достатніх доказів для підозрювання особи у вчиненні кримінального правопорушення або підстав для затримання та/або застосування запобіжних заходів. Навіть маючи таку сукупність доказів та/або підстав, органи кримінального переслідування можуть затягувати прийняття рішень, що надають особі процесуальний статус підозрюваного, тому що їм це суто не вигідно як представникам протилежної сторони [167, с. 87].

Таким чином, допит учасника ДТП у якості свідка може поліпшувати процесуальну діяльність сторони обвинувачення під час розслідування ДТП, але створюватиме ризик порушення права на захист.

Отже, допит учасника ДТП у якості свідка є неефективним способом отримання відомостей про обставини вчинення ДТП. Це обумовлюється існуванням ризику порушення права на захист та визнання показань свідка недопустимими доказами у кримінальному провадженні.

2. *Допит у якості підозрюваного.* У питанні набуття статусу підозрюваного ЄСПЛ віддає перевагу саме «матеріально-правовій», а не «формальній» концепції «обвинувачення» у значенні п. 1 ст. 6 КПЛ [210]. Відповідно до чинного кримінального процесуального закону концепція

обвинувачення є формальною. Разом з тим, переслідування особи може мати місце незалежно від того, чи надано їй процесуальним рішенням статус підозрюваного [162, с. 7].

Вбачається, що при розслідуванні «очевидного ДТП», тобто такого ДТП, при якому особа майбутнього підозрюваного вже відома на початковому етапі провадження, задля уникнення у майбутньому питань, пов'язаних з допустимістю доказів, такій особі необхідно відразу повідомляти про підозру (КПК України не містить заборони щодо цього) та у подальшому допитувати її у якості підозрюваного.

А. П. Іванов з даного питання займає схожу позицію, відзначаючи, що у такому разі необхідно оголошувати про підозру усім потенційним винуватцям ДТП, та допитувати учасників ДТП в якості підозрюваних, а в подальшому, якщо автотехнічною експертизою буде встановлена вина когось із водіїв, то відповідно статус винного водія залишиться, а щодо невинного у ДТП буде прийняте процесуальне рішення і щодо нього кримінальне провадження буде закрито. Автор зауважує, що це може бути підставою для оскарження дій слідчого, але, цей шлях у процесуальному порядку видається найбільш виваженим [100].

В цілому погоджуючись з вищевказаною тезою зауважимо, що в окремих випадках, показання учасників (водіїв) ДТП можуть бути єдиними ідеальними слідами вчинення кримінального правопорушення. У випадку допиту всіх учасників ДТП у якості підозрюваних, такі особи можуть скористатись законним правом на мовчання. З погляду дотримання прав вказаних осіб такі дії є вірними, однак навряд таку обвинувальну діяльність можна буде назвати ефективною.

3. *Відібрання письмових пояснень.* Ю. В. Терещенко пише, що для гарантування особі права на захист, зокрема на початковому етапі розслідування потрібно враховувати такі фактори, як забезпечення права особи на захист у разі неможливості набуття нею процесуального статусу підозрюваного (з урахуванням прогалин чинного кримінального

процесуального законодавства України), зокрема через її юридичне представлення в кримінальному провадженні (залучення свідком адвоката), роз'яснення права на мовчання та свободу від самовикриття [235, с. 95].

В. А. Мисливий відзначає, що без опитування водіїв та інших учасників ДТП у багатьох випадках досить важко відразу змодельювати її механізм, особливо коли пригода характеризується складними умовами (участь декількох транспортних засобів, тяжкі наслідки, значна територія, велика кількість об'єктів і слідів, що підлягають огляду, дефіцит часу тощо). Опитування учасників ДТП при огляді місця події до початку кримінального провадження дозволяє отримувати важливу первинну інформацію, виявляти обставини, які з різних причин можуть залишитися поза увагою слідчого. Звичайно, що в подібних ситуаціях слідчий має використовувати продуману професійну тактику, сутність якої учасники огляду мають сприймати й усвідомлювати як спрямовану на вирішення завдань кримінального судочинства [180, с. 82].

Ю. В. Нагорняк пропонує проводити опитування осіб та вважати, що пояснення яке було отримано у встановленому законом порядку, у виняткових випадках, якщо заздалегідь не було можливим встановлення процесуального статусу особи, вважати доказом у кримінальному провадженні [190, с. 63]. З огляду на нормативні положення КПК України щодо процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки така позиція заслуговує на увагу. Однак процесуальна форма досудового розслідування кримінальних проступків є диференційована, тобто є виключенням з загального порядку. Порядок отримання пояснень від осіб не регламентований чинним кримінальним процесуальним законом, та відповідно не передбачає особливостей отримання пояснень від осіб, залежно від їх процесуального статусу. Також надання пояснень у кримінальному процесі не забезпечується кримінальною відповідальністю та є добровільним актом. Разом з тим, добровільне надання учасниками ДТП пояснень щодо події кримінального правопорушення,

навіть якщо у подальшому один з таких учасників отримає повідомлення про підозру, у майбутньому не буде суперечити правилам допустимості доказів.

Однак під час відібрання письмових пояснень від учасників ДТП доцільно ознайомлювати їх з правами підозрюваного з метою забезпечення всіх правових гарантій, що передбачені КПК України. У такому випадку у подальшому не буде виникати проблем із забезпеченням прав особи, яка може притягатися до кримінальної відповідальності за вчинення ДТП, а також проблем із допустимістю доказів - відомостей, отриманих від учасника ДТП.

З огляду на все вищевказане вважаємо, що найбільш вдалим варіантом отримання інформації від учасників ДТП під час досудового кримінального провадження є отримання від цих осіб письмових пояснень щодо події, попередньо ознайомивши осіб з правами підозрюваного у кримінальному провадженні. Щодо таких висновків потрібно звернути увагу на результати анкетування, за якими адвокати майже одностайно підтримали пропозицію (92,2%). Серед слідчих і прокурорів підтримка є доволі низькою (12,2% і 29,3% відповідно). Розбіжність пояснюється тим, що для адвокатів така гарантія є способом запобігти самовикриттю та використанню пояснень проти особи, яка в подальшому може отримати статус підозрюваного. А для сторони обвинувачення це виглядає як зайва формалізація, що ускладнює й уповільнює процес отримання первинної інформації на початковому етапі розслідування (Додаток В).

Проблемним питанням щодо отримання відомостей від учасника ДТП є обрання формату одержання таких відомостей. Останні можуть здобуватися під час досудового кримінального провадження шляхом відібрання письмових пояснень або під час проведення допиту.

Вибір способу одержання свідчень від учасника ДТП має залежати від змісту обставин досудового кримінального провадження. Якщо фактичні дані щодо розслідування ДТП вказують на те, що є ймовірність набуття певною особою у подальшому статусу підозрюваного, то найкращим варіантом з

погляду дотримання прав і свобод такої особи є оголошення їй повідомлення про підозру та допит у якості підозрюваного.

У випадку, коли під час розслідування ДТП відсутня ймовірність набуття певною особою у подальшому статусу підозрюваного, належним способом отримання відомостей від учасників ДТП є відібрання письмових пояснень за умови ознайомлення їх з правами підозрюваного.

3. Особистий обшук під час досудового розслідування ДТП.

Як уже було нами зазначено, з огляду на специфіку розслідування ДТП, безумовним є факт, що ефективність кримінальної процесуальної діяльності в цілому залежить від невідкладного отримання відомостей, що становлять предмет доказування. В контексті нагальної потреби щодо пошуку та фіксації фактичних даних про обставини події кримінального правопорушення, поруч з невідкладним проведенням обшуку транспортного засобу, вагомого значення набуває й особистий обшук особи, що вчинила ДТП. Тим паче, у разі затримання особи уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити її обшук [117, с. 11]. Водночас кримінальне процесуальне законодавство містить істотні обмеження, що фактично унеможливлюють проведення особистого обшуку в ситуаціях, що відповідно до криміналістичної методики розслідування цієї категорії кримінальних проваджень, вимагають оперативного втручання вже на початковому етапі. Це призводить до блокування сил і засобів розслідування, оскільки можливість законного та правомірного проведення особистого обшуку, незважаючи на безумовну потребу в отриманні доказів, що можуть бути швидко втрачені або знищені, є запорукою забезпечення ефективності кримінального провадження. Внаслідок цього виникає об'єктивна суперечність між потребами досудового слідства та законодавчими обмеженнями. Таким чином, під час досудового розслідування ДТП одним з найбільш дискусійних та малодосліджених питань залишається дефектність правової регламентації підстав та порядку проведення особистого обшуку.

У межах сучасних наукових напрацювань здебільшого досліджуються питання проведення обшуку в частині дотримання фундаментальних прав і свобод людини шляхом вивчення практики ЄСПЛ. Проте в контексті досудового розслідування ДТП недостатньо розкритими є питання визначення правових підстав для проведення особистого обшуку. Невизначеність щодо можливості його у провадженнях, пов'язаних із вчиненням ДТП, створює істотні перешкоди для формування доказової бази вже на початковому етапі розслідування, який з урахуванням низки криміналістичних рекомендацій вважається найбільш інформаційно насиченим, але водночас вразливим до втрати слідів.

З тактичних міркувань одним із найбільш дієвих процесуальних засобів збирання доказів на початковому етапі досудового розслідування ДТП є проведення обшуку транспортного засобу та заразом особистого обшуку особи, щодо якої виникають обґрунтовані підстави вважати її винуватою у вчиненні кримінального правопорушення. Це пов'язано з тим, що у разі ДТП транспортний засіб і водій виступають не лише джерелом слідової інформації, а й потенційним місцем приховування заборонених речовин, документів, електронних пристроїв та інших предметів, що мають безпосереднє значення для встановлення обставин події. Разом з тим проведення такої процесуальної дії вимагає дотримання рівноваги між інтересами досудового слідства та фундаментальними правами людини, тому що для особистого обшуку є характерним доволі інтенсивне втручання у приватну сферу [139, с. 287]. Обшук відноситься до таких слідчих дій, що зачіпає найбільш значимі права громадян [162, с. 63]. Однак зволікання із проведенням обшуку особи на початковому етапі розслідування ДТП обумовлює ризик втрати низки фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження, зокрема слідів на одязі та тілі людини, відеореєстраторів, навігаторів тощо. Внаслідок цього лише суворе дотримання вимог кримінального процесуального законодавства дозволяє забезпечити правомірність і допустимість отриманих результатів. Інакше, у

разі порушення належної правової процедури під час проведення особистого обшуку, отримані докази будуть визнані недопустимими з подальшим застосуванням доктрини «плодів отруйного дерева» щодо зібраних похідних доказів [28, с. 221]. У практичному вимірі це призводить до зниження темпів наступних етапів досудового слідства, створюючи передумови для уникнення винною особою кримінальної відповідальності. Таким чином, законне та правомірне проведення особистого обшуку під час розслідування ДТП сприятиме виконанню завдань кримінального провадження, що зумовлює необхідність здійснення подальших наукових пошуків у наміченому напрямі.

Власне особистий обшук (обшук особи) розглядається як різновид обшуку, що є слідчою (розшуковою) дією та застосовується, по-перше, до особи, затриманої за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, по-друге, до особи, яка бере участь у проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи [254, с. 158]. Такий підхід узгоджується з положеннями КПК України та загальною концепцією обшуку як процесуальної дії, спрямованої на відшукування, вилучення та фіксацію предметів, документів, а також інших відомостей щодо обставини вчиненого кримінального правопорушення, що становлять предмет доказування. Як констатує В. Д. Берназ, особистий обшук доволі широко застосовується в правоохоронній діяльності й виступає поширеним способом виявлення, фіксації та вилучення фактичних даних про кримінальне правопорушення. Тому такий процесуальний засіб є важливим інструментом формування доказів [44, с. 219]. Разом з тим, справедливою є думка О. В. Капліної, що хоча підстави та процесуальний порядок проведення обшуку змістовно врегульовано в межах ст. 234, ст. 235 та ст. 236 КПК України, але практичне застосування цих положень породжує численні запитання у слідчих та прокурорів, зокрема щодо їх правильного тлумачення, співвідношення різних видів обшуку та особливостей їх проведення [104, с. 3]. Значна частина наукових джерел підкреслює загальний і недостатньо конкретизований характер норм кримінального процесуального закону, що визначають підстави та порядок

проведення особистого обшуку [81, с. 106; 122, с. 45]. У контексті розслідування ДТП така неврегульованість має особливо негативні наслідки. Зокрема, слідчий, діючи в умовах нормативної невизначеності, може допустити проведення слідчої (розшукової) дії з відхиленням від вимог закону, що тягне за собою визнання отриманих доказів недопустимими. Це фактично нівелює роль та значення особистого обшуку як першочергового інструмента, спрямованого на забезпечення швидкості та повноти збирання доказової інформації.

Варто зауважити, що відповідно до ст. 208, 223, 234 та 236 КПК України, обшук особи є складовою частиною процесуального затримання або обшуку в житлі чи іншому володінні особи, що, як правило, проводиться на підставі ухвали слідчого судді. При цьому згідно з ч. 5 ст. 236 КПК України, проведення особистого обшуку здійснюється за рішенням слідчого або прокурора у випадках, коли є достатні підстави вважати, що особи, присутні у житлі чи іншому володінні, переховують на собі речі чи документи, які мають значення для кримінального провадження [109, с. 57-58]. Як узагальнюють вчені, фактично обшук особи дозволяється при затриманні в порядку ст. 208 КПК України та під час проведення обшуку житла або іншого володіння особи, коли виникають підстави вважати, що особа може приховувати на собі речі чи документи, які мають доказове значення (ч. 5 ст. 236 КПК України) [239, с. 103-104]. Проте навіть за наявності загальних норм, слідча практика демонструє, що у справах про ДТП не є рідкісним явищем, коли слідчий має об'єктивну потребу провести обшук особи, але для цього відсутні належні підстави.

Як приклад недоліків нормативного регулювання особистого обшуку варто навести ситуацію щодо неможливості проведення обшуку водія транспортного засобу внаслідок відсутності підстав для його затримання в порядку ст. 208 КПК. Процесуальні норми не дозволяють без додаткових умов (ч. 2 ст. 208 КПК України) затримання осіб за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України.

Зазначена проблема є дуже ваговою, оскільки чинне кримінальне процесуальне законодавство фактично передбачає лише декілька випадків законного проведення особистого обшуку. Проте у провадженнях про вчинення ДТП, кваліфікованих за ч. 1 ст. 286 КК України, проведення особистого обшуку опиняється у суттєвій залежності від неможливості застосування інституту затримання, оскільки за інкриміноване кримінальне правопорушення не передбачено санкції у вигляді позбавлення волі. В судовій практиці неодноразово визнано, що особистий обшук є складовою частиною процесу затримання, а відтак законне затримання саме по собі виступає процесуальною підставою для його проведення [42, с. 468]. Зокрема в Постанові Верховного Суду від 15.06.2021 року (справа № 204/6541/16-к) наголошено, що проведення особистого обшуку невіддільно пов'язане із завданням забезпечення безпеки осіб, які здійснюють затримання та з потребою фіксації доказів кримінального правопорушення, що можуть перебувати у затриманого. Особистий обшук як правило, проводиться невідкладно після затримання, що зумовлено характером цієї процесуальної дії. Суд звернув увагу на те, що затримання без попереднього судового дозволу, виходить із реалістичного розуміння того, що обставини, які вимагають негайного втручання, можуть виникнути раптово й бути непередбачуваними. Тобто суд визнає необхідність забезпечення належним інструментом оперативного реагування на кримінальні правопорушення [202]. Однак попри те, що положення кримінального процесуального закону визначають, що затримання особи може супроводжуватись застосуванням інших додаткових заходів примусового характеру, серед яких передбачено і проведення особистого обшуку, у справах про ДТП не завжди виникають підстави, щоб здійснити затримання за протиправні дії, за які не передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Відсутність законних підстав для затримання водія, винного у вчиненні ДТП, одразу унеможливорює проведення особистого обшуку.

Разом з тим, така слідча дія як особистий обшук знаходиться поза межами процесуального оформлення затримання. Особистий обшук є самостійною слідчою дією [161, с. 104]. Незважаючи на те, що особистий обшук є окремим та важливим процесуальним засобом фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення та вилучення предметів, пов'язаних із подією ДТП, слідчий фактично позбавлений змоги діяти в межах закону, що негативно впливає на повноту та швидкість отримання доказів. Отже, навіть за умов очевидної необхідності здійснення обшуку особи в інтересах досудового розслідування ДТП слідчий стикається з нормативними обмеженнями, що істотно ускладнюють проведення особистого обшуку, створюючи перепони для оптимального використання сил і засобів розслідування.

Іншою невирішеною проблемою залишається правомірне проведення особистого обшуку особи, підозрюваної у вчиненні ДТП, у випадках невідкладного обшуку транспортного засобу. При цьому деякі криміналісти слушно зауважують, що в межах методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень правоохоронні органи мають повноваження проводити обшук не обмежуючись лише житловими будинками, офісами, гаражами тощо. Пошукові операції проводяться й на інших об'єктах, зокрема найбільш поширеними виступають транспортні засоби. До типових об'єктів обшуку транспортних засобів відносять автомобілі, адже саме в салоні автомобіля органи досудового розслідування нерідко виявляють речові докази у вигляді наркотичних засобів, зброї, грошей, документів, різних цінностей тощо [156, с. 32]. В узагальненнях судової практики підсумовано, що за рішенням слідчого або прокурора, керуючись положеннями ч. 5 ст. 236 КПК України, допустимим є проведення обшуку особи, яка перебуває у житлі чи іншому володінні, якщо є достатньо підстав вважати, що при собі така особа переховує речі чи документи, що мають значення для кримінального провадження [243, с. 90-91]. Також не є винятком ситуації проведення обшуку транспортного засобу у невідкладних випадках в порядку ч. 3 ст. 233 КПК

України. Проте перелік таких випадків є вичерпним, зокрема йдеться про врятування життя людей, врятування майна та переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення [266, с. 617]. Водночас деякими науковцями обґрунтовується думка, що концепція «врятування майна» при здійсненні невідкладного обшуку не передбачає здобуття доказів [206, с. 179]. Однак на практиці неможливо оминати ситуацій, коли поруч із невідкладним обшуком транспортного засобу виникає необхідність провести обшук особи, яка знаходиться поза межами автомобіля, але стосовно якої є достатньо підстав вважати, що вона переховує при собі предмети, речі або документи, які мають доказове значення.

Подібні ситуації є типовими для ДТП, коли водій, залишивши салон автомобіля, має можливість приховати, знищити чи позбутися речових доказів. Саме тому потреба в особистому обшуку нерідко виникає синхронно з необхідністю невідкладного обшуку самого транспортного засобу. Водночас, на думку багатьох науковців, ця ситуація викликає найбільше запитань, коли особа не була затримана в порядку ч. 3 ст. 208 КПК України і водночас не перебуває в іншому володінні особи, у якому проводиться обшук відповідно до ч. 5 ст. 236 КПК України. За таких умов, навіть попри наявність ухвали про проведення обшуку, відсутня законна підстава для проведення обшуку особи, оскільки загальні положення щодо обшуку не застосовуються у разі знаходження особи поза межами житла чи іншого володіння [44, с. 226]. Тобто слідчий фактично позбавлений можливості належним чином закріпити та вилучити сліди кримінального правопорушення, навіть якщо їх наявність є очевидною [271, с. 137-138]. Це створює реальну загрозу втрати доказів щодо обставин вчинення ДТП, що призводить до уникнення винною особою передбаченої кримінальної відповідальності.

З огляду на особливості досудового розслідування ДТП проведення особистого обшуку нерідко відповідає критеріям невідкладності, оскільки така потреба зумовлена необхідністю врятування життя людей, збереження майна, а також недопущенням знищення речових доказів. Розслідуючи ДТП,

слідчий стикається з динамічною ситуацією, коли існує реальна загроза втрати доказової інформації через переміщення, зміну стану або поведінку осіб, причетних до події кримінального правопорушення. Саме тому обов'язок швидкого реагування вимагає застосування доступних процесуальних засобів, спрямованих на негайне відшукування і вилучення доказів. У цьому контексті вагоме значення має правова позиція, сформована в судовій практиці. Зокрема в Постанові Верховного суду від 07 жовтня 2024 року (справа № 466/525/22) зазначено, що для належного виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України) законодавець передбачив у межах ч. 3 ст. 233 КПК України спеціальні правила, спрямовані на забезпечення охоронюваних інтересів у випадках, коли зволікання може призвести до незворотних наслідків. Суд підкреслив, що неможливість схоронності доказів без їх негайного відшукування та вилучення обумовлює невідкладну необхідність проведення відповідних процесуальних заходів, в тому числі й обшуку. Про формування у сторони обвинувачення обґрунтованих побоювань щодо знищення доказів може свідчити широке коло джерел інформації (наприклад, оперативні дані, повідомлення свідків, потерпілих чи підозрюваних тощо). Крім того, сама специфіка розвитку подій у кримінальному провадженні може вказувати на ризик втрати доказів, що зумовлює нагальну потребу невідкладного втручання. Водночас, у розумінні Суду, термін «врятування» у контексті виконання завдань кримінального провадження означає усунення загрози знищення чи втрати об'єктів, що мають значення для кримінального провадження. З позицій телеології підставою для проведення невідкладного обшуку є реальна загроза того, що предмет, який розшукується, може бути знищений. Відповідно, його відшукування і вилучення спрямовані на запобігання втраті речових доказів [201].

Враховуючи зазначене, цілком доречним є висновок про те, що проведення особистого обшуку у провадженнях про ДТП відповідає критеріям невідкладності, особливо коли існує реальна та доведена загроза

втрата доказів, які перебувають при особі. Особистий обшук у невідкладних випадках бажано розглядати як самостійну слідчу (розшукову) дія, спрямовану на запобігання втраті речових доказів. Разом з тим у судовій практиці йдеться про те, що інтереси кримінального провадження інколи об'єктивно вимагають негайного втручання, а зволікання може призвести до невідновних наслідків в процесі доказування. Тому варто погодитись з Л. Д. Удаловою, що відсутність спеціальних норм призводить до того, що в правозастосуванні поширюються загальні положення про обшук, які не враховують ні особливостей, ні специфічної мети обшуку особи [242, с. 11]. Таким чином, існує реальна потреба у нормативному врегулюванні особистого обшуку як окремої слідчої (розшукової) дії (незалежно від обшуку транспортного засобу та затримання), що є необхідним елементом забезпечення ефективності досудового розслідування ДТП та важливим процесуальним засобом виконання завдань кримінального провадження. Про це також свідчать висновки проведеного опитування практичних працівників. Зокрема, слідчі з прокурорами здебільшого підтримують таку ідею (74,4% і 72,4% відповідно), але лише 53,1% адвокатів висловилися позитивно (Додаток В). Отримані результати свідчать про констатацію практичної проблеми. Водночас обережність позиції адвокатів пояснюється ризиком надмірного втручання в право на особисту свободу та недоторканість без достатньо чітких процесуальних гарантій.

Під час досудового розслідування дорожнього-транспортних пригод проблемним є проведення особистого обшуку, оскільки у деяких випадках положення кримінального процесуального закону унеможливають затримання підозрюваних осіб та / або здійснення невідкладного обшуку транспортного засобу. Процесуальні норми не дозволяють без додаткових умов (ч. 2 ст. 208 КПК України) затримання осіб за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, а також не регламентують проведення невідкладного обшуку поза межами випадків, встановлених ч. 3 ст. 233 КПК України. Такий стан нормативного

регулювання перешкоджає здійсненню особистого обшуку у перебігу розслідування дорожнього-транспортних пригод.

Попри те, що судовою практикою легалізовано такий невідкладний випадок проникнення до транспортного засобу та проведення у ньому обшуку як «з метою збереження речових доказів» або «врятування майна» особа, яка причетна до вчинення дорожнього-транспортних пригоди може перебувати поза межами транспортного засобу, що унеможлиблює проведення особистого обшуку.

Для забезпечення ефективності досудового розслідування дорожнього-транспортних пригод пропонуємо у змісті КПК України регламентувати особистий обшук як окрему слідчу (розшукову) дію, що здійснюється незалежно від проведення невідкладного обшуку транспортного засобу та застосування затримання до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

4. Освідування під час досудового розслідування ДТП.

Проблемним питанням залишається обґрунтування необхідності проведення невідкладного освідування до внесення відомостей до ЄРДР. Власне в межах методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вчиненням ДТП, проведення негайного освідування нерідко відіграє ключову роль для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, оскільки дозволяє зафіксувати стан учасників ДТП і, передусім, встановити вид, характер і локалізацію заподіяних тілесних ушкоджень. Проте зміст чинного кримінального процесуального законодавства не містить положень щодо проведення освідування до внесення відповідних відомостей до ЄРДР, що свідчить про суттєві обмеження органів досудового розслідування у процесуальних засобах збирання доказів. Крім того, будь-які зволікання у встановленні наявності та характеру заподіяних травм може призвести до втрати важливої інформації, оскільки з плином часу стан потерпілого змінюється, ушкодження загоюються, а їх початковий вигляд – зникає. Вочевидь, такий підхід вступає

у суперечність із практичними потребами криміналістичного забезпечення початкового етапу розслідування ДТП, коли встановлення факту наявності тілесних ушкоджень необхідне не тільки для з'ясування обставин події, але й для правильного визначення кримінально-правової кваліфікації. Обов'язковість подальшого встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, заподіяних потерпілому внаслідок ДТП, обумовлює актуальність наукового обґрунтування проведення освідування до внесення відомостей до ЄРДР, у тому числі й примусово.

Проте численні наукові напрацювання здебільшого зосереджені на процесуальній сутності освідування, тактиці його проведення, дотриманні прав людини у разі застосування примусу. Водночас правова регламентація проведення невідкладного освідування до внесення відомостей до ЄРДР у кримінальних провадженнях щодо вчинення ДТП залишається поза межами наукового інтересу, попри те, що на початковому етапі розслідування окремих видів кримінальних правопорушень виявлення тілесних ушкоджень на потерпілому є обов'язковим елементом здійснення кримінально-правової кваліфікації. Таким чином, відсутність цілісного підходу до визначення правомірності проведення невідкладного освідування до внесення відомостей до ЄРДР під час розслідування злочинів, вчинених внаслідок ДТП, обумовлює актуальність подальших наукових пошуків у зазначеному напрямі.

Відповідно до ст. 2 КПК України одним із ключових завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування [146]. Разом із тим, в кримінальних провадженнях щодо вчинення ДТП, проведення невідкладного освідування є важливим процесуальним інструментом, покликаним забезпечити оперативність і ефективність такого розслідування, оскільки вже на початковому етапі фіксується найбільший обсяг слідів, можливість подальшого відтворення та сприйняття яких істотно обмежене часом через їх нестійкий характер. У цьому контексті освідування дозволяє своєчасно встановити тілесні ушкодження, заподіяні учасникам ДТП, зокрема

потерпілому, що є необхідним кроком як для документування фактичних обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні, так і для забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації протиправного діяння. Власне ступінь і характер отриманих ушкоджень визначають межі кримінальної відповідальності та безпосередньо впливають на те, чи матиме місце кримінальний проступок або злочин відповідної тяжкості. Крім того, результати освідування визначають спрямованість і тактичний алгоритм початкового етапу досудового розслідування, від якості проведення якого залежить організація та планування подальших етапів розслідування, формування та перевірка криміналістичних версій тощо. Внаслідок цього оперативне проведення освідування забезпечує виконання завдань кримінального провадження шляхом економії сил та засобів органів досудового слідства, надаючи змогу спрямувати зусилля на встановлення найбільш істотних аспектів ДТП. Саме тому у подібних провадженнях невідкладне освідування є незамінним процесуальним засобом збирання доказів, що сприяє належному виконанню завдань кримінального провадження в частині забезпечення ефективності досудового розслідування.

За загальним розумінням освідування як слідча (розшукова) дія є зовнішнім оглядом тіла особи з метою виявлення видимих змін, пов'язаних з подією кримінального правопорушення та покликана серед іншого встановити тілесні ушкодження як сліди кримінального правопорушення, що розміщені на поверхні тіла, але не потребують для їх виявлення чи первинної фіксації проведення медичних досліджень [111, с. 140; 62, с. 178]. Під час освідування можуть бути встановлені, насамперед, подряпини, синці, садна, поверхневі рани, тобто ушкодження, що є доступними для безпосереднього сприйняття та фіксації без застосування спеціальних медичних методів. При цьому, необхідно зауважити, що у разі виявлення під час освідування будь-яких тілесних ушкоджень, у подальшому потрібно направити особу на проходження судово-медичної експертизи. Така експертиза покликана дати

відповіді на питання щодо ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, їх характеру, механізму утворення, часу спричинення [2, с. 160].

Водночас мета освідування полягає у встановленні наявності чи відсутності на тілі живої особи особливих прикмет, слідів злочину, а також тілесних ушкоджень або інших ознак, які мають значення для кримінального провадження [218, с. 144]. Як правило, освідування спрямоване на отримання фактичних даних про фізичний стан особи в момент проведення цієї слідчої (розшукової) дії, що дозволяє з'ясувати її причетність або, навпаки, непричетність до певної події, встановити механізм і обставини вчинення кримінального правопорушення, а також виявити інші відомості, що можуть мати доказове значення. Кінцевим результатом освідування є формування доказів, як обвинувальних, так і виправдувальних [111, с. 167]. При цьому роль освідування в розслідуванні злочинів не зводиться лише до виявлення слідів на тілі особи. Крім цього освідування фактично засвідчує виявлені сліди. Зокрема результати освідування підтверджують або спростовують наявність тілесних ушкоджень, їх характер, давність, локалізацію, а також встановлюють й інші ознаки, що мають значення для кримінального провадження. Засвідчення таких обставин є складовою процесу доказування, оскільки за їх допомогою слідчий може дійти до висновку щодо взаємозв'язку особи із подією кримінального правопорушення [159, с. 132; 160, с. 120]. Окремі дослідники наголошують на тому, що під час освідування виконується завдання виявлення і засвідчення тілесних ушкоджень, оскільки будь-які тілесні ушкодження є доказами у кримінальному провадженні [171, с. 4]. Враховуючи зазначене, на наш погляд, встановлення наявності відповідних тілесних ушкоджень та їхня етіологія мають суттєве значення для з'ясування обставин ДТП. Тому освідування залишається одним з основних джерел первинної інформації, без якої початковий етап досудового розслідування не може досягти своєї завершеності.

Важливого значення у межах проведення освідування набуває зв'язок часу, умов, характеру та причин виникнення встановлених тілесних

ушкоджень, що формує підґрунтя для реконструкції обставин події. У кримінальному провадженні щодо ДТП сліди на тілі потерпілого чи іншого учасника події нерідко слугують ключовим джерелом доказової інформації, за допомогою якої встановлюється механізм утворення ушкоджень, їхня локалізація, інтенсивність перебігу події кримінального правопорушення та інші фактори. З огляду на специфіку ДТП, тілесні ушкодження утворюються внаслідок складних фізичних взаємодій: зіткнення транспортного засобу з тілом людини, взаємного переміщення об'єктів, падіння, ударів об конструкції автомобіля чи дорожні елементи. Вирішення питання про наявність або відсутність у потерпілого будь-яких ушкоджень, а також фіксація часу та умов їх появи дозволяє визначити, чи відповідають вони вказаній події, чи могли утворитися за інших обставин, до або після ДТП. Аналіз характеру ушкоджень (садна, забої, переломи, рани), їх симетрії, напрямку дії травмуючої сили дає змогу зробити висновки щодо інтенсивності удару, пози тіла потерпілого, напрямку руху транспортного засобу, а також щодо можливості уникнення зіткнення або його неминучості. Виявлення під час освідування таких слідів створює передумови для висунення низки обґрунтованих припущень, що стосуються окремих елементів події. Зокрема, локалізація та специфіка тілесних ушкоджень можуть свідчити про взаємне розміщення підозрюваного й потерпілого в просторі, про їхні дії перед моментом зіткнення, можливу швидкість руху та розташування у салоні транспортного засобу. Встановлені під час освідування ушкодження сприяють відтворенню послідовності подій та дозволяють встановити причинний зв'язок між діями осіб та наслідками ДТП. Фактично першочергове проведення освідування полягає у формуванні початкової сукупності доказів, необхідних для подальшого з'ясування обставин кримінального провадження, правильної кваліфікації кримінального правопорушення, аналізу слідчої ситуації, формування слідчих версій, ухвалення обґрунтованих процесуальних рішень тощо.

Незважаючи на очевидну потребу у здійсненні швидкого виявлення та фіксації відомостей про стан учасників кримінального правопорушення, вітчизняні фахівці переважно аналізують освідування як процесуальну дію, що проводиться після відкриття кримінального провадження, попри те, що особливості початкового етапу розслідування ДТП вимагають існування дієвих механізмів правомірного проведення освідування невідкладно, адже ушкодження на тілі потерпілого є ключовим для визначення правильної кримінально-правової кваліфікації [26, с. 478]. Як зазначають деякі науковці, у справах про ДТП час має провідне значення для формування слідчої ситуації [120, с. 79]. Саме час впливає на досягнення ефективності досудового розслідування, оскільки травми, механізм їх виникнення, динаміка стану потерпілого та інші сліди, залишені в результаті вчинення ДТП, можуть змінюватися (зникати, загоюватись тощо), збільшуючи ризики втрати відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Це призводить до ускладнення процесу доказування на наступних етапах досудового слідства. Проте норми чинного кримінального процесуального закону не дозволяють проводити освідування до внесення відомостей до ЄРДР, створюючи суттєві обмеження для органів досудового розслідування. Проблемність зазначеної ситуації поглиблюється також тим, що законодавець передбачає можливість проведення медичного освідування до внесення відомостей до ЄРДР, але у межах з'ясування обставин вчинення кримінального проступку (п. 2 ч. 3 ст. 214 КПК України). Така вибіркковість нормативного підходу свідчить про наявність перепон у правозастосовній практиці, тому що у провадженнях про вчинення ДТП, де наслідки можуть бути тяжкими й обґрунтовано вимагати невідкладного виявлення та фіксації фактичних даних шляхом освідування потерпілого, процесуальний механізм негайного збирання доказів залишається недосконалим, порівняно з нормативно-правовим регулюванням у справах про кримінальні проступки. Внаслідок цього на практиці виникають непоодинокі ситуації, коли

необхідність невідкладного освідкування є безсумнівною, але процесуальні підстави для його проведення до внесення відомостей в ЄРДР відсутні.

Водночас значний науковий інтерес становлять емпіричні дані, отримані в результаті анкетування слідчих, проведеного у межах монографічного дослідження В. І. Галагана, Ж. М. Удовенко та інших авторів. Переважна більшість опитаних розглядають освідкування насамперед як процесуальну дію, спрямовану на встановлення на тілі особи слідів злочину. Разом з тим, на особливу увагу заслуговують зауваження слідчих про проведення ними освідкування як до, так і після порушення кримінальної справи [65, с. 20]. Такі результати є дуже корисними для підвищення ефективності розслідування ДТП, оскільки демонструє існування стійкої практики, за якої слідчі змушені здійснювати освідкування до внесення відомостей у ЄРДР через необхідність невідкладного встановлення фактичних обставин події. Проведення освідкування до реєстрації кримінального провадження в ЄРДР у ряді випадків обумовлене ризиком втрати доказів, зміни стану особи чи загоювання тілесних ушкоджень. Таким чином, результати опитування підтверджують, що освідкування в справах про ДТП набуває значення невідкладної слідчої (розшукової) дії, без проведення якої унеможлиблюється швидке та правильне визначення кваліфікації протиправного діяння та подальші кроки щодо організації та планування розслідування.

З огляду на ключову роль освідкування у процесі розслідування ДТП, не можна оминати питання визначення кримінально-правової кваліфікації. Як слушно зазначає О. С. Стеблинська, відповідальність за ст. 286 КК України має диференційований характер і залежить від тяжкості наслідків, що настали в результаті ДТП. Власне ч. 1 ст. 286 КК України передбачає кримінальну відповідальність за заподіяння потерпілому середньої тяжкості тілесних ушкоджень, положення ч. 2 цієї статті встановлюють відповідальність за тяжкі тілесні ушкодження або смерть потерпілого; ч. 3 – за загибель кількох осіб. Тобто з'ясування ступеня тяжкості тілесних

ушкоджень визначатиме межі кримінальної відповідальності [141, с. 203]. Зі свого боку О. О. Дудоров і М. І. Хавронюк підкреслюють, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, включає не лише порушення (дією чи бездіяльністю) правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, але і настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень потерпілому [142, с. 692]. Тобто у разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, відомості до ЄРДР, головним чином, вносяться за умови виявлення у потерпілих тілесних ушкоджень. Саме тілесні ушкодження є підставами для відкриття кримінального провадження, тому що вони становлять об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого цією нормою. Тому початкове з'ясування наявності у потерпілого тілесних ушкоджень є обов'язковим для здійснення кваліфікації вчиненого злочину, що дозволяє обрати слідчому найбільш оптимальні тактичні прийоми та методи розслідування. Інакше, зволікання призведуть до зміни стану потерпілого, зникнення окремих слідів або спотворення їхнього первинного вигляду, створюючи ризики безпідставного пом'якшення кримінальної відповідальності. У свою чергу, правильна кваліфікація є передумовою законності наступних процесуальних дій та рішень, зокрема повідомлення особі про підозру, обрання запобіжного заходу тощо.

З позиції невідкладності проведення слідчих (розшукових) дій необхідно враховувати, що частина доказової інформації, особливо у справах про ДТП, має нестійкий, швидкоплинний характер. Як наголошує О. Калужна, визначаючи, які докази потребують першочергового отримання і якими процесуальними інструментами доказування, слідчий має насамперед здійснювати ті процесуальні дії, що спрямовані на фіксацію фактичних даних, які перебувають під реальною загрозою зникнення. До таких дій безумовно належить і проведення освідування [102, с. 84]. Як стверджує В. В. Червінський, на початку розслідування злочинів проти безпеки

дорожнього руху слідчий в доволі стислі терміни повинен вчинити низку дій, в тому числі й забезпечити медичне освідування учасників ДТП [261, с. 77]. Проте, як вже було зазначено, нормативні положення ч. 3 ст. 214 КПК України є недосконалими, оскільки не містять приписів щодо можливості його проведення до внесення відомостей до ЄРДР у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вчиненням злочину, кваліфікованого ч. 1 ст. 286 КК України. Відсутність процесуальної можливості провести освідування негайно, до внесення відомостей до ЄРДР, ускладнює процес пошуку та фіксації фактичних даних, адже часова затримка нерідко унеможлиблює ретроспективне пізнання ДТП, істотно перешкоджаючи ефективному здійсненню досудового слідства. Таким чином, освідування у справах про ДТП виконує пізнавальну функцію, забезпечуючи своєчасне й точне встановлення наслідків кримінального правопорушення.

Також не можна нехтувати ситуаціями, коли внаслідок відтермінування проведення освідування через необхідність внести відомості до ЄРДР, постраждала особа відмовляється звертатися до медичного закладу або брати участь у судово-медичній експертизі. Варто погодитися з думкою І. М. Янченко, що крізь призму процесуального примусу, проведення щодо особи примусового освідування є правомірним за умови наявності достатніх підстав вважати, що на її тілі можуть міститись сліди злочину або інші особливі прикмети, що мають значення для кримінального провадження, але при цьому вона відмовилася від проведення щодо неї освідування. Такий підхід свідчить, що процесуальний примус у разі проведення освідування має використовуватися виключно у межах необхідності, коли встановлення ознак на тілі особи становить суттєву доказову цінність для кримінального провадження. Тобто підставою для застосування примусу має бути не формальне рішення слідчого, а об'єктивна потреба у збиранні доказів, які істотно впливають на хід розслідування або можуть бути втрачені [274, с. 134]. Зрештою, відмова особи або будь-які інші зволікання щодо виявлення та фіксації ушкоджень на тілі людини, яка піддається освідуванню, негативно

впливають на зміст та аналіз слідчої ситуації, порушують логіку побудови слідчих версій, дезорганізують подальше планування розслідування. Вбачається, що з метою уникнення несприятливих ситуацій, законодавець передбачив можливість проведення примусового освідування в порядку ч. 2 ст. 241 КПК України. Однак ці положення також не можуть бути поширені на процесуальну діяльність, яка передує внесенню відомостей до ЄРДР щодо злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Тому з урахуванням обов'язковості встановлення тілесних ушкоджень для кваліфікації кримінального правопорушення, можливість проведення освідування, зокрема й у примусовій формі, учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР, потребує належного нормативного врегулювання.

Можливість проведення невідкладного освідування у примусовій формі під час розслідування ДТП має регламентуватися до внесення відомостей до ЄРДР без жодного формалізованого рішення сторони обвинувачення, але з подальшою реалізацією судового контролю. Це сприятиме швидкості та об'єктивності розслідування ДТП. Такий висновок підтримано у межах проведеного анкетування, зокрема стороною обвинувачення (слідчі - 85,4%, прокурори - 74,1%). Адвокати переважно проти (70,3%). Відмінність зумовлена тим, що для слідчих і прокурорів це інструмент невідкладної фіксації тілесних ушкоджень, без якого втрачається доказова інформація та ускладняється кваліфікація вчиненого кримінального правопорушення. Для адвокатів реалізація невідкладного освідування несе ризик допущення примусових дій ще до початку кримінального провадження (Додаток В).

В процесуальній літературі слушно зазначається, що положення КПК не передбачають судового контролю за дотриманням прав сторони захисту (підозрюваного), що піддається примусовому освідуванню. Норми ст. 241 КПК уповноважують сторону обвинувачення (прокурора) самостійно приймати рішення про примусове освідування, проведення якого є обмеженням права сторони захисту на особисту недоторканність [167, с. 238]. Така позиція щодо забезпечення прав учасників ДТП, які підлягають

примусовому освідуванню є цілком справедливою під час досудового розслідування ДТП. Норми КПК у частині регламентації проведення примусового освідування уможливають обмеження права *учасника ДТП* не свідчити проти себе всупереч його волі. Для такого обмеження навіть не передбачається судового контролю. Сторона обвинувачення (прокурор) без звернення до слідчого судді може прийняти рішення про обмеження права не свідчити проти себе *учасника ДТП* (курсив – С.К.) [166, с. 90].

Таким чином, наразі існує необхідність врегулювати у процесуальних приписах можливість проведення невідкладного примусового освідування до внесення відомостей до ЄРДР за ст. 286 КК України. Таке невідкладне освідування у примусовій формі може здійснюватися без винесення формального рішення сторони обвинувачення, але з подальшою реалізацією судового контролю.

Нормативні положення ч. 3 ст. 214 КПК України є недосконалими, оскільки не містять приписів щодо проведення невідкладного освідування особи відносно вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, внаслідок ДТП. Ця законодавча прогалина перешкоджає здійсненню освідування учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР, що ускладнює початковий етап досудового розслідування за цією категорією злочинів.

Відмова постраждалої особи звернутися до медичного закладу, взяти участь у проведенні судово-медичної експертизи, не сприятиме встановленню ступеня тілесних ушкоджень, що є обов'язковою умовою доведення злочину, закріпленого ч. 1 ст. 286 КК України. Процесуальні норми ч. 2 ст. 241 КПК України щодо примусового освідування за постановою прокурора не розповсюджуються на процесуальну діяльність до внесення даних до ЄРДР стосовно злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, внаслідок ДТП.

Для підвищення результативності розслідування ДТП, пов'язаних з вчиненням злочину, закріпленого ч. 1 ст. 286 КК України, необхідно внести нормативні доповнення до ч. 3 ст. 214 КПК України. Такі доповнення мають передбачати можливість проведення невідкладного освідування (у тому числі

у примусовій формі) учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР за ст. 286 КК України з подальшою реалізацією судового контролю.

2.2. Застосування окремих ізоляційних запобіжних заходів під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

У системі заходів забезпечення кримінального провадження особливе місце належить ізоляційним запобіжним заходам, застосування яких безпосередньо пов'язане з обмеженням конституційного права особи на свободу. Під час досудового розслідування ДТП їх значення зумовлюється необхідністю забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного, недопущення перешкоджання встановленню обставин кримінального правопорушення, а також гарантування досягнення завдань кримінального провадження. Водночас правозастосовна практика засвідчує наявність низки дефектів нормативного регулювання застосування запобіжних заходів у справах, пов'язаних з ДТП. Насамперед це стосується затримання особи, яке має здійснюватися з дотриманням чітко визначених процесуальних підстав і гарантій, однак на практиці нерідко виникають питання щодо моменту фактичного затримання, законності й обґрунтованості прийняття рішення про затримання. Окрему складність становить і проблема обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, який, попри свою менш обтяжливу природу порівняно з триманням під вартою, у певних категоріях проваджень, зокрема кваліфікованих за ч. 1 ст. 286 КК України, має певні законодавчі обмеження до застосування. Зазначені проблеми обумовлюють необхідність наукового осмислення порядку застосування ізоляційних запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП, з урахуванням принципів законності, пропорційності та забезпечення прав і свобод людини. Тому вбачається необхідним розглянути ключові проблемні питання, пов'язані із затриманням особи та застосуванням запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, з метою виявлення існуючих прогалин і

суперечностей у правовому регулюванні та практиці їх застосування. Вирішення окреслених проблемних аспектів сприятиме підвищенню ефективності досудового розслідування ДТП без ризиків допустити порушення прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

1. Застосування затримання під час досудового розслідування ДТП.

Згідно з приписами Конституції України у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити правоохоронні органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом [123]. Так, затримання особи є тимчасовим заходом кримінального процесуального примусу. Затримання особи у кримінальному процесі має неоднозначну природу: є самостійним заходом забезпечення кримінального провадження та одночасно тимчасовим запобіжним заходом. З огляду на те, що кримінальне процесуальне затримання суттєво обмежує право особи на свободу та особисту недоторканність, закон встановлює жорсткі рамки (умови/підстави) його застосування. В окремих випадках такі умови застосування затримання можуть бути надто суворими або ж взагалі не передбачати можливості застосовувати затримання у нагальних випадках, які можуть трапитись під час правозастосування. Проблемним аспектом затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України є неможливості його здійснення на першочерговому етапі затримання через невідповідність правового регулювання застосування даного заходу примусу вимогам практичного застосування.

З огляду на суспільну небезпечність та розповсюдженість кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, вважаємо, що кримінальний процесуальний закон має передбачати виключення щодо умов застосування затримання особи на першочерговому етапі розслідування задля підвищення ефективності останнього.

Відповідно до ст. 286 та ст. 12 КК України, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження є нетяжким злочином, який карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років [143].

Згідно з приписами КПК України затримання «на гарячому» уповноваженою службовою особою може здійснюватися відповідно до двох різних процедур, передбачених ст. ст. 208, 298-2. Положення ст. 298-2 регламентують процесуальний порядок затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, а положення ст. 208 регламентують процесуальний порядок затримання особи, яка вчинила злочин [146].

На перший погляд ситуація однозначна, і у разі виникнення необхідності здійснити затримання особи відразу після вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, варто застосовувати процедуру, передбачено ст. 208 КПК України. Однак варто звернути увагу, що процедура затримання особи за підозрою у вчиненні злочину містить істотні умови застосування такого заходу примусу.

Відповідно до ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа в праві здійснити кримінальне процесуальне затримання за підозрою у вчиненні злочину без відповідного судового дозволу за таких умов:

1. За злочин, у якому обґрунтовано підозрюється особа, має бути передбачено покарання у виді позбавлення волі.

2. Особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення або ж якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [146].

Виходить так, що затримання особи, відразу після вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України здійснити неможливо навіть у разі, коли особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення або ж якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин, з огляду на те, що покарання у виді позбавлення волі санкцією статті не передбачено.

Т. О. Лоскутов пише, що такий підхід законодавця до умов кримінального процесуального затримання є недосконалим, оскільки під час здійснення кримінального провадження щодо злочинів, санкція яких не передбачає позбавлення волі, також може виникати необхідність забезпечення належної поведінки на первісному етапі розслідування [164, с. 245]. Дослідник підкреслює, що чинна правова регламентація є проблемною у частині забезпечення встановлення «причетності» осіб, які підозрюються за злочини, санкціями яких не охоплюється таке покарання, як позбавлення волі (винятком є положення ч. 2 ст. 208 КПК України, проте ця норма стосується подальшого етапу розслідування). За такою категорією злочинів кримінальні процесуальні норми не закріплюють дозволу на затримання безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення [168, с. 98].

Під час правозастосування може мати місце ситуація, відповідно до якої винуватець ДТП може свідомо уникати контакту з правоохоронними органами, залишаючи місце події до завершення усіх першочергових процесуальних дій. Це може мати негативні наслідки для сторони обвинувачення, наприклад: втрата доказової інформації, втрата можливості ідентифікації водія, втрата можливості провести медичне освідування, втрата можливості залучення особи до проведення першочергових слідчих (розшукових) дій тощо. Такий хід речей негативно впливає на ефективність першочергового етапу розслідування та усього кримінального провадження в цілому.

Чинна редакція ст. 208 КПК України породжує зловживання правами сторону обвинувачення. Так, дослідниками констатується, що поширеною є практика тримання фактично затриманих осіб протягом тривалого часу у службових приміщеннях органів правопорядку без оформлення затримання. На існування подібної практики неодноразово вказував ЄСПЛ у своїх рішеннях проти України, зазначаючи, що сама лише відсутність протоколу затримання має вважатися серйозним недоліком, оскільки усталена позиція Суду полягає у тому, що невизнане тримання особи під вартою є повним запереченням фундаментально важливих гарантій, що містяться у ст. 5 КПЛ від 1950 р., та являє собою найбільш серйозне порушення зазначеного положення. Відсутність фіксації такої інформації, як дата, час та місце затримання, ім'я затриманого, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснила затримання, повинні розглядатися як недотримання вимоги щодо законності та невідповідність самій меті ст. 5 КПЛ (Справа «Кушнір проти України») [94, с. 29].

З огляду на те, що на першочерговому етапі розслідування не завжди є зрозумілим, хто з учасників дорожнього руху буде притягатись до кримінальної відповідальності, дані учасники можуть мати статус свідка під час досудового кримінального провадження. На перший погляд може здатись, що затримання особи (де-юре свідка), яка втікає з місця події, навіть якщо існує достатньо підстав вважати, що в майбутньому ця особи отримає повідомлення про підозру, виглядає сумнівною практикою. З даного приводу М. М. Потоцький пише, що в «бойовій обстановці» при втечі особи з місця злочину, навіть за наявності даних про її ймовірну непричетність, така особа фактично все одно буде затримана задля повноцінного з'ясування обставин справи. *Задля уникнення свавілля з боку представників правоохоронних органів у вигляді здійснення незареєстрованих затримань* (курсив – С.К.) у національному кримінальному процесуальному законі як виняток має бути передбачена можливість затримання осіб, яким може бути відома інформація, що має цінність на першочерговому етапі кримінального провадження [207,

с. 150]. Позитивно оцінюючи таку ідею, відзначим, що дана теза потребує окремого ґрунтовного дослідження та виваженого підходу під час формулювання пропозицій щодо змін до законодавства.

У теорії кримінального процесу прослідковується майже одностайна позиція щодо вирішення вищезазначеного проблемного питання. Д. В. Лазарева у своєму дисертаційному дослідженні є прихильником думки щодо виключення умови щодо позбавлення волі з положень ст. 208 КПК України та зазначає, що процесуальна форма затримання має передбачати можливість застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження до особи, яка підозрюється у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення, незалежно від статті кримінального закону, за якою кваліфікується діяння такої особи. Дану позицію авторка підкріплює такими аргументами: уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити доставлення до органу досудового розслідування особу, підозрювану у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення, що з практичної точки зору неможливо зробити без обмеження тією чи іншою мірою свободи та особистої недоторканності останньої; будь-яке обмеження свободи та особистої недоторканності особи у зв'язку із підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, здійснюване працівниками правоохоронних органів без ухвали слідчого судді, має відбуватися в рамках чіткої кримінальної процесуальної регламентації із відповідним процесуальним оформленням даного факту [152, с. 196–197].

М. М. Потоцький стверджує, що правоохоронці повинні мати законну можливість реагувати на усі злочинні прояви незалежно від суворості санкції. У разі раптового захвату підозрюваного уповноважена службова особа насамперед повинна думати про те, як це зробити безпечніше для себе, оточуючих і самого затриманого. У «бойовій обстановці» часу та первісної інформації замало задля здійснення аналізу дій і надання їм відповідної кваліфікації. Дослідник пропонує виключити умову затримання за ст. 208 КПК України у вигляді санкції позбавлення волі. Таким чином кримінальний

процесуальний закон передбачатиме два головні види затримання без ухвали суду службовими особами: затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та затримання осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального проступку *без додаткових обтяжливих умов* (курсив – С.К.) [25, с. 54].

Раціональною є думка Т. О. Лоскутова, який пропонуючи виключити з положень ст. 208 КПК України вимогу щодо санкції злочину наголошує, що таке затримання є винятком, а тому його максимальні строки мають бути меншими, аніж допустимі часові межі затримання за злочини, котрі можуть каратися позбавленням волі. За досить короткий проміжок часу органи досудового розслідування мають з'ясувати фактичні дані вчиненого діяння та прийняти рішення про необхідність притягнення або непритягнення особи до кримінальної відповідальності [168, с. 98]. Підтримуючи таку позицію вважаємо за необхідне додати, що строк затримання особи за підозрою у вчиненні таких правопорушень має бути не більшим ніж двадцять чотири години. Такий строк є оптимальним задля збору доказової інформації на першочерговому етапі розслідування злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України.

Оцінюючи позитивно ідею щодо виключення умови щодо наявності у санкції статті покарання у виді позбавлення волі у положеннях ч. 1 ст. 208 КПК України автори навчально-практичних рекомендацій «Дії слідчо-оперативної групи на місці події» пишуть, що такі зміни до законодавства мають позитивно вплинути на ефективність первісного етапу досудового кримінального провадження. Акцентовано на тому, що чим менш обтяжливими будуть умови застосування кримінального процесуального затримання на первісному етапі розслідування, тим більш ефективним буде його застосування [71, с. 44]. В даному випадку мова йде про спрощення конструкції правового регулювання. Такі зміни до кримінального процесуального закону мають підвищити ефективність застосування даного заходу примусу, адже вони не тягнуть за собою суттєве обмеження чи звуження прав і свобод особи у кримінальному провадженні.

Опонентом вищезазначених точок зору виступає О. В. Шульга, який вказує, що закріплене у ч. 1 ст. 208 КПК України правило про умовну допустимість затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі є єдино правильним, виваженим і оптимальним підходом до встановлення цієї умови затримання, відображає сутність цього заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасового, короткочасного позбавлення свободи, і не потребує корегування [270, с. 122]. Аргументуючи дану позицію автор зазначає, що зважаючи на характер і ступінь примусового впливу, який зазнає особа при її затриманні, допустимість застосування затримання уповноваженою службовою особою визначається тільки тими злочинами, за вчинення яких передбачене покарання у виді позбавлення волі [270, с. 124]. Адже у такій ситуації примусові заходи, що застосовуються ще під час встановлення обставин злочину, за ступенем обмеження виявляються суворішими, ніж можливе покарання, призначене судом за результатами судового розгляду [270, с. 122]. Такий аргумент може вважатися прийнятним, однак застосування примусових заходів під час затримання без вагомих на те причин забороняється. При належній поведінці затримуваної особи примус, який застосовують правоохоронні органи, буде мати мінімальний рівень. З огляду на те, що суспільство зацікавлено у протидії усім злочинним проявам, насамперед у їх припиненні та ідентифікації винних, вважаємо наявністю умови щодо допустимість затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину за який передбачене покарання у виді позбавлення волі не прийнятним та таким, що не відповідає викликам суспільства.

Огляд позицій вчених засвідчує, що умова щодо суворості санкції злочину у контексті застосування кримінального процесуального затримання має бути виключена. Підтримується пропозиція щодо впровадження більш звуженого строку затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України та пропонується зазначити у

кримінальному процесуальному законодавстві наступні положення: уповноважені службові особи можуть застосувати затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, санкцією якого не передбачено позбавлення волі, однак обґрунтованість такого затримання має бути перевірена судом протягом двадцяти чотирьох годин. Впровадження таких змін має вирішити окремі проблемні аспекти діяльності сторони обвинувачення на першочерговому етапі при розслідуванні злочину, санкцією якого не передбачено позбавлення волі (у тому числі й злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України). Пропозицію щодо звужених строків здійснення затримання за цією категорією кримінальних правопорушень ми аргументуємо «слабкою» санкцією за вчинення даного діяння, що не дозволяє застосовувати строки затримання особи у повному обсязі. Також варто звернути увагу на підсумки проведеного опитування, в якому слідчі й прокурори переконливо підтримують таку можливість (82,9% і 77,6% відповідно), але адвокати майже одностайно заперечують її (90,6%) (Додаток В). Для слідчих і прокурорів затримання особи є засобом забезпечити негайне реагування, фіксацію доказів та контроль за поведінкою особи на початковому етапі розслідування. Адвокати ж розцінюють це як надмірне розширення процесуального примусу у справах, де санкція не передбачає позбавлення волі, а, отже, як непропорційне обмеження права людини на свободу.

Таким чином, нормативним дефектом кримінального процесуального закону є положення ч. 1 ст. 208 КПК України, що перешкоджають застосуванню затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Приписи ст. 208 КПК України слід доповнити окремою частиною, що регулюватиме можливість затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП, якщо санкцією відповідної статті КК України не передбачено покарання у виді позбавлення волі. Причому обґрунтованість такого

затримання має бути перевірена судом (слідчим суддею) протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

З урахуванням «слабкості» санкції ч. 1 ст. 286 КК України строк затримання особи за підозрою у вчиненні такого злочину внаслідок ДТП має звужуватися та не досягати максимальної часової межі, що встановлена приписами КПК України.

2. Застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час досудового розслідування ДТП.

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із вчиненням ДТП окрема увага зосереджується на дослідженні проблем застосування запобіжних заходів, які, будучи спрямованими на забезпечення дієвості кримінального провадження, здатні істотно обмежувати права, свободи та законні інтереси людини. Власне у провадженнях щодо деяких видів кримінальних правопорушень, учинених унаслідок ДТП, зокрема кваліфікованих за ч. 1 ст. 286 КК України, санкція за які не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, залишається неврегульованим механізм застосування окремих запобіжних заходів, серед яких ключового значення набуває домашній арешт. Натомість положення кримінального процесуального закону не заперечують проти застосування щодо підозрюваного, поведінка якого є неналежною, тримання під вартою, фактично оминаючи проміжну ланку у вигляді домашнього арешту між визначенням застави та застосуванням виключного запобіжного заходу. Подібне нормативне обмеження не сприяє досягненню ефективності досудового розслідування ДТП та не відповідає принципу пропорційності. Разом із тим, відсутність можливості застосування менш інтенсивного за ступенем втручання у права людини запобіжного заходу призводить до надмірного обмеження прав, свобод і законних інтересів підозрюваного. Тому цілком обґрунтованим є дослідження можливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування ДТП.

Наразі доволі актуальними є питання щодо визначення місця та значення домашнього арешту в системі запобіжних заходів, а також вдосконалення його нормативно-правового регулювання з метою забезпечення дотримання прав і свобод людини. Разом з тим характерною рисою наукових пошуків є зосередженість на загальних аспектах домашнього арешту, без визначення особливостей його застосування під час розслідування ДТП.

Домашній арешт як один з ключових запобіжних заходів спрямований на забезпечення дієвості кримінального провадження шляхом встановлення судом певних обмежень щодо свободи пересування підозрюваного чи обвинуваченого, які реалізуються внаслідок заборони залишати житло цілодобово або у визначений ухвалою слідчого судді період часу [215, с. 103]. Як справедливо відмічається у процесуальній літературі, застосування домашнього арешту безпосередньо пов'язане з обмеженням права особи на свободу [163, с. 227], разом з тим, реалізація домашнього арешту становить собою форму процесуального контролю за поведінкою особи, яка нетотожна повній ізоляції від суспільства. Домашній арешт забезпечує належний рівень превентивного впливу, необхідного для досягнення завдань кримінального провадження. Подібний підхід відображений у значній кількості наукових досліджень, в яких розкривається правова сутність домашнього арешту як запобіжного заходу, що, з одного боку, поєднує обмеження свободи пересування, а з іншого – залишає можливість збереження соціальних зв'язків підозрюваного чи обвинуваченого. Зокрема, Ю. Д. Москалюк слушно зазначає, що під домашнім арештом доцільно розуміти запобіжний захід, який полягає у накладенні встановлених рішенням суду обмежень на свободу та низку інших прав підозрюваного (обвинуваченого), але без необхідності його тримання під вартою, а також за відсутності повної ізоляції від суспільства. Науковець зауважує, що застосування цього запобіжного заходу має здійснюватися з урахуванням вимог чинного кримінального процесуального законодавства, зокрема зважаючи на вік особи, стан її

здоров'я, сімейний стан та інші індивідуально значущі обставини, що визначають пропорційність втручання у її права [188, с. 68-69]. Разом з тим, застосування домашнього арешту до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні кримінального правопорушення, допускається тільки у разі, якщо санкція статті закону про кримінальну відповідальність передбачає покарання у виді позбавлення волі [197, с. 70]. Відтак домашній арешт постає як компромісний механізм між більш м'якими запобіжними заходами (наприклад, особисте зобов'язання, застава) та винятковим запобіжним заходом у вигляді тримання під вартою. Спрямованість домашнього арешту полягає в обмеженні поведінки підозрюваного настільки, наскільки це необхідно для запобігання ризикам, визначеним ст. 177 КПК України, при цьому забезпечуючи дотримання принципу пропорційності та зменшуючи інтенсивність втручання у права людини.

Однак, перш ніж переходити до з'ясування особливостей застосування домашнього арешту під час досудового розслідування ДТП, доцільно звернути увагу на загальну мету досліджуваного запобіжного заходу, яка визначає зміст та межі його застосування у будь-якій категорії кримінальних проваджень. Як наголошує І. Ю. Безух, оскільки домашній арешт забезпечує належне виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків, то за загальну мету домашнього арешту варто визначити запобігання спробам підозрюваної особи переховуватися від органів досудового розслідування чи суду, знищити, сховати або спотворити речі чи документи, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, а також перешкодити незаконному впливу на потерпілого, свідків або інших учасників провадження. Серед іншого домашній арешт сприяє зменшенню ризиків повторного вчинення кримінального правопорушення чи продовження протиправної діяльності підозрюваного. Тобто цей запобіжний захід має превентивний характер, здатний забезпечити як дотримання процесуальної дисципліни, так і захист від протидії розслідуванню [41, с. 180]. Відповідно до положень ст. 177 КПК України,

підставою для застосування домашнього арешту є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також підтверджених належними доказами ризиків [146]. Саме ці ризики впливають на формування загального уявлення, що підозрюваний може демонструвати неналежну процесуальну поведінку, в тому числі й ухилятися від слідства, перешкоджати встановленню обставин, що підлягають доказуванню, впливати на інших учасників кримінального провадження тощо [146].

Розуміння загальної мети та підстав застосування домашнього арешту є необхідним підґрунтям для подальшого визначення можливості його обрання щодо підозрюваних у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вчиненням ДТП. Усвідомлення правової природи цього запобіжного заходу та його превентивного значення дозволяє предметно оцінювати, наскільки ефективним та пропорційним він може бути у конкретних категоріях кримінальних правопорушень, зокрема й під час розслідування ДТП.

Чинні положення кримінального процесуального закону містять певні обмеження, що безпосередньо впливають на можливість обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту в кримінальних провадженнях щодо ДТП. Зокрема, процесуальні норми ч. 2 ст. 181 КПК України прямо встановлюють, що домашній арешт може застосовуватися виключно у кримінальних провадженнях щодо злочинів, за які законом про кримінальну відповідальність передбачене покарання у виді позбавлення волі [146]. Такий підхід законодавця є цілком виправданим з огляду на вимогу пропорційності нормативного регулювання кримінальної процесуальної діяльності. Тому справедливими є норми ст.ст. 299, 300 КПК, згідно з якими під час досудового розслідування кримінальних проступків (захист порушених кримінальних прав) не допускається застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту (охорона процесуальних прав) [167, с. 256]. Це може стосуватися у тому числі досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених внаслідок ДТП.

Разом з тим, імперативний характер формулювання нормативних положень ч. 2 ст. 181 КПК України не залишає слідчому судді можливості застосовувати домашній арешт у провадженнях, в яких санкція інкримінованого правопорушення не охоплює такий вид покарання. Відповідно, у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вчиненням ДТП, кваліфікованих за ч. 1 ст. 286 КК України, застосування домашнього арешту є законодавчо неможливим через відсутність у санкції цієї частини покарання у вигляді позбавлення волі.

Крім того, навіть тоді, коли поведінка підозрюваного у провадженні щодо ДТП є очевидно неналежною (наприклад, систематичне порушення покладених процесуальних обов'язків, вплив на потерпілого та свідків, ухилення від органів досудового розслідування, невнесення застави тощо) домашній арешт застосований бути не може. У подібних випадках закон фактично позбавляє можливості обрати менш суворий, однак через це не менш ефективний запобіжний захід. Зазначене нормативне обмеження, закріплене у ч. 2 ст. 181 КПК України, створює непоодинокі випадки, коли підозрювані у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, опиняються у не вигідному процесуальному становищі. У разі необхідності застосування більш суворого примусу кримінальні процесуальні норми залишають лише винятковий варіант, тобто обрання щодо підозрюваного тримання під вартою, що суперечить вимогам ЄСПЛ щодо обрання пропорційного та найменш обтяжливого заходу, здатного забезпечити інтереси досудового слідства. У підсумку, відсутність вибору оптимального запобіжного заходу, та, як наслідок, застосування виключного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, не сприяє забезпеченню ефективності досудового розслідування ДТП. Разом з тим, виникають питання щодо забезпечення не лише дієвого, але і достатнього за конкретних обставин запобіжного заходу, що відповідає меті його застосування [110, с. 147]. В іншому випадку, безпідставне застосування більш суворого запобіжного заходу підвищує ризики порушення прав і свобод людини.

Власне, порівнюючи домашній арешт із триманням під вартою, доцільно звернути увагу на Рішення Конституційного Суду України (справа № 1-28/2017) від 23 листопада 2017 року, в якому зазначено, що обидва запобіжні заходи мають спільну правову природу в аспекті обмеження конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність. Вони спрямовані на забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного чи обвинуваченого, а також на запобігання ризикам, визначеним ст. 177 КПК України [212]. Водночас інтенсивність втручання у права людини при їх застосуванні істотно відрізняється. Справедливою є думка В. І. Фаринника, що домашній арешт, так само як і тримання під вартою, має характер ізоляційного запобіжного заходу, тільки він передбачає «несувору» форму ізоляції, тому що обмеження реалізуються в умовах перебування особи у власному житлі [251, с. 22]. Такий підхід дає змогу розглядати домашній арешт як «м'якшу» форму ізоляції, поєднуючи контроль за поведінкою особи зі збереженням нею соціальних зв'язків, виконання сімейних обов'язків, можливості утримувати родину, отримувати медичну допомогу, підтримувати психологічну стабільність тощо. У цьому контексті цілком обґрунтованою видається позиція інших науковців, які розглядають домашній арешт як гуманний спосіб обмежити свободу особи та забезпечити її належну процесуальну поведінку [77, с. 183; 78, с. 141-142]. Гуманність домашнього арешту проявляється у меншому обмеженні приватної сфери, порівняно з триманням під вартою, у мінімізації соціально негативних наслідків для особи та зменшення деструктивного впливу ізоляції на її психоемоційний стан. Отже, попри віднесення домашнього арешту та тримання під вартою до групи запобіжних заходів із вагомим рівнем ізоляційності, домашній арешт істотно вирізняється за ступенем втручання у приватне життя та обсягом накладених обмежень, а тому є більш гуманним, пропорційним та бажаним механізмом забезпечення дієвості кримінального провадження.

З огляду на менш обтяжливу сутність домашнього арешту, його застосування у кримінальних провадженнях щодо ДТП видається пріоритетним та більш відповідним принципу пропорційності, який вимагає обрання застосування найменш інтенсивного запобіжного заходу, здатного у повній мірі забезпечити досягнення завдань кримінального провадження. Домашній арешт у цьому контексті виконуватиме роль оптимального інструменту впливу на поведінку підозрюваного для забезпечення виконання ним покладених процесуальних обов'язків, водночас не створюючи надмірного втручання у сферу його особистих прав і свобод. Проте недосконалість процесуальних приписів ч. 2 ст. 181 КПК України призводить до того, що особа, підозрювана у вчиненні кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 1 ст. 286 КК України, опиняється у несправедливому та невідгідному процесуальному становищі, порівняно з іншими підозрюваними у справах щодо злочинів, кваліфікованих за іншими частинами цієї ж статті, але санкції яких передбачають позбавлення волі в якості покарання.

Наприклад, судова практика свідчить, що обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту є доволі розповсюдженим явищем у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 2 або ч. 3 ст. 286 КК України. Зокрема в ухвалі Рівненського міського суду Рівненської області від 03 лютого 2020 року (справа № 569/17684/19) щодо особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, суд дійшов висновку про необхідність обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту у нічний час [249]. В ухвалі Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 26 липня 2024 року (справа № 352/1812/24), суд задовольнив клопотання про обрання щодо особи, підозрюваної у вчиненні злочину за ч. 3 ст. 286 КК України, запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, який полягає у забороні залишати місце постійного проживання через існування ризиків того, що особа може вчинити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України [250].

Натомість, в ухвалі Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 29 вересня 2020 року (справа № 177/8/20) суд наголошує, що обрання підозрюваного у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 286 КК України, запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, прямо суперечить приписам кримінального процесуального закону, тому що санкція вчиненого злочину не передбачає покарання у виді позбавлення волі [246]. Крім цього, доволі показовою є ухвала Біляївського районного суду Одеської області від 24 квітня 2020 року (справа № 496/4684/19), в межах якого зазначено, що слідчий за погодженням з прокурором спочатку клопотав про обрання щодо особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, але в подальшому просить залишити вказане клопотання без розгляду [245]. З огляду на наступну ухвалу Біляївського районного суду Одеської області від 14 травня 2020 року по справі № 496/4684/19, після залишення без розгляду попереднього клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, слідчий знов звернувся до суду, але вже з клопотанням про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [244]. Вбачається, що слідчий у зв'язку з великою завантаженістю спочатку міг не звернути увагу на законодавчу вимогу до обрання домашнього арешту, яка полягає у вчиненні кримінального правопорушення, за яке передбачено відповідальність у вигляді позбавлення волі.

Разом із тим, значний науковий і практичний інтерес становить ситуація, викладена в ухвалі Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 14 червня 2024 року (справа № 185/8834/23), з огляду на непослідовність та помилки правозастосування, що виникають у зв'язку з недосконалістю процесуальних норм та неналежного врахування вимог кримінального процесуального закону. В межах провадження прокурор звернувся до суду з клопотанням про надання дозволу на затримання особи з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, обґрунтовуючи своє

рішення тим, що особа підозрюється у порушенні правил безпеки дорожнього руху, спричинивши потерпілому тілесні ушкодження середньої тяжкості, тобто у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Попри очевидний зміст санкції вказаної норми закону про кримінальну відповідальність, яка не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, суд не зважав на імперативне положення ч. 2 ст. 181 КПК України [247]. У підсумку, суд, надавши дозвіл на затримання для приводу на розгляд клопотання про застосування домашнього арешту, згодом задовольнив обрання цього запобіжного заходу в ухвалі від 26 вересня 2024 року [248]. Таке рішення щодо застосування домашнього арешту у кримінальному провадженні ч. 1 ст. 286 КК України з формального боку не узгоджується з приписами кримінального процесуального закону, проте відповідає загальній концепції системи запобіжних заходів та європейським стандартам забезпечення прав і свобод людини у кримінальному процесі.

Чинні обмеження до застосування домашнього арешту у разі вчинення особою злочину за ч. 1 ст. 286 КК України суперечить не лише загальним засадам кримінального провадження, але й практиці ЄСПЛ щодо пропорційності втручання у права людини та застосування найменш обмежувального запобіжного заходу. Як влучно зазначає Ю. А. Бут, ЄСПЛ, оцінюючи дотримання вимог пропорційності при застосуванні запобіжних заходів, послідовно вирішує низку ключових питань, серед яких: чи переслідує втручання одну з легітимних цілей, визначених КПЛ, чи відповідає воно засадам необхідності у демократичному суспільстві, чи обраний захід є співмірним щодо тієї правової мети, яку держава прагне досягти [53, с. 134]. В цілому, будь-які дії, пов'язані з обмеженням прав і свобод людини мають відповідати меті, на досягнення якої вони спрямовані [241, с. 118]. Серед іншого ЄСПЛ неодноразово наголошує, що пропорційність запобіжного заходу тісно пов'язана з вимогою застосування менш інтенсивних форм втручання в право людини на свободу, якщо вони при цьому здатні забезпечити належну процесуальну поведінку

підозрюваного. Відповідно більш суворий запобіжний захід може застосовуватися тільки тоді, коли обрання менш суворого заходу є явно недостатнім, або коли підозрюваний раніше порушував умови вже обраного заходу [182, с. 105]. Зазначене свідчить про нагальну потребу у подальшому вдосконаленні кримінального процесуального законодавства задля забезпечення рівноваги між інтересами кримінального правосуддя та правами особи у провадженнях, пов'язаних із вчиненням ДТП.

Недоліком кримінального процесуального закону є процесуальні норми ч. 2 ст. 181 КПК України, що унеможливають застосування домашнього арешту в будь-якій формі до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Вказаний запобіжний захід на відміну від тримання під вартою не може бути застосовано під час розслідування ДТП, пов'язаної з кримінальним правопорушенням ч. 1 ст. 286 КК України, навіть за умови порушення підозрюваним процесуальних обов'язків або невнесення визначеного розміру застави та ненадання відповідного документа про внесення застави. З огляду на результати проведеного опитування, на відміну від питання щодо можливості затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, пов'язаного з ДТП, тут спостерігається певний консенсус, адже і адвокати (82,8%), і слідчі (73,2%), і прокурори (72,4%) переважно підтримують можливість унормування домашнього арешту (Додаток В). Це пояснюється тим, що домашній арешт сприймається як більш збалансований і пропорційний запобіжний захід порівняно з триманням під вартою. Для адвокатів він є гуманнішою альтернативою, для слідчих і прокурорів – реальним механізмом впливу на неналежну поведінку підозрюваного.

Ця недосконалість процесуальних норм ч. 2 ст. 181 КПК України ставить особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення, встановленого ч. 1 ст. 286 КК України в явно несправедливе (невигідне) процесуальне становище, порівняно з особами, які підозрюються за іншими частинами ст. 286 КК України або іншими статтями КК України.

Неможливість застосування проміжного запобіжного заходу між заставою та триманням під вартою (у разі неналежної поведінки підозрюваного), може негативно позначатися на забезпеченні прав, свобод і законних інтересів підозрюваного у ході розслідування ДТП. Оскільки з урахуванням майнового стану підозрюваного, застава для нього може бути більш суворим запобіжним заходом, ніж цілодобовий домашній арешт, який межує з триманням під вартою.

З метою збалансування системи запобіжних заходів, що можуть застосовуватися до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, регламентованого ч. 1 ст. 286 КК України, необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 181 КПК України для уможливлення застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування ДТП.

Висновки до розділу 2

1. Учасники ДТП під час проведення огляду місця події є особами, які вже мають процесуальний статус у кримінальному процесі. Такими можуть бути: 1) процесуальний статус особи, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені; 2) процесуальний статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

2. Для підвищення ефективності огляду місця ДТП необхідно застосовувати безперервний відеозапис цієї слідчої (розшукової) дії, фіксувати у протоколі всіх осіб, які брали участь під час огляду місця ДТП та забезпечувати їх права на ознайомлення з матеріалами.

3. У змісті КПК України доцільно унормувати можливість для сторони обвинувачення під час розслідування злочинів внаслідок ДТП знімати показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису до внесення даних до ЄРДР, за аналогією з процедурою дізнання.

Разом з тим, будь-які відомості, які здобуті з портативного відеореєстратора шляхом незаконного проникнення до транспортного засобу, мають визнаватися недопустимим доказом у кримінальному провадженні, пов'язаного з вчиненням кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

4. Заборона слідчого будь-якій особі залишити місце огляду ДТП до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню такого огляду є законною лише у разі визнання особи учасником огляду місця ДТП. З урахуванням процесуальних наслідків, вказану заборону не можна вважати кримінальним процесуальним затриманням, крім випадку, коли обмежується свобода особи, яка викривається під час огляду місця ДТП у вчиненні кримінального правопорушення.

5. Вибір способу одержання свідчень від учасника ДТП має залежати від змісту обставин досудового кримінального провадження. Якщо фактичні дані щодо розслідування ДТП вказують на те, що є ймовірність набуття певною особою у подальшому статусу підозрюваного, то найкращим варіантом з погляду дотримання прав і свобод такої особи є повідомлення про підозру та допит у якості підозрюваного.

У випадку, коли під час досудового розслідування ДТП відсутня ймовірність набуття особою статусу підозрюваного, належним способом одержання відомостей від такої особи є відібрання письмових пояснень за умови ознайомлення її з правами підозрюваного.

6. Під час досудового розслідування ДТП проблемним є проведення особистого обшуку, оскільки у деяких випадках положення кримінального процесуального закону унеможливають затримання підозрюваних осіб та / або здійснення невідкладного обшуку транспортного засобу. Процесуальні норми не дозволяють без додаткових умов (ч. 2 ст. 208 КПК України) затримання осіб за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, а також не регламентують проведення невідкладного обшуку поза межами випадків, встановлених ч. 3 ст. 233 КПК

України. Такий стан нормативного регулювання перешкоджає здійсненню особистого обшуку у перебігу розслідування ДТП.

Попри те, що судовою практикою легалізовано такий невідкладний випадок проникнення до транспортного засобу та проведення у ньому обшуку як «з метою збереження речових доказів» або «врятування майна» особа, яка причетна до вчинення ДТП може перебувати поза межами транспортного засобу, що унеможлиблює проведення особистого обшуку.

Для забезпечення ефективності досудового розслідування ДТП необхідно у змісті КПК України регламентувати особистий обшук як окрему слідчу (розшукову) дію, що здійснюється незалежно від проведення невідкладного обшуку транспортного засобу та незалежно від затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

7. Нормативні положення ч. 3 ст. 214 КПК України є недосконалими, оскільки не містять приписів щодо проведення невідкладного освідування особи відносно вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Ця законодавча прогалина перешкоджає здійсненню освідування учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР, що ускладнює початковий етап досудового розслідування за цією категорією злочинів.

Відмова постраждалої особи звернутися до медичного закладу, взяти участь у проведенні судово-медичної експертизи, не сприятиме встановленню ступеня тілесних ушкоджень, що є обов'язковою умовою доведення злочину, закріпленого ч. 1 ст. 286 КК України. Процесуальні норми ч. 2 ст. 241 КПК України щодо примусового освідування за постановою прокурора не розповсюджуються на процесуальну діяльність до внесення даних до ЄРДР стосовно злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України.

Для підвищення результативності розслідування ДТП, пов'язаних з вчиненням злочину, закріпленого ч. 1 ст. 286 КК України, потрібно внести нормативні доповнення до ч. 3 ст. 214 КПК України. Такі доповнення мають передбачати можливість проведення невідкладного освідування (у тому числі

у примусовій формі) учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР за ст. 286 КК України з подальшою реалізацією судового контролю.

8. Нормативним дефектом кримінального процесуального закону є положення ч. 1 ст. 208 КПК України, що перешкоджають застосуванню затримання осіб, підозрюваних у вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Приписи ст. 208 КПК України слід доповнити окремою частиною, що регулюватиме можливість затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП, якщо санкцією відповідної статті КК України не передбачено покарання у виді позбавлення волі. Причому обґрунтованість такого затримання має бути перевірена судом (слідчим суддею) протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

З урахуванням «слабкості» санкції ч. 1 ст. 286 КК України строк затримання особи за підозрою у вчиненні такого злочину внаслідок ДТП має звужуватися та не досягати максимальної часової межі, що встановлена приписами КПК України.

9. Недоліком кримінального процесуального закону є процесуальні норми ч. 2 ст. 181 КПК України, що унеможливають застосування домашнього арешту в будь-якій формі до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Вказаний запобіжний захід на відміну від тримання під вартою не може бути застосовано під час розслідування ДТП, пов'язаної з кримінальним правопорушенням ч. 1 ст. 286 КК України, навіть за умови порушення підозрюваним процесуальних обов'язків або невнесення визначеного розміру застави та ненадання відповідного документа про внесення застави.

Ця недосконалість процесуальних норм ч. 2 ст. 181 КПК України ставить особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення, встановленого ч. 1 ст. 286 КК України в явно несправедливе (невигідне) процесуальне становище, порівняно з особами, які підозрюються за іншими частинами ст. 286 КК України або іншими статтями КК України. Неможливість застосування проміжного запобіжного заходу між заставою та

триманням під вартою (у разі неналежної поведінки підозрюваного), може негативно позначатися на забезпеченні прав, свобод і законних інтересів підозрюваного у ході розслідування ДТП. Оскільки з урахуванням майнового стану підозрюваного, застава для нього може бути більш суворим запобіжним заходом, ніж цілодобовий домашній арешт, який межує з триманням під вартою.

З метою збалансування системи запобіжних заходів, що можуть застосовуватися до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, регламентованого ч. 1 ст. 286 КК України, необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 181 КПК України для уможливлення застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування ДТП.

Основні результати розділу опубліковано у наукових дослідженнях [124; 125; 128; 129; 130; 131; 132; 133; 134].

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО- ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

3.1. Поняття ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, присвячених окремим проблемам тлумачення ефективності досудового розслідування, у вітчизняній кримінальній процесуальній доктрині питання визначення поняття ефективності досудового розслідування ДТП залишається малодослідженим.

У наукових роботах вчених головним чином увага зосереджується на виокремленні загальних ознак ефективності досудового розслідування у кримінальному провадженні. Натомість, особливості кримінальних правопорушень, вчинених у сфері безпеки дорожнього руху, наділяють досудове розслідування ДТП низкою специфічних рис, необхідних для здійснення оцінки його ефективності, що зумовлює нагальну потребу проведення окремого наукового аналізу й обґрунтування зазначеного питання. З огляду на зазначене вбачається за потрібне вирішення комплексного наукового завдання, пов'язаного з визначенням поняття ефективності досудового розслідування ДТП. Для цього необхідно здійснити глибинний аналіз доктринальних положень щодо ефективності досудового розслідування загалом, з'ясувати особливості досудового розслідування ДТП, виокремити критерії його ефективності, та на цій основі сформулювати цілісну дефініцію досліджуваного поняття, що відображатиме його сутність, зміст і призначення в системі кримінального провадження.

Досудовому розслідуванню ДТП притаманна низка специфічних рис, які впливають зі особливостей вчинення відповідних кримінальних правопорушень, зокрема динамічності елементів дорожньої обстановки,

зміни сигналів регулювання руху, інтенсивності руху автомобілів, умов формування слідової картини, швидкості отримання первинних відомостей тощо [120, с. 37]. Разом з тим, ДТП є складною і динамічною системою, що розвивається через взаємодію різних об'єктів між собою (транспортних засобів, предметів дорожньої обстановки, водіїв, пішоходів та ін.), внаслідок чого виникають нетипові для інших кримінальних правопорушень сліди [140, с. 381]. Тому для досягнення ефективності цього виду проваджень вирішального значення набувають як організаційні, так і правові засади техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування [106, с. 101; 107, с. 3; 50, с. 365]. Саме вони визначають виняткову спрямованість пізнавальної діяльності в процесі досудового слідства ДТП.

Власне специфіка досудового розслідування ДТП постає вже на початковому етапі, а його ефективність значною мірою зумовлюється своєчасністю реагування та оперативністю проведення першочергових слідчих (розшукових) дій [90, с. 39]. Водночас, як слушно зауважує В. Ю. Крупей, характерним для досудового розслідування ДТП є надзвичайна залежність від дій патрульних поліцейських, які першими прибувають на місце події та вживають заходів щодо здійснення дослідчої перевірки, результати якої формують підґрунтя для подальшого проведення процесуальних дій. Патрульні поліцейські фіксують розташування транспортних засобів, надають допомогу потерпілим, організовують охорону місця події, з'ясовують обставини та відомості про учасників ДТП, визначають обсяг первинних слідів і формують перше розуміння про механізм вчинення ДТП [148, с. 248].

Загалом, особливості досудового розслідування ДТП у своїй сукупності формують стратегічний напрям для забезпечення його ефективності. Але доволі проблематичним залишається змістовне наповнення цього поняття, оскільки дефініція ефективності досудового розслідування ДТП не є предметом широкого наукового осмислення. Внаслідок цього може виникати різнобічне тлумачення досліджуваного поняття, тому що ефективність

кримінального провадження здебільшого розглядається у формально-узагальненому вимірі, без урахування істотних ознак, притаманних конкретному виду кримінального правопорушення. Відтак відсутність наукового обґрунтування дефініції створює прогалину між загальними уявленнями про ефективність кримінального провадження та реальними потребами практики розслідування ДТП. Подібні обставини актуалізують необхідність формування цілісного підходу до визначення поняття ефективності досудового розслідування ДТП, яке б відображало його спрямованість і практичне значення.

Власне ефективність традиційно тлумачиться як відповідність між поставленими цілями та фактично отриманими результатами, а також як досягнення потрібних наслідків. Ефективність виступає в ролі якісної категорії, що пов'язана з відношенням отриманого результату до затрат [22, с. 219; 196, с. 19]. Разом з тим деякі дослідження констатують наявність обов'язкових критеріїв, що забезпечують оцінку досягнення ефективності будь-якого виду діяльності, зокрема дієвість, оперативність (швидкість), економність, оптимальність використання ресурсів тощо. В загальному вигляді ефективність оцінюється крізь призму результативності діяльності та системи її показників, що дозволяють порівняти очікуваний результат із досягнутим [17, с. 61-64; 21, с. 474-475]. Подібні уявлення про ефективність певною мірою стали основою й для визначення поняття ефективності кримінального провадження у вітчизняній науці кримінального процесу. Проте суто загальнотеоретичні погляди не здатні відобразити низку істотних ознак, характерних виключно для розслідування ДТП, таких як раптовість, висока динамічність, різноманіття механізмів утворення слідів та інших. Ця сукупність відмінних рис формує зміст пізнавальної діяльності слідчого та визначає її обсяг і спрямування. Тому для наукового формулювання поняття ефективності досудового розслідування ДТП недостатньо апелювати лише до загальнофілософських уявлень, оскільки необхідним є диференційований аналіз природи кримінального провадження у справах про вчинення ДТП.

Таким чином, в межах сучасних наукових напрацювань, основна увага зосереджена на організаційній структурі, техніко-криміналістичному забезпеченні та тактичних прийомах початкового етапу досудового розслідування ДТП. Проте критерії ефективності такого розслідування залишаються осторонь наукової дискусії, адже у більшості випадків дослідники керуються загальним розумінням ефективності досудового розслідування як універсальної категорії, без її адаптації до умов вчинення кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, що унеможлиблює формування цілісного розуміння досліджуваного поняття. Водночас для формулювання наукової дефініції ключовим є не лише описовий підхід, а насамперед чітке виокремлення критеріїв, без яких поняття втрачає свій внутрішній зміст, структуру та логічну завершеність. Дефініція, яка не ґрунтується на встановлених наукою ознаках, є поверховою, оскільки не дозволяє відмежувати його від суміжних понять. Саме тому у процесі побудови визначення потрібно керуватись усталеними науковими рекомендаціями щодо структури та логічної коректності термінів.

Загальновизнаним є підхід, відповідно до якого визначення повинно охоплювати сукупність ознак, необхідних і водночас достатніх для вказівки на певне явище [73, с. 296]. Йдеться про те, що дефініція має не лише називати явище, але й відображати ті істотні особливості, що є притаманними саме цьому предмету. Відтак до визначення повинні бути включені видові відмінності, які відрізняють досліджуване явище від інших, близьких за змістом [24, с. 160]. Інакше кажучи, визначення повинно розкривати зміст поняття через його сутнісні, об'єктивно притаманні характеристики, а не загальні риси. Вимоги такого формально-логічного порядку узгоджуються із положеннями ДСТУ 3966:2009 щодо термінологічної роботи, відповідно до якого формулювання термінів має передавати їх сутність через вираження істотних ознак. В стандарті наголошено, що визначення не повинно бути надмірно широким або надто вузьким, а має відображати об'єктивний зміст в тій повноті, яка дозволяє віднести його до відповідної наукової системи

понять [87, с. 18]. Це означає, що при формулюванні дефініції «ефективність досудового розслідування ДТП» неприпустимо обмежуватись універсальними підходами до розуміння результативності діяльності.

Враховуючи зазначене та з огляду на специфіку кримінальних правопорушень, пов'язаних з ДТП, потрібно перейти до виокремлення істотних критеріїв, покладених в основу визначення досліджуваного поняття. Внаслідок проведеного опитування практичних працівників, варто зауважити, що на питання щодо унормування критеріїв ефективності досудового розслідування ДТП адвокати висловили високу підтримку (85,9%). При цьому така підтримка доволі висока й серед слідчих (51,2%) і прокурорів (75,9%). Хоча адвокати більше зацікавлені в чітких, контрольованих стандартах оцінки діяльності сторони обвинувачення, але значна частина слідчих і прокурорів, сприймає таку формалізацію як потенційне обмеження процесуальної гнучкості (Додаток В). Зокрема доцільно виокремити такі критерії ефективності досудового розслідування ДТП, як:

1. Законність досудового розслідування ДТП.

Першим критерієм ефективності досудового розслідування ДТП є законність, що відповідає однойменній zasadі кримінального провадження (ст. 9 КПК України). У контексті розслідування ДТП законність набуває особливого значення, оскільки допущені процесуальні порушення вже на початковому етапі майже завжди призводять до втрати доказів та унеможливають досягнення мети досудового слідства. Разом з тим, законність, за розумінням В. С. Зеленецького та Л. М. Лобойко, означає відповідність усіх процесуальних дій передбаченій законом формі, тобто послідовному дотриманню встановленого кримінальним процесуальним законом порядку. Ступінь відповідності діяльності органів досудового розслідування цій процесуальній формі є тим об'єктивним критерієм, що дозволяє робити висновок про ефективність або, навпаки, неефективність кримінального провадження. Ефективність кримінальної процесуальної

діяльності безпосередньо залежить від того, наскільки правильно й у повній відповідності до закону застосовуються наявні процесуальні засоби. В такому випадку, чим досконаліший обраний засіб досягнення мети та чим правильніше він застосований, тим більш ефективною є кримінальна процесуальна діяльність [97, с. 194].

Вказівки на критерій законності при визначенні ефективності досудового розслідування не є поодинокими й у межах судової практики. Наприклад, у Постанові Верховного Суду від 24 травня 2021 року (справа № 640/5023/19) наголошено, що здійснення досудового розслідування має відповідати принципу законності, а, отже, забезпечувати неухильне виконання положень кримінального процесуального законодавства. Будь-які процесуальні дії, проведені з порушенням визначених законом процедур, не можуть сприяти досягненню ефективності кримінального провадження внаслідок подальшого визнання доказів недопустимими. Тому розслідування повинно бути не лише фактично результативним, але й проводитись у спосіб, цілком сумісним із вимогами чинного законодавства [203]. Як справедливо зауважує О. В. Калінніков, ЄСПЛ при оцінці ефективності досудового розслідування також звертає увагу саме на критерій законності. Як правило, ЄСПЛ констатує, що досудове розслідування має відбуватись у повній відповідності до засади законності, забезпечуючи ефективне виконання органами досудового розслідування положень національного законодавства [101, с. 89]. Варто погодитись з вченим, що зміст законності не обмежується лише формальним дотриманням норм національного законодавства, а має оцінюватися також крізь призму практики ЄСПЛ. У рішеннях ЄСПЛ поняття законності трактується більш змістовно, ніж проста відповідність нормам внутрішнього права. Воно охоплює також якість закону, його доступність, передбачуваність і захист від свавільного застосування [23, с. 457]. Наприклад, у справі *Kruslin v. France* ЄСПЛ досліджував питання законності втручання у приватне життя шляхом прослуховування телефонних розмов. ЄСПЛ дійшов висновку, що навіть за наявності національного законодавчого

регулювання таке втручання може бути визнане незаконним, якщо сам закон не відповідає вимогам якості та не є достатньо чітким, доступним і передбачуваним у застосуванні. ЄСПЛ наголосив, що особа повинна мати можливість передбачити наслідки застосування відповідних норм, а також бути захищеною від свавільного втручання держави [5]. У контексті досудового розслідування ДТП це означає, що проведення слідчих (розшукових) дій має здійснюватися на підставі чітко визначених і зрозумілих норм закону. Іншим показовим є рішення у справі *Fox, Campbell and Hartley v. United Kingdom*, в якому ЄСПЛ розглядав питання законності затримання. ЄСПЛ підкреслив, що поняття «обґрунтованої підозри» не може зводитися до формального посилання на закон, а повинно підтверджуватися конкретними фактами або інформацією, які виправдовують втручання у право особи на свободу. ЄСПЛ встановив порушення, оскільки органи влади не надали достатніх доказів, які б обґрунтовували підозру щодо заявників. Це рішення має принципове значення для оцінки законності процесуальних дій у кримінальному провадженні, оскільки вказує на неприпустимість формального підходу до застосування заходів процесуального примусу [2]. Крім того, у справі *Lindstrand Partners Advokatbyrå AB v. Sweden* ЄСПЛ звернув увагу на те, що обшук офісів заявника не був непропорційним поставленим законним цілям. Незважаючи на це, особа була позбавлена на ефективний засіб правового захисту щодо оскарження процесуальних дій. Відсутність такого механізму була розцінена як порушення права на ефективний засіб юридичного захисту, що є складовою вимоги законності та верховенства права [6].

Враховуючи зміст наведених рішень ЄСПЛ, варто зауважити, що критерій законності досудового розслідування ДТП охоплює: наявність чіткої правової підстави для проведення кожної процесуальної дії; обґрунтованість і достатність фактичних даних для її проведення; дотримання принципу пропорційності при обмеженні прав особи; забезпечення ефективного контролю та забезпечення права на оскарження. У підсумку слід

констатувати, що законність як критерій ефективності досудового розслідування ДТП виступає не лише формальною вимогою дотримання норм кримінального процесуального закону, а й змістовною гарантією захисту прав людини.

2. Правомірність досудового розслідування ДТП.

Наступним критерієм ефективності досудового розслідування ДТП варто визнати його правомірність. Цей критерій тісно пов'язаний з принципом верховенства права та спрямований на забезпечення реального захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні. На відміну від законності, що полягає у формальній відповідності дій вимогам кримінального процесуального закону, правомірність охоплює більш змістовний аспект, вбачаючи відповідність застосованих процесуальних засобів стандартам верховенства права, у тому числі принципу заборони свавільного втручання у права людини. Безумовним є той факт, що під час досудового розслідування ДТП можуть порушуватися права і свободи особи, але лише відповідність кримінальної процесуальної діяльності сторони обвинувачення принципу верховенства права визначатиме, чи будуть отримані докази допустимими, а прийняті рішення – правомірними. Зокрема ЄСПЛ послідовно підкреслює, що застосовуваний закон має бути «якісним», тобто максимально сприятливим для обмеження необґрунтованого і непропорційного втручання держави в охоронювані права та свободи людини. ЄСПЛ наголошує, що закон, який дозволяє втручання у права людини, має бути доступним, передбачуваним і достатньо чітким, щоб визначати межі дискреції органів влади та порядок її реалізації. Тому правомірними можуть вважатися лише ті дії, які не тільки формально відповідають законодавству, а й передбачені ясно й недвозначно, забезпечуючи особі належний захист від свавілля [7; 13].

У контексті розслідування ДТП проблема правомірності може проявлятися у випадках необґрунтованого, незаконного та свавільного обмеження свободи особи. Яскравим прикладом є ситуації, коли слідчий

затримує особу за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, санкція якого не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі. В такому разі застосування затримання відбувається неправомірно, оскільки згідно з ч. 1 ст. 208 КПК України затримання можливе лише у випадку вчинення злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Крім того, навіть у разі доведення вини особи, суд в межах санкції статті не зміг би призначити покарання у вигляді позбавлення волі, тоді як слідчий позбавив людину свободи шляхом процесуального затримання [166, с. 181]. Фактично у зазначеній ситуації слідчий у досудовому кримінальному провадженні обмежив право людини на свободу і особисту недоторканність, порушивши засаду верховенства права. Така ситуація свідчить про невідповідність між цілями досудового слідства та застосованим процесуальним засобом, що є прямим проявом неправомірності. Таким чином, правомірність виступає тим критерієм ефективності досудового розслідування ДТП, який забезпечує необхідну рівновагу між потребами досудового слідства та захистом основоположних прав і свобод людини й унеможливорює свавільні дії з боку сторони обвинувачення.

3. Пізнавальна спрямованість досудового розслідування ДТП.

Іншим важливим критерієм ефективності досудового розслідування ДТП є пізнавальна спрямованість кримінальної процесуальної діяльності. Цей критерій відображає зміст кримінального провадження, оскільки дії слідчого у досудовому кримінальному провадженні передбачають всебічне пізнання обставин вчиненого кримінального правопорушення [37, с. 129]. Під час реалізації пізнавальної функції слідчий повинен встановити подію кримінального правопорушення, а потім ідентифікувати особу, причетну до його вчинення [162, с. 29]. Крім того, для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідно використовувати передбачені кримінальним процесуальним законом процесуальні засоби пізнавальної діяльності, серед яких першість відведено слідчим

(розшуковим) діям [39, с. 562]. Проте важливо наголосити, що досудове розслідування ДТП, хоча і спирається на загальні засади гносеології та має виражену пізнавальну спрямованість, водночас залишається діяльністю унормованою положеннями чинного кримінального процесуального законодавства.

Пізнавальна спрямованість відображає сутнісну природу кримінального процесу як діяльності, орієнтованої на встановлення обставин кримінального правопорушення. Водночас доцільно наголосити, що пізнавальний характер має не лише досудове розслідування в цілому, але й кожна окрема слідча (розшукова) дія, яка виступає інструментом отримання, перевірки та оцінки фактичних даних. Пізнавальна спрямованість слідчих (розшукових) дій полягає у тому, що вони покликані не лише виявити та зафіксувати фактичні дані, а й забезпечити їх осмислення, співставлення та включення у загальну систему доказів, що є важкою розумовою діяльністю. У процесі їх проведення відбувається накопичення інформації, що потребує активного інтелектуального осмислення, спрямованого на встановлення логічних зв'язків між іншими обставинами кримінального правопорушення. Особливістю розслідування ДТП є те, що пізнання має переважно складний ретроспективний характер, тобто спрямоване на відтворення події, яка вже відбулася в хаотичному порядку. Слідчий, використовуючи наявні сліди, показання, результати експертиз, фактично реконструює механізм ДТП, встановлює послідовність дій учасників, їх взаємне розташування, швидкість руху, причинно-наслідкові зв'язки тощо. Таким чином, пізнання у справах щодо вчинення ДТП є процесом логічного відновлення подій минулого на підставі об'єктивно зафіксованих даних.

Важливо підкреслити, що отримання фактичних даних і їх пізнання відбуваються одночасно та взаємопов'язано. На етапі виявлення інформації слідчий здійснює її первинну оцінку, співвідносить із вже наявними відомостями, визначає її значення для кримінального провадження. Надалі ці дані використовуються для перевірки криміналістичних версій, які

висуваються з метою пояснення обставин події. Кожна нова слідча (розшукова) дія або підтверджує, або спростовує відповідні версії, що забезпечує поступовий рух до повної реконструкції події. Крім того, пізнавальна спрямованість проявляється у аналізі слідчої ситуації та плануванні подальших етапів розслідування [36, с. 139]. Отримана інформація дозволяє слідчому визначити, які саме обставини потребують додаткового з'ясування, які процесуальні дії є доцільними, які докази ще необхідно отримати та в який спосіб. Тому пізнання виступає не лише метою, але й засобом організації всієї діяльності розслідування кримінальних правопорушень.

Спрямованість процесуальних засобів пізнання на реконструкцію події кримінального правопорушення або його окремих обставин фактично становить сутність пізнавальної діяльності органів досудового розслідування та визначає його спрямованість [34, с. 208]. Зокрема у справах про ДТП пізнавальна спрямованість відображено у встановленні механізму зіткнення, швидкості руху транспортних засобів, траєкторії переміщення, технічного стану автомобілів, поведінки учасників дорожнього руху, причин та наслідків події тощо. Тому пізнавальна спрямованість має фундаментальне значення для оцінки ефективності досудового розслідування ДТП, оскільки без встановлення обставин події кримінального правопорушення та особи винного неможливо реалізувати жодну іншу функцію кримінального провадження. Отже, пізнавальна спрямованість досудового розслідування ДТП полягає у комплексному поєднанні отримання, аналізу та оцінки фактичних даних, що забезпечує ретроспективне відтворення обставин події, перевірку слідчих версій і прийняття обґрунтованих процесуальних рішень, а відтак – швидке досягнення завдань кримінального провадження.

4. Швидкість (мінімальний проміжок часу) досудового розслідування ДТП.

Враховуючи значення початкового етапу для розслідування ДТП, провідного значення серед критеріїв ефективності набуває його швидкість.

На думку О. А. Сопронюка, під час проведення процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень завжди необхідно зважати на оптимальні витрати часу та зусиль, спрямованих на це. В протилежному випадку, говорити про ефективність досудового розслідування неможливо, оскільки надмірна тривалість слідства ускладнює весь процес доказування [226, с. 128-129]. З урахуванням специфіки розслідування ДТП особливо актуальним вбачається зауваження Т. О. Лоскутова, що починаючи зі зволікань ще при внесенні відомостей до ЄРДР, виникають серйозні перешкоди у застосовуванні всіх необхідних процесуальних засобів доказування на початковому етапі слідства [167, с. 84]. Подібна затримка в процесі розслідування ДТП може виявитись критичною, адже сліди швидко знищуються, а обстановка місця події змінюється, призводячи до втрати слідів. Тому допущення затримок не сприяє швидкості розслідування, а інколи, унеможлиблюють ретельність та повноту проведення досудового слідства, що є прямою протилежністю його ефективності.

Проблемі забезпечення швидкого розслідування присвячено чималу увагу в судовій практиці, як вітчизняній, так і в межах рішень ЄСПЛ. Зокрема, в Окремій постанові Сосницького районного суду Чернігівської області від 16.07.2012 року (справа № 2520/664/2012) судом вказано на існування фактів про неефективність та надмірну тривалість досудового слідства. Під час розгляду кримінального провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 1 ст. 286 КК України, встановлено, що органом досудового розслідування допущена нічим не обґрунтована тяганина, яка не може бути узгоджена із завданнями кримінального провадження в частині забезпечення швидкого та повного розслідування (ст. 2 КПК України), що, зрештою, свідчить про порушення вимог дотримання засади розумності строків [195].

Подібні висновки містяться й у рішеннях ЄСПЛ [51, с. 49]. Наприклад, в межах рішень «Šilih v. Slovenia» та «Padura v. Ukraine» Суд підкреслює, що ефективність розслідування передбачає обов'язкову вимогу щодо

оперативності та розумної швидкості. Навіть за наявності об'єктивних труднощів органи влади зобов'язані демонструвати своєчасну та реактивну позицію, оскільки зволікання ставить під сумнів здатність держави виконувати завдання кримінального провадження. Разом з тим, зволікання або бездіяльність органів досудового розслідування, незалежно від причин, істотно зменшують перспективи подальшого забезпечення ефективності розслідування [11; 14].

Також швидкість досудового розслідування ДТП варто розглянути крізь призму засади розумності строків кримінального провадження. Мається на увазі не просто скорочення часу розслідування, а про забезпечення такого темпу процесуальної діяльності, що дозволяє своєчасно досягти його завдань без шкоди для якості доказування та дотримання гарантій прав учасників кримінального провадження. З позиції кримінального процесуального законодавства вимога швидкості прямо пов'язана з принципом розумних строків, який фактично передбачає, що кожне кримінальне провадження має бути здійснене без невиправданого затягування, враховуючи при цьому складність провадження, поведінку учасників та можливості органів досудового розслідування. Такий підхід відповідає і міжнародним стандартам, згідно з якими будь-яке необґрунтоване затягування провадження розглядається як порушення права особи на справедливий розгляд справи упродовж розумного строку [255, с. 69-70; 16, с. 707]. Водночас швидке досудове розслідування сприяє ефективному виконанню завдань кримінального провадження, зокрема своєчасному встановленню обставин події, викриттю винної особи, прийняттю законних процесуальних рішень тощо. Не менш важливим є те, що дотримання розумних строків має безпосередній зв'язок із гарантіями прав учасників кримінального провадження. Для підозрюваного це означає недопущення тривалого перебування у стані правової невизначеності або під дією обмежень його прав, свобод і законних інтересів, пов'язаних із застосуванням запобіжних заходів. Для потерпілого – це можливість оперативного відновлення

порушених прав, в тому числі й шляхом відшкодування заподіяної йому шкоди внаслідок ДТП. Таким чином, швидкість розслідування виступає необхідним елементом забезпечення негайного реагування на кримінальні правопорушення, вчинені внаслідок ДТП.

Варто відзначити, що критерій швидкості у розслідуванні ДТП є не просто формальним показником дотримання процесуальних строків, а стратегічною умовою збереження доказової бази, забезпечення об'єктивності та неперервності процесуальної діяльності. Невиправдані затримки, несвоєчасне реагування та бездіяльність органів досудового розслідування знижують якість доказування та не призводять до досягнення мети кримінального провадження, роблячи його неефективним. Водночас швидкість не повинна досягатися за рахунок повноти та об'єктивності дослідження обставин справи. Надмірний поспіх навпаки призводить до низки процесуальних помилок, втрати доказів або порушення прав людини, що, зрештою, негативно вплине на подальший хід розслідування. Швидкість як критерій ефективності досудового розслідування ДТП повинен забезпечувати оперативне, але при цьому якісне та правомірне здійснення процесуальної діяльності у відповідності до вимог засади розумності строків і сприяти досягненню завдань кримінального провадження із належним рівнем дотримання прав, свобод і законних інтересів його учасників.

5. Досягнення мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

Останнім, проте не менш важливим критерієм ефективності досудового розслідування ДТП, потрібно виокремити досягнення його мети, що полягає у викритті винної особи у вчиненні кримінального правопорушення або встановленні її невинуватості. Передусім треба визнати, що наявність мети є властивою для будь-якого виду діяльності, у тому числі й процесуальної. Саме мета виступає тим орієнтиром, який визначає логіку, послідовність і спрямованість дій суб'єктів кримінального провадження, а також обумовлює вибір найбільш ефективних, швидких і оптимальних способів досягнення

кінцевого результату. В досудовому розслідуванні ДТП мета має комплексний характер і полягає у встановленні обставин кримінального правопорушення та досягненні інших завдань кримінального провадження. Орієнтація на досягнення цієї мети визначає зміст і характер усієї процесуальної діяльності – від проведення окремих слідчих (розшукових) дій до прийняття процесуальних рішень. Важливо підкреслити, що досягнення мети не зводиться лише до формального завершення досудового розслідування, а передбачає отримання більш якісного результату, який відповідає вимогам законності та верховенства права. Це означає, що встановлені обставини мають бути підтверджені належними та допустимими доказами, а процес доказування здійснений із дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження.

Також кінцева ціль здатна виконувати й організаційну функцію, оскільки дозволяє координувати дії слідчого та прокурора, визначати пріоритетність проведення тих чи інших процесуальних дій, раціонально розподіляти ресурси, організовувати та планувати подальший хід розслідування. Вона забезпечує логічну завершеність процесу доказування та спрямовує діяльність суб'єктів на досягнення конкретного результату. Крім того, досягнення мети досудового розслідування безпосередньо пов'язане з оцінкою його ефективності. Якщо встановлені обставини є повними, об'єктивними та підтвердженими доказами, а права та свободи учасників кримінального провадження не порушені, можна говорити про досягнення ефективності. Водночас недосягнення мети або її часткова реалізація свідчить про наявність недоліків у процесуальній діяльності. Хоча, як зауважують деякі науковці, за відсутності сталих критеріїв ефективності досудового розслідування, необхідно також зважати й на відсутність критеріїв його неефективності, однак не можна не погодитись з тезою, що в будь-якому випадку без досягнення передбачуваної мети неможливо говорити про результативність досудового слідства [232, с. 128]. Це пов'язано з тим, що досягнення мети досудового розслідування відображає кінцевий результат

пізнавальної діяльності й узагальнює спрямованість попередніх критеріїв. Але якщо під час здійснення пізнання не вдається встановити особу, що вчинила кримінальне правопорушення, тоді слідчий повинен повернутися до виконання кримінально-процесуальної функції, продовжуючи використання процесуальних засобів пізнання. Крім того, при оцінці ефективності розслідування ДТП важливо зважати на загальні завдання кримінального провадження. Зокрема відповідно до ст. 2 КПК України серед іншого передбачено вимоги щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також притягнення винного до відповідальності та недопущення обвинувачення чи засудження невинуватих осіб [146]. Про потребу у досягненні зазначених цілей свідчить й практика ЄСПЛ. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ «Nachova and Others v. Bulgaria» підкреслено, що ефективне розслідування має прагнути до встановлення і покарання винних осіб. Крім того Судом вказано, що метою розслідування не може бути формальна діяльність або створення видимості слідства. Воно повинно реально прагнути до встановлення всіх обставин кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила [9]. Іншим прикладом може слугувати рішення «Oğur v. Turkey», в якому ЄСПЛ дійшов висновку, що розслідування має призводити до встановлення та покарання винних, інакше розслідування у справі не можна вважати здійсненим ефективно [10].

Отже, критерій досягнення мети відображає кінцеву спрямованість досудового розслідування ДТП і виступає узагальнюючим показником його ефективності, оскільки саме шляхом досягнення поставлених завдань оцінюється результативність усіх інших складових кримінального провадження.

Підсумовуючи викладене, доречно наголосити, що формування науково обґрунтованого розуміння поняття ефективності досудового розслідування ДТП можливе лише за умови охоплення всіх розглянутих критеріїв. Законність, правомірність, швидкість, пізнавальна спрямованість та досягнення мети є взаємопов'язаними елементами, які у своїй сукупності

визначають якість і результативність діяльності органів досудового розслідування. Інтеграція цих критеріїв дозволяє оптимізувати пізнавальний процес, забезпечити повноту та достовірність встановлення фактичних обставин ДТП, забезпечивши належне виконання завдань кримінального провадження.

Ефективність досудового розслідування ДТП – це здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

3.2. Шляхи підвищення ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод

Попри те, що практика досудового розслідування ДТП у цілому має усталений характер, вона не позбавлена низки системних проблем, які істотно впливають на якість, швидкість і результативність кримінального провадження. У правозастосовній діяльності повсякчас виникають ситуації, пов'язані з недостатньою визначеністю окремих положень кримінального процесуального закону, прогалинами у регламентації проведення слідчих (розшукових) дій, а також відсутністю дієвих процесуальних механізмів невідкладного реагування на обставини, характерні саме для розслідування ДТП. Особливо гостро проблемні випадки трапляються на початковому етапі досудового розслідування, коли необхідно невідкладно зафіксувати слідову інформацію, визначити стан учасників події, вилучити речові докази, отримати первинні показання та визначити кримінально-правову кваліфікацію події. Водночас чинне кримінальне процесуальне законодавство не завжди надає достатній і чіткий інструментарій для своєчасного та правомірного проведення необхідних процесуальних дій, про що було зазначено у попередньому розділі дисертації.

Варто наголосити, що ефективність досудового розслідування ДТП не може забезпечуватися виключно за рахунок наявної практики чи загальних положень кримінального процесуального законодавства. Вона потребує цілеспрямованого та комплексного вдосконалення як нормативного регулювання, так і криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Саме тому доволі актуальним є пошук перспективних напрямів (шляхів), які дозволять підвищити якість пізнавальної діяльності слідчого під час розслідування ДТП, забезпечити своєчасне отримання доказів, мінімізувати ризики їх втрати та визнання недопустимими, а також гарантувати дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. У цьому контексті шляхи підвищення ефективності досудового розслідування ДТП, на наш погляд, мають розглядатися комплексно, зокрема крізь призму вдосконалення кримінального процесуального законодавства, покращення організації початкового етапу розслідування, розширення можливостей використання спеціальних знань та сучасних технологій, запровадження чітких алгоритмів проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та посилення процесуальних гарантій учасників провадження, в тому числі й підозрюваного. Такий підхід дозволить усунути наявні дефекти правового регулювання та сформувати більш ефективну практику досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених унаслідок ДТП.

Враховуючи, що під ефективністю досудового розслідування ДТП, як нами було обґрунтовано у попередньому підрозділі, слід розуміти здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення, при визначенні напрямів подальшого вдосконалення потрібно звертати увагу на особливості ДТП. Орієнтація на специфіку вчинення цього виду кримінальних правопорушень дозволяє сформувати науково виважені та практично значущі шляхи підвищення ефективності

досудового розслідування, що спрямовані не лише на формальне вдосконалення кримінального процесуального законодавства, але й на досягнення реального результату у вигляді своєчасного, повного та об'єктивного встановлення обставин кримінального правопорушення та виконання інших завдань кримінального провадження. Серед таких напрямів доцільно виокремити та змістовно обґрунтувати наступні.

1. Удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування ДТП.

Одним із головних напрямів підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій. Така вимога має фундаментальний характер, оскільки саме слідчі (розшукові) дії становлять основну процесуальних засобів збирання, перевірки та фіксації фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження, а, відтак, безпосередньо визначають якість процесу доказування. Зокрема, у науковій літературі обґрунтовано наголошується, що виключно завдяки належному нормативно-правовому регулюванню умов, підстав і порядку проведення слідчих (розшукових) дій стає можливим отримання доказів, які відповідатимуть вимогам належності, допустимості та достовірності [118, с. 166]. У протилежному випадку, навіть фактично обґрунтовані відомості можуть втратити доказове значення внаслідок порушення процесуальної форми їх отримання, що негативно впливатиме на результати кримінального провадження [27, с. 7]. Водночас вся процесуальна діяльність у межах досудового кримінального провадження ґрунтується виключно на нормативному регулюванні. Лише кримінальний процесуальний закон визначає підстави, межі, порядок та способи здійснення кожної процесуальної дії, встановлює повноваження суб'єктів доказування, а також гарантії дотримання прав і свобод учасників провадження. Це забезпечує передбачуваність і правову визначеність кримінального судочинства, унеможливорює свавільне втручання у права людини та створює умови для здійснення ефективного судового контролю.

Разом із тим, слушною є думка І. І. Цирюлик, що аналіз кримінального процесуального законодавства та практики його застосування вказує на недостатню досконалість регламентації проведення слідчих (розшукових) дій. Передусім це проявляється у відсутності достатньо чіткого та однозначного визначення окремих категорій, зокрема поняття слідчих (розшукових) дій, їх системи, а також підстав і умов їх проведення [257, с 4]. Така невизначеність породжує різноманітне правозастосування, а недостатня конкретизація законодавчих приписів, як наслідок, призводить до того, що окремі положення щодо слідчих (розшукових) дій можуть тлумачитися сторонами кримінального провадження на власний розсуд. Але подібна практика суперечить принципу правової визначеності як складовій верховенства права. У результаті виникає ситуація, коли одна й та сама процесуальна дія оцінюється по-різному залежно від суб'єкта її здійснення чи інтерпретації норм закону, що негативно впливає на ефективність досудового кримінального провадження.

Особливо небезпечними є наслідки невизначеності у сфері забезпечення прав і свобод людини. Дефекти правового регулювання проведення окремих слідчих (розшукових) дій створює передумови для їх необґрунтованого застосування або надмірного втручання у права особи, що може проявлятися у безпідставному обмеженні її свободи, особистої недоторканості, мирного володіння майном тощо. Таким чином, недосконалість законодавчого регулювання безпосередньо корелює з ризиками порушення конституційних гарантій учасників кримінального провадження. Крім того, така ситуація негативно позначається і на результатах доказування, оскільки будь-які порушення процесуальної форми отримання доказів можуть зумовити визнання їх недопустимими, що нерідко ускладнює або навіть унеможлиблює досягнення завдань кримінального провадження [178, с. 109]. Лише за умови належної правової визначеності можливо забезпечити баланс між ефективністю досудового розслідування та гарантіями прав і свобод людини.

У контексті розслідування ДТП, потреба в удосконаленні нормативної регламентації набуває особливої ваги, оскільки чинні положення кримінального процесуального закону не завжди враховують специфіку цієї категорії кримінальних правопорушень. Наприклад, проблеми, що виникають при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) дій, зокрема проведення освідування особи до внесення відомостей до ЄРДР, проведення обшуку транспортного засобу та особистого обшуку тощо.

Враховуючи зазначене, покращення нормативної регламентації щодо окремих слідчих (розшукових) дій виступає визначальним напрямом підвищення ефективності досудового розслідування ДТП, оскільки внутрішньо узгоджене й адаптоване до практичних потреб законодавче регулювання забезпечує належну організацію процесу доказування, сприяє економії сил та засобів розслідування, а також гарантує дотримання прав, свобод і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження.

2. Покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП.

Наступним важливим напрямом підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є удосконалення правового регулювання застосування запобіжних заходів. Для належного обґрунтування цього напрямку, на наш погляд, слід передусім звернути увагу на їх загальну функціональну спрямованість у системі кримінального судочинства. Запобіжні заходи виступають важливим процесуальним інструментом, за допомогою якого забезпечується дієвість кримінального провадження, оскільки вони спрямовані на гарантування виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків (ст. 117 КПК України) [146]. Їх застосування обумовлюється наявністю ризиків неналежної поведінки особи, зокрема можливості переховування від органів досудового розслідування та суду, впливу на свідків чи потерпілих, знищення або спотворення доказів, а також вчинення нових кримінальних правопорушень [146]. Тобто запобіжні заходи виконують превентивну функцію, спрямовану на недопущення дій, які

можуть перешкоджати встановленню обставин кримінального правопорушення.

Під час досудового розслідування ДТП значення запобіжних заходів набуває додаткового змісту, оскільки вже на початковому етапі провадження виникає необхідність забезпечити належну процесуальну поведінку особи, причетної до події. Зокрема, як було обґрунтовано у попередньому розділі, у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вчиненням ДТП, кваліфікованих за ч. 1 ст. 286 КК України, існує об'єктивна потреба у вдосконаленні нормативного регулювання застосування домашнього арешту, який є недосяжним через відсутність у санкції цієї норми покарання у вигляді позбавлення волі. Така законодавча конструкція створює ситуацію, за якої між менш суворими запобіжними заходами (наприклад, особисте зобов'язання чи застава) та більш суворими (тримання під вартою) фактично відсутня проміжна форма процесуального впливу. Відповідно, що принцип співмірності (пропорційності) між тяжкістю вчиненого кримінального правопорушення та обраним запобіжним заходом не може бути реалізованим, хоча вирішення цього питання дозволило б підвищити ефективність досудового розслідування за рахунок більш гнучкого реагування на ризики неналежної поведінки підозрюваного. Крім цього домашній арешт здатен забезпечити контроль за місцем перебування особи, обмежити її пересування, зменшити ризики впливу на потерпілих чи свідків, але не вдаючись до найбільш суворої форми обмеження свободи.

З урахуванням зазначеного треба зауважити, що запобіжні заходи не мають носити каральний характер, оскільки вони є засобом формування правомірної моделі поведінки підозрюваного, яка передбачає своєчасну появу за викликом, утримання від протиправного впливу на інших учасників провадження, зокрема потерпілого, недопущення знищення доказів тощо. Тобто вплив запобіжних заходів не має бути обмеженим лише примусовим аспектом. Головним чином, їх застосування варто розглядати з позиції формування правосвідомості та самодисципліни, оскільки створює для

підозрюваного чіткі межі дозволеної поведінки, стимулює дотримання процесуального порядку та сприяє більш ефективній взаємодії з органами досудового розслідування. У такий спосіб забезпечується рівновага між інтересами кримінального судочинства та необхідністю мінімального втручання у сферу прав і свобод особи. Внаслідок цього запобіжні заходи залишаються невід'ємним елементом механізму забезпечення ефективності досудового розслідування ДТП, тому що за допомогою їх застосування досягається передбачуваність і планованість процесу доказування, попереджаються спроби протидії розслідуванню та формується належна процесуальна поведінка, що, зрештою, сприяє досягненню завдань кримінального провадження.

3. Підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування ДТП.

Не менш вагомим напрямом досягнення ефективності досудового розслідування ДТП є підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування. Така потреба зумовлена тим, що саме від професійного рівня осіб, що беруть участь у процесі доказування, безпосередньо залежить якість, повнота та своєчасність встановлення обставин кримінального правопорушення. У науковій літературі обґрунтовано зазначається, що під суб'єктами досудового розслідування слід розуміти осіб, які у передбаченому кримінальним процесуальним законом порядку наділені обов'язками щодо здійснення процесу доказування, зокрема шляхом отримання доказів, їх перевірки, оцінки та подальшого використання [228, с. 233-235; 99, с. 172]. До таких суб'єктів традиційно відносять слідчого та прокурора, які виконують ключову роль у реалізації завдань кримінального провадження [54, с. 161]. Водночас у кримінальних провадженнях, пов'язаних із ДТП, досудове розслідування здійснюють, як правило, слідчі спеціалізованих підрозділів з розслідування ДТП, а не слідчі загальної компетенції, що обумовлено специфікою цієї категорії проваджень. Разом з тим, наявність окремої спеціалізації вбачається виправданою,

оскільки розслідування ДТП потребує не лише знання кримінального процесуального законодавства, але й володіння спеціальними знаннями у сфері безпеки дорожнього руху, технічних характеристик транспортних засобів, механіки ДТП, основ судової медицини тощо.

Варто зауважити, що питання спеціалізації суб'єктів досудового розслідування знаходить широку підтримку у науковій спільноті, внаслідок об'єктивної складності розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, у тому числі пов'язаних із ДТП. Дослідниками наголошується, що дотримання принципу спеціалізації суб'єктів досудового розслідування є потрібною мірою для підвищення ефективності їх пізнавальної діяльності, спрямованої на встановлення обставин кримінального правопорушення [253, с. 143]. Спеціалізація суб'єктів досудового розслідування дозволяє сформувати належний рівень професійної компетентності, що включає як знання кримінального процесуального законодавства, так і володіння знаннями з галузей фізики, математики, медицини тощо, які є необхідні для розслідування ДТП. Вміле використання таких знань створює можливість безперешкодно моделювати перебіг ДТП, аналізувати взаємодію її елементів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між діями учасників та наслідками події. Крім того, суб'єкт спеціальної компетенції повинен уміти прогнозувати подальший хід досудового розслідування, що має важливе значення для своєчасного планування слідчих (розшукових) дій, визначення їх послідовності та доцільності. Такий підхід дозволяє уникнути втрати доказової інформації, зменшити ризики процесуальних помилок і забезпечити більш раціональне використання ресурсів досудового розслідування.

Враховуючи викладене, доцільно підтримати позицію науковців, які обґрунтовано наголошують на критичному значенні професійної підготовки та спеціалізації суб'єктів досудового розслідування [184, с. 62; 83, с. 523; 258, с. 91]. Зокрема, слушною є позиція О. М. Домашенко, що у разі відсутності належного рівня компетентності та спеціалізованих знань допущені тактичні

помилки під час досудового розслідування стають причиною недопустимості зібраних доказів [84, с. 326]. Це пов'язано з тим, що процес доказування у кримінальному провадженні, як наголошує О. Дульський, є не лише формально врегульованою, але й тактично складною пізнавальною діяльністю, яка потребує правильної організації та володіння криміналістичними прийомами та психологічними особливостями проведення слідчих (розшукових) дій [88, с. 77]. Неправильне визначення криміналістичної тактики, порушення процесуальної форми, недотримання вимог щодо фіксації доказової інформації призводять до значних порушень, які, у свою чергу, ставлять під сумнів допустимість отриманих доказів.

Особливо гостро ця проблема проявляється у кримінальних провадженнях щодо ДТП, де значна частина доказової інформації потребує негайного виявлення і фіксації. У таких умовах будь-яка помилка як процесуального, так і тактичного характеру, може мати незворотні наслідки, зокрема призвести до втрати ключових доказів або неможливості їх подальшого використання. Як справедливо підкреслюють науковці, більшість випадків визнання доказів недопустимими є наслідком саме слідчих помилок, допущених на стадії досудового розслідування [85, с. 27; 137, с. 72]. Такі помилки не лише ускладнюють процес доказування, але й безпосередньо перешкоджають досягненню мети кримінального судочинства. Більше того, їх системний характер впливає на виникнення ситуацій, коли кримінальне провадження втрачає перспективу, оскільки відсутність належних доказів унеможливорює доведення вини особи.

У цьому контексті підвищення рівня компетентності суб'єкта досудового розслідування має включати не лише поглиблення теоретичних знань, але й розвиток практичних навичок проведення слідчих (розшукових) дій у специфічних умовах вчинення ДТП, уміння працювати з технічними засобами фіксації, взаємодіяти з експертами та спеціалістами, оперативно оцінювати слідову картину, формувати обґрунтовані слідчі версії тощо. Органи досудового розслідування, як констатує В. Д. Швець, в цілому мають

бути готові до перейняття та застосування інноваційних практик та впровадження інноваційних технологій у свою діяльність [267, с. 16]. В результатах анкетування практичних працівників усі три групи загалом підтримали цей напрям, але найбільш позитивно його сприйняли слідчі (91,5%), дещо стриманіше – прокурори (84,5%), а найобережніше – адвокати (70,3%). Це пов'язано з тим, що слідчі безпосередньо зацікавлені в інструментах, що пришвидшують процес пошуку, виявлення, вилучення та фіксації слідів. Прокурори підтримують цифровізацію як засіб підвищення якості доказування. Адвокати ж, хоча й визнають корисність технологій, очевидно зважають на ризики конфіденційності, недосконалість алгоритмічного аналізу великих обсягів даних та можливого звуження процесуальних гарантій прав і свобод людини (Додаток В).

Крім того, важливим є забезпечення належного рівня методичного та організаційного супроводу діяльності таких суб'єктів, зокрема шляхом розроблення спеціалізованих методик розслідування ДТП, алгоритмів дій на місці події, проведення регулярних тренінгів і підвищення кваліфікації. Це сприятиме уніфікації практики розслідування ДТП, зменшенню кількості процесуальних помилок та підвищенню якості доказування.

Таким чином, процесуальні порушення та тактичні помилки, допущені під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, виступають одним із вагомих чинників, що негативно впливають на ефективність досудового розслідування. У зв'язку з цим підвищення рівня компетентності та професійної підготовки суб'єктів досудового розслідування є не лише бажаним, але й необхідним напрямом удосконалення досудового розслідування ДТП, здатного забезпечити не лише якісне виконання процесуальних функцій, але й сприяти безперешкодній адаптації пізнавальної діяльності до складних і динамічних умов розслідування ДТП.

4. Оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП.

Іншим важливим напрямом підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є оптимізація кримінального процесуального статусу учасників кримінального провадження. На наш погляд, для належного обґрунтування цього напрямку передусім доцільно звернути увагу на зміст поняття «оптимізація» у контексті кримінального судочинства, яка передбачає удосконалення правового регулювання з метою досягнення найкращого результату за мінімальних витрат ресурсів, зокрема часу, процесуальних засобів та зусиль суб'єктів провадження. На цьому також наголошують А. В. Мотузна та О. М. Рєзнік, що оптимізація прагне надати найбільш доцільних і сприятливих властивостей чому-небудь для покращення характеристик будь-яких процесів [189, с. 260]. Зазначене свідчить про існування потреби у створенні таких правових умов, за яких забезпечується максимально ефективне досягнення завдань кримінального провадження при одночасному дотриманні всіх передбачених кримінальним процесуальним законом принципів.

Разом з тим, процесуальний статус учасників досудового розслідування слід розглядати як сукупність їх прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначених кримінальним процесуальним законом [225, с. 252; 76, с. 54]. Шляхом належного врегулювання процесуального статусу забезпечується баланс між публічними інтересами держави у сфері кримінального переслідування та приватними інтересами особи, залученої до кримінального провадження. Водночас оптимізація процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП має здійснюватися насамперед крізь призму забезпечення прав і свобод людини за допомогою покращення реалізації права на захист, оскарження процесуальних рішень, дій та бездіяльності сторони обвинувачення та процесуальних рішень слідчого судді, недопущення необґрунтованого втручання у приватне життя, а також гарантування прав потерпілого на відшкодування шкоди. Внаслідок цього доцільно підтримати позицію В. Черванчука, що змістовний розгляд питань щодо покращення дотримання гарантій прав учасників кримінального

провадження, особливо під час досудового розслідування, є не лише проявом реалізації засади верховенства права, але й важливим чинником формування у суспільстві відчуття захищеності, рівності та справедливості [260, с. 109].

Також доцільно зазначити, що саме стадія досудового розслідування є ключовим етапом, у межах якого учасники кримінального провадження набувають реальної можливості реалізувати свої процесуальні права та обов'язки. Такі права й обов'язки мають чітко визначений процесуальний зміст і значення, яке проявляється виключно в межах кримінального провадження. Їх цінність полягає у тому, що вони безпосередньо спрямовані на виконання завдань кримінального судочинства, визначених кримінальним процесуальним законом, зокрема забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, встановлення обставин кримінального правопорушення, захист прав і законних інтересів учасників, а також притягнення винної особи до відповідальності. Завдяки реалізації процесуальних прав і обов'язків відбувається практичне втілення принципів кримінального процесу, зокрема законності, верховенства права, змагальності та права на захист. Тому стадія досудового розслідування виступає своєрідною процесуальною платформою, в межах якої виникає право на подання доказів, подання клопотань, оскарження процесуальних рішень, забезпечується виконання обов'язків інших учасників тощо. Для потерпілого це, зокрема, можливість заявити цивільний позов, надати докази заподіяної шкоди, брати участь у процесуальних діях; для підозрюваного – скористатись правом на захист, вживати заходів та подавати докази для спростування обвинувачення, користуватися правовою допомогою. З урахуванням цього, досудове розслідування можна розглянути не лише як початкову стадію кримінального провадження, але і як визначальний етап, де процесуальні права та обов'язки учасників набувають реального змісту і функціонального значення, будучи спрямованими на досягнення основних завдань кримінального судочинства.

У справах щодо ДТП оптимізація процесуального статусу відіграє як процесуальну, так і правозахисну роль, оскільки ці провадження нерідко пов'язані із поєднанням інтересів різних учасників, зокрема підозрюваного, потерпілого, свідків, обумовлюючи потребу чіткого та збалансованого визначення сукупності їх прав і обов'язків. Відповідно, оптимізація процесуального статусу повинна здійснюватися комплексно як щодо потерпілого, так і щодо підозрюваного, з урахуванням особливостей їх законних інтересів. У частині реалізації процесуальних прав першочергового значення набуває забезпечення ефективного механізму оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності сторони обвинувачення та процесуальних рішень слідчих суддів під час досудового розслідування, що дозволяє реагувати на можливі порушення. Також важливим є недопущення необґрунтованого затримання особи, безпідставного застосування запобіжних заходів і запобігання будь-яким формам свавільного обмеження матеріальних прав чи порушення процесуальних гарантій учасників кримінального провадження.

Щодо процесуальних обов'язків, оптимізація передбачає, з одного боку, удосконалення механізму застосування запобіжних заходів, що має забезпечити їх пропорційність, обґрунтованість і дієвість, а з іншого – формування належної моделі поведінки учасників провадження. Зокрема, йдеться про необхідність забезпечення добросовісної участі підозрюваного, потерпілого та інших осіб у проведенні слідчих (розшукових) дій, що є важливою передумовою повного й об'єктивного встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, недопущення протидії розслідуванню, переходу від органів досудового розслідування тощо.

В цілому оптимізація процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП повинна бути спрямована на одночасне посилення гарантій належного дотримання прав і свобод та підвищення ефективності виконання процесуальних обов'язків для досягнення рівноваги між публічним і приватним інтересами. Інакше, недосконалість і невизначеність

процесуального статусу окремих учасників може призводити до затягування розслідування, виникнення конфліктів інтересів між учасниками, порушення принципу змагальності та, як наслідок, зниження ефективності досудового кримінального провадження.

5. Поліпшення порядку фіксування досудового розслідування ДТП.

Наступний напрям пов'язаний з поліпшенням порядку фіксування досудового розслідування ДТП. Значення цього напрямку зумовлене тим, що будь-яка пізнавальна діяльність у кримінальному провадженні набуває процесуальної цінності лише за умови її належного документального відображення. Фіксування результатів досудового розслідування полягає у закріпленні фактичних даних, отриманих у ході проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, у передбаченій кримінальним процесуальним законом формі [112, с. 145]. Як правило, фіксування відбувається шляхом складання протоколів, додатків до них (схем, планів, фототаблиць), використання технічних засобів фіксації (аудіо-, відеозапису) [154, с. 88]. Завдяки таким процесуальним формам фіксації відомостей, що мають значення для кримінального провадження, відбувається трансформація отриманої інформації у належні та допустимі докази.

Слід підкреслити, що фіксування виступає завершальним етапом проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії, а його функціональне призначення полягає у забезпеченні збереження, відтворюваності та перевірюваності доказової інформації. Без такого закріплення навіть законно отримані дані не можуть бути використані як докази, що свідчить про ключову роль фіксації у структурі доказування. Належне документування процесуальної діяльності створює передумови для здійснення ефективного процесуального контролю за ходом досудового розслідування [236, с. 57]. За допомогою фіксування, зокрема підсумків проведення окремих слідчих (розшукових) дій, забезпечується можливість перевірки зібраних доказів на предмет законності та відповідності вимогам кримінального процесуального закону.

Під час розслідування ДТП вимоги до фіксування є більш вагомими через розрізненість і вразливість слідової картини. Тому від своєчасності та повноти фіксування залежить можливість подальшого відтворення обстановки події та встановлення механізму ДТП. У зв'язку з цим особливого значення набуває використання технічних засобів фіксації, передбачених кримінальним процесуальним законом. Йдеться про застосування фото- і відеозйомки, аудіозапису, 3D-сканування, засобів визначення геопозиціювання, а також інших сучасних науково-технічних засобів, які дозволяють об'єктивно відобразити обстановку події та результати проведених процесуальних дій. Їх використання істотно підвищує якість проведення слідчих (розшукових) дій, оскільки забезпечує точність, повноту та наочність фіксації доказової інформації, а також мінімізує вплив суб'єктивних факторів [79, с. 233]. Додаткова фіксація за допомогою технічних засобів у справах щодо ДТП дозволяє детально закріпити обстановку місця події у її первинному вигляді, включаючи розташування транспортних засобів, сліди гальмування, дорожню розмітку, стан дорожнього покриття, освітлення, погодні умови та інші важливі елементи. Фото- та відеофіксація забезпечують можливість подальшого багаторазового аналізу цих даних, у тому числі під час проведення експертних досліджень, відтворення обстановки та обставин події тощо. Крім того, технічні засоби фіксації сприяють об'єктивізації процесу доказування, оскільки дозволяють відобразити не лише результат, але й сам хід проведення слідчих (розшукових) дій. Це є необхідною вимогою для перевірки дотримання процесуальної форми, а також для забезпечення допустимості отриманих доказів.

Проте у зв'язку з активним використанням технічних засобів фіксації не можна нехтувати наявністю деяких проблемних аспектів документування, які впливають на ефективність досудового розслідування. Зокрема, чинні вимоги кримінального процесуального законодавства передбачають необхідність детального відображення у протоколі не лише результатів

слідчої (розшукової) дії, але й технічних характеристик застосованих приладів, їх придатності, справності, режимів роботи, умов використання. Однак надмірна формалізація цих вимог ускладнює зміст і структуру протоколу та суттєво збільшує його обсяг, що сповільнює процес його складання та створює перепони для подальшого сприйняття його змісту. У практичному вимірі це означає значне зростання навантаження на слідчих, які змушені витратити значну частину часу на оформлення процесуальних документів замість безпосереднього здійснення пізнавальної діяльності. У справах щодо ДТП, де не можна зволікати, така ситуація негативно позначається на своєчасності фіксації доказової інформації та ефективності розслідування в цілому. Саме тому у наукових колах обґрунтовується доцільність запровадження спрощених процедур складання процесуальних документів [165, с. 344]. Підтримуючи таку позицію, варто зазначити, що подальше удосконалення фіксування має відбуватись шляхом стандартизації форм протоколів, використання електронних шаблонів, автоматизованого внесення технічних параметрів або їх винесення в окремі додатки. Такий підхід дозволить оптимізувати «паперову» складову діяльності органів досудового розслідування без шкоди для якості фіксації доказової інформації. У результаті це сприятиме розвантаженню слідчих, підвищенню їх зосередженості на сутнісних аспектах доказування – виявленні, збиранні та перевірці відомостей про обставини вчинення ДТП.

Зрештою, комплексне та системне удосконалення порядку фіксування результатів досудового розслідування ДТП є необхідною умовою підвищення ефективності кримінального провадження, оскільки тільки належно оформлені фактичні дані забезпечують перехід від безпосереднього сприйняття обставин події до їх належного процесуального закріплення і подальшого використання у процесі доказування.

6. Запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування ДТП.

Останнім, але не менш значущим напрямом підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є запровадження інноваційних технологій. Необхідність такого кроку зумовлена як об'єктивними викликами сучасності, так і потребою оптимізації процесу доказування, підвищення оперативності реагування на загрози та якості встановлення обставин вчинених кримінальних правопорушень. Впровадження інноваційних технологій тісно пов'язане із загальною тенденцією цифровізації та модернізації правоохоронної діяльності, покликаною підвищити її ефективність, прозорість та адаптивність до динамічних умов суспільного розвитку.

Разом із тим, стратегічний вектор на поступове втілення інноваційних технологій визначений в Указі Президента України від 11.05.2023 року «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки». Указ передбачає необхідність активного впровадження в діяльність органів правопорядку інноваційних технологічних досягнень, які забезпечують гнучкість операційних процесів, розвиток ІТ-сектору та цифрову спроможність швидко реагувати на події та зміни [209]. У сфері досудового розслідування ДТП це передбачає можливість більш широкого використання сучасних технологій, штучного інтелекту, блокчейну, хмарних сервісів, систем автоматизованого аналізу даних та інших цифрових платформ. Зокрема багато країн вже інтегрували цифрові технології у процес доказування [18, с. 6-7]. Враховуючи зазначене, потрібно погодитись з думкою А. В. Кубасенко, що використання сучасних технологій у кримінальному провадженні дозволяє істотно підвищити ефективність збирання та аналізу доказів, забезпечити належний рівень безпеки й збереження конфіденційності інформації, а також застосовувати аналітичні інструменти для прогнозування розвитку слідчої ситуації та оптимізації використання ресурсів органів досудового розслідування [149, с. 187-189].

З практичної точки зору інноваційні технології вже знаходять своє відображення у застосуванні широкого спектра технічних засобів і

спеціальних інструментів. Зокрема, у діяльності органів досудового розслідування вже використовуються поліграфні дослідження, які дозволяють аналізувати психофізіологічні реакції особи та можуть слугувати допоміжним інструментом перевірки отриманої інформації. Не менш важливим є застосування БПЛА (безпілотних літальних апаратів), що забезпечують оперативну орієнтацію на місцевості, фіксацію обстановки місця події, власне при масштабних ДТП, а також дозволяють отримувати об'єктивні дані з різних ракурсів [33, с. 108-109; 80, с. 61-62]. Суттєве значення мають також супутникові знімки та аерофотозйомка в режимі реального часу, які можуть використовуватися для аналізу дорожньої ситуації, встановлення маршруту руху транспортних засобів та підтвердження окремих обставин події [72, с. 121]. Поряд із цим застосування біометричних технологій сприяє точній ідентифікації осіб, що має важливе значення у випадках, коли необхідно встановити учасників ДТП [68, с. 188].

Важливим елементом інноваційного забезпечення виступають інформаційні системи та програмні комплекси кримінального аналізу, які дозволяють обробляти значні обсяги даних, встановлювати зв'язки між окремими фактами, моделювати обставини події та прогнозувати подальший перебіг розслідування. Крім того, використовуються спеціалізовані технічні засоби, такі як візуалізатори, аналізатори, спектрометри, що забезпечують виявлення та дослідження слідів, у тому числі хімічного походження, які можуть мати значення для встановлення обставин кримінального правопорушення [149, с. 189]. У сукупності зазначені технології сприяють не лише підвищенню точності та об'єктивності доказування, але й дозволяють значно скоротити час на проведення окремих процесуальних дій, мінімізувати вплив людського фактору та підвищити загальну результативність досудового слідства. Особливо це потрібно у справах щодо ДТП, оскільки швидкість реагування та повнота фіксації обстановки події визначають організацію наступних етапів розслідування.

Описані інструменти здатні істотно підвищити ефективність пізнавальної діяльності, допомагаючи швидко обробляти великі обсяги інформації, моделювати механізм ДТП, аналізувати відеозаписи з камер спостереження, визначати траєкторії руху транспортних засобів, прогнозувати можливі сценарії розвитку подій, встановлювати особу правопорушника тощо. Крім того, застосування інноваційних рішень сприяє підвищенню якості фіксації та збереження доказової інформації. Наприклад, використання хмарних сервісів забезпечує надійне зберігання резервних копій матеріалів кримінального провадження, а блокчейн-технології можуть гарантувати їх незмінність і захищеність від несанкціонованого втручання [269, с. 249]. Системи штучного інтелекту здатні допомагати слідчим у виявленні закономірностей, які складно встановити усталеними методами [216, с. 351; 19, с. 151-153]. Йдеться не лише про використання окремих технологічних рішень, а про формування комплексних інформаційних систем, здатних забезпечити повний цикл роботи з доказовою інформацією – від моменту її збирання до процесуального оформлення. На початковому рівні такі системи можуть використовуватися для аналізу та обробки великих масивів даних, отриманих у ході досудового розслідування. Зокрема, штучний інтелект здатний швидко опрацьовувати інформацію з відеореєстраторів, камер спостереження, навігаційних систем, мобільних пристроїв, визначати закономірності руху транспортних засобів, аналізувати траєкторію, швидкість, час реакції водіїв, а також встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між діями учасників ДТП і наслідками події. Це значно підвищує точність реконструкції обставин пригоди та мінімізує ризик помилок.

На більш складному рівні можливе створення інтелектуальних аналітичних платформ, які здатні формувати слідчі версії, прогнозувати розвиток розслідування, визначати необхідність проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій, а також оцінювати повноту зібраної доказової бази. Особливо перспективним є напрям автоматизації складання

процесуальних документів. На підставі зібраних та систематизованих даних штучний інтелект здатний формувати проєкти процесуальних документів, зокрема протоколів слідчих (розшукових) дій, із автоматичним заповненням фактичних обставин, технічних характеристик, часу, місця, учасників та інших обов'язкових реквізитів. Тобто важливим є те, що впровадження інноваційних технологій дозволяє комплексно оптимізувати організацію діяльності органів досудового розслідування, зменшити навантаження на слідчих, автоматизувати рутинні процеси та зосередити увагу на ключових аспектах доказування.

Впровадження сучасних технологічних засобів у практику досудового розслідування ДТП виступає потрібним напрямом його вдосконалення, що забезпечує підвищення ефективності доказування, оптимізацію діяльності правоохоронних органів та зміцнення гарантій прав і свобод учасників кримінального провадження. В такому аспекті інтеграція сучасних технологічних рішень у практику досудового розслідування ДТП є закономірним етапом розвитку кримінального судочинства, який відповідає сучасним вимогам та сприяє підвищенню ефективності, прозорості та об'єктивності встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Враховуючи зазначене, шляхами підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є: 1) удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування ДТП; 2) покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП; 3) підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування ДТП; 4) оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП; 5) поліпшення порядку фіксування досудового розслідування ДТП; 6) запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування ДТП.

Висновки до розділу 3

1. Ефективність досудового розслідування ДТП – це здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

2. Шляхами підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є: 1) удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування ДТП; 2) покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП; 3) підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування ДТП; 4) оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП; 5) поліпшення порядку фіксування досудового розслідування ДТП; 6) запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування ДТП.

Основні результати розділу опубліковано у наукових дослідженнях [126; 127].

ВИСНОВКИ

1. На різних етапах розвитку законодавства щодо розслідування ДТП, кримінально-правове та кримінальне процесуальне регулювання було неоднорідним і потребувало удосконалення у зв'язку з технологічним розвитком. Постійні нормативні трансформації безпосередньо вплинули на формування практики розслідування ДТП, яка еволюціонувала від спрощених моделей до комплексних науково обґрунтованих систем, що поєднують процесуальні, технічні та тактичні засоби пізнання. Сучасний стан законодавства та практика його застосування свідчать про досягнення належного рівня правового забезпечення досудового розслідування ДТП, який ґрунтується на необхідності поєднання вимоги проведення ефективного кримінального переслідування та якісного гарантування прав і свобод людини.

2. Досудове розслідування ДТП – це досудова кримінальна процесуальна діяльність, що здійснюється спеціальними суб'єктами у законний та правомірний спосіб, переважно із залученням обізнаних осіб та використанням спеціальних знань, змістом якої є отримання доказової інформації (кримінальне процесуальне пізнання) щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

3. Досудове розслідування ДТП виконує такі функції: 1) протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху; 2) профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху; 3) гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування ДТП; 4) забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування ДТП; 5) спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок ДТП; 6) фіксування доказової інформації щодо кримінальних правопорушень в результаті вчинення ДТП; 7) сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок ДТП.

4. Учасники ДТП під час проведення огляду місця події є особами, які вже мають процесуальний статус у кримінальному процесі. Такими можуть бути: 1) процесуальний статус особи, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені; 2) процесуальний статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

5. Для підвищення ефективності огляду місця ДТП необхідно застосовувати безперервний відеозапис цієї слідчої (розшукової) дії, фіксувати у протоколі всіх осіб, які брали участь під час огляду місця ДТП та забезпечувати їх права на ознайомлення з матеріалами.

6. У змісті КПК України доцільно унормувати можливість для сторони обвинувачення під час розслідування злочинів внаслідок ДТП знімати показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису до внесення даних до ЄРДР, за аналогією з процедурою дізнання.

Разом з тим, будь-які відомості, які здобуті з портативного відеореєстратора шляхом незаконного проникнення до транспортного засобу, мають визнаватися недопустимим доказом у кримінальному провадженні, пов'язаного з вчиненням кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

7. Заборона слідчого будь-якій особі залишити місце огляду ДТП до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню такого огляду є законною лише у разі визнання особи учасником огляду місця ДТП. З урахуванням процесуальних наслідків, вказану заборону не можна вважати кримінальним процесуальним затриманням, крім випадку, коли обмежується свобода особи, яка викривається під час огляду місця ДТП у вчиненні кримінального правопорушення.

8. Вибір способу одержання свідчень від учасника ДТП має залежати від змісту обставин досудового кримінального провадження. Якщо фактичні дані щодо розслідування ДТП вказують на те, що є ймовірність набуття певною особою у подальшому статусу підозрюваного, то найкращим

варіантом з погляду дотримання прав і свобод такої особи є повідомлення про підозру та допит у якості підозрюваного.

У випадку, коли під час досудового розслідування ДТП відсутня ймовірність набуття особою статусу підозрюваного, належним способом одержання відомостей від такої особи є відібрання письмових пояснень за умови ознайомлення її з правами підозрюваного.

9. Під час досудового розслідування ДТП проблемним є проведення особистого обшуку, оскільки у деяких випадках положення кримінального процесуального закону унеможливають затримання підозрюваних осіб та / або здійснення невідкладного обшуку транспортного засобу. Процесуальні норми не дозволяють без додаткових умов (ч. 2 ст. 208 КПК України) затримання осіб за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, а також не регламентують проведення невідкладного обшуку поза межами випадків, встановлених ч. 3 ст. 233 КПК України. Такий стан нормативного регулювання перешкоджає здійснення особистого обшуку у перебігу розслідування ДТП.

Попри те, що судовою практикою легалізовано такий невідкладний випадок проникнення до транспортного засобу та проведення у ньому обшуку як «з метою збереження речових доказів» або «врятування майна» особа, яка причетна до вчинення ДТП може перебувати поза межами транспортного засобу, що унеможливорює проведення особистого обшуку.

Для забезпечення ефективності досудового розслідування ДТП необхідно у змісті КПК України регламентувати особистий обшук як окрему слідчу (розшукову) дію, що здійснюється незалежно від проведення невідкладного обшуку транспортного засобу та незалежно від затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

10. Нормативні положення ч. 3 ст. 214 КПК України є недосконалими, оскільки не містять приписів щодо проведення невідкладного освідування особи відносно вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Ця

законодавча прогалина перешкоджає здійсненню освідування учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР, що ускладнює початковий етап досудового розслідування за цією категорією злочинів.

Відмова постраждалої особи звернутися до медичного закладу, взяти участь у проведенні судово-медичної експертизи, не сприятиме встановленню ступеня тілесних ушкоджень, що є обов'язковою умовою доведення злочину, закріпленого ч. 1 ст. 286 КК України. Процесуальні норми ч. 2 ст. 241 КПК України щодо примусового освідування за постановою прокурора не розповсюджуються на процесуальну діяльність до внесення даних до ЄРДР стосовно злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України.

Для підвищення результативності розслідування ДТП, пов'язаних з вчиненням злочину, закріпленого ч. 1 ст. 286 КК України, потрібно внести нормативні доповнення до ч. 3 ст. 214 КПК України. Такі доповнення мають передбачати можливість проведення невідкладного освідування (у тому числі у примусовій формі) учасника ДТП до внесення відомостей до ЄРДР за ст. 286 КК України з подальшою реалізацією судового контролю.

11. Нормативним дефектом кримінального процесуального закону є положення ч. 1 ст. 208 КПК України, що перешкоджають застосуванню затримання осіб, підозрюваних у вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Приписи ст. 208 КПК України слід доповнити окремою частиною, що регулюватиме можливість затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП, якщо санкцією відповідної статті КК України не передбачено покарання у виді позбавлення волі. Причому обґрунтованість такого затримання має бути перевірена судом (слідчим суддею) протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

З урахуванням «слабкості» санкції ч. 1 ст. 286 КК України строк затримання особи за підозрою у вчиненні такого злочину внаслідок ДТП має звужуватися та не досягати максимальної часової межі, що встановлена приписами КПК України.

12. Недоліком кримінального процесуального закону є процесуальні норми ч. 2 ст. 181 КПК України, що унеможлиблюють застосування домашнього арешту в будь-якій формі до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України. Вказаний запобіжний захід на відміну від тримання під вартою не може бути застосовано під час розслідування ДТП, пов'язаної з кримінальним правопорушенням ч. 1 ст. 286 КК України, навіть за умови порушення підозрюваним процесуальних обов'язків або невнесення визначеного розміру застави та ненадання відповідного документа про внесення застави.

Ця недосконалість процесуальних норм ч. 2 ст. 181 КПК України ставить особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення, встановленого ч. 1 ст. 286 КК України в явно несправедливе (невигідне) процесуальне становище, порівняно з особами, які підозрюються за іншими частинами ст. 286 КК України або іншими статтями КК України. Неможливість застосування проміжного запобіжного заходу між заставою та триманням під вартою (у разі неналежної поведінки підозрюваного), може негативно позначатися на забезпеченні прав, свобод і законних інтересів підозрюваного у ході розслідування ДТП. Оскільки з урахуванням майнового стану підозрюваного, застава для нього може бути більш суворим запобіжним заходом, ніж цілодобовий домашній арешт, який межує з триманням під вартою.

З метою збалансування системи запобіжних заходів, що можуть застосовуватися до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, регламентованого ч. 1 ст. 286 КК України, необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 181 КПК України для уможливлення застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування ДТП.

13. Ефективність досудового розслідування ДТП – це здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок

часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок ДТП.

14. Шляхами підвищення ефективності досудового розслідування ДТП є: 1) удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування ДТП; 2) покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування ДТП; 3) підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування ДТП; 4) оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування ДТП; 5) поліпшення порядку фіксування досудового розслідування ДТП; 6) запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування ДТП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Beschastna, V. Historical transformation of criminal liability for violation of rules related to traffic or driving safety by drivers. Visegrad journal on human rights. 2019. № 2 (Vol. 1). P. 25-30.
2. Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom. № 12244/86; 12245/86; 12383/86. 30.08.1990. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57721%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57721%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
3. Case of Jalloh v. Germany. № 54810/00. 11.07.2006. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-76307%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-76307%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
4. Case of K.-F. v. Germany. № 144/1996/765/962. 27.11.1997. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-58119%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-58119%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
5. Case of Kruslin v. France. № 11801/85. 24.04.1990. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57626%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57626%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
6. Case of Lindstrand partners Advokatbyrå AB v. Sweden. № 18700/09. 20.12.2016. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-169654%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-169654%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
7. Case of Malone v. The United Kingdom. № 8691/79. 02.08.1984. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-57533%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57533%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
8. Case of Murray v. the United Kingdom. № 14310/88. 28.10.1994. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57895%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57895%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).
9. Case of Nachova and others v. Bulgaria. № 43577/98 and 43579/98. 06.07.2005. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-69630%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-69630%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

10. Case of Oğur v. Turkey. № 21594/93. 20.05.1999. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58251%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58251%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

11. Case of Padura v. Ukraine. № 48229/10. 11.12.2014. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-148631%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-148631%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

12. Case of Sadocha v. Ukraine. № 77508/11. 11.07.2019. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-194296%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-194296%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

13. Case of Shchokin v. Ukraine. № 23759/03 and 37943/06. 14.10.2010. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-100944%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-100944%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

14. Case of Šilih v. Slovenia. № 71463/01. 09.04.2009. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-92142%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-92142%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

15. Case of Tlashadze and Kakashvili v. Georgia. № 41674/10. 25.03.2021. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-208752%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-208752%22]}) (дата звернення: 27.04.2026).

16. Derdiuk, B., Kovalchuk, S., Koropetska, S., Savchenko, V., Smushak, O. Reasonable Time in Criminal Proceedings of Ukraine in the Context of the European Court of Human Rights Case Law. *Revista Geintec-Gestao Inovacao E Tecnologias*. 2021. Vol. 11. No. 2. P. 701-715.

17. Gasparski W. Comments on the concept of efficiency. *Praxiological Studies: Polish Contributions to the Science of Efficient Action*. Dordrecht: Springer Netherlands, 1983. P. 61-83.

18. Halahan O., Krytska I., Tumanyants A., Dubivka I. Digitalization of the criminal process: is simplification always for the better? *Journal promoted by the Department of Law and Political Science*. n. 38. P. 1-12, 2022. Disponível em: <http://dx.doi.org/10.7238/idp.v0i38.408495>

19. Kaplina O., Tumanyants A., Krytska I., Verhoglyad-Gerasymenko O. Application of Artificial Intelligence Systems in Criminal Procedure: Key Areas, Basic Legal Principles and Problems of Correlation with Fundamental Human Rights, *Access to Justice in Eastern Europe*, 6.3 (2023), 147-66. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.3-a000314>
20. Kaplina, O., Tumanyants, A., & Krytska, I. (2023). Standards for ensuring the legality of covert activities in criminal proceedings through the prism of European Court of Human Rights. *Revista Jurídica Portucalense*, 34, 217-236. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(34\)2023.ic-11](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(34)2023.ic-11)
21. Margolis S. E. Two definitions of efficiency in law and economics. *The Journal of Legal Studies*. 1987. № 16(2). P. 471-482.
22. Nábrádi, András, Károly Pető, Ildikó Dékán Tamásné Orbán. *Analysis of efficiency indicators*. 2009. P. 218-222.
23. Oliinyk O., Farynyk V., Vozniuk A., Volobuieva O., Beryslavska O. The principles of criminal law in the aspect of protection of constitutional rights of citizens. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9 (27). P. 445-459. <https://doi.org/10.34069/AI/2020.27.03.49>
24. Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., & Podsakoff, N. P. Recommendations for Creating Better Concept Definitions in the Organizational, Behavioral, and Social Sciences. *Organizational Research Methods*. 2016. № 19(2). P. 159-203. DOI: <https://doi.org/10.1177/1094428115624965>
25. Pototskyi M. Directions for improving' the effectiveness of detention of a person in criminal proceedings. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2021. № 05/21. S. 49-57. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/reosT05/2021/655193.html> (дата звернення: 27.04.2026).
26. Абакіна-Пілявська Л. М. Окремі питання кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час: у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.)*. Одеса. 2025. С. 477-479. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.30389>

27. Абламська В. В., Абламський С. Є. Допустимість доказів як гарантія забезпечення прав особи під час повідомлення про підозру. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (30 жовтня 2020 року)*. Львів: ЛьвДУВС. 2020. С. 6-9.

28. Амелін О. Ю. Обшук особи як спосіб збирання доказів у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Правова держава*. 2025. № 58. С. 220-230. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.331008>

29. Антіпова О. І. Окремі питання огляду місця дорожньо-транспортної пригоди. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2014. № 7. С. 153-160.

30. Бабанін С. В. Генезис кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки на транспорті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. № 32. 2018. С. 94-97.

31. Бабанін С. В. Кримінальна відповідальність за порушення чинних на транспорті правил: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ. 2008. 238 с.

32. Бабенко А. М. Особливості запобігання кримінальним правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 251-258. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.33>

33. Баранчук В., Гусейнова К. Особливості застосування БПЛА під час огляду місця дорожньо-транспортної пригоди. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 176. С. 106-112.

34. Барган С. С. Вимоги до реалізації окремих процесуальних засобів пізнавальної діяльності слідчого. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 1. С. 207-211. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.31>

35. Барган С. С. Дефекти правової регламентації часових меж пізнавальної діяльності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 388-390. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/95>

36. Барган С. С. Методика аналізу слідчої ситуації. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 135-142. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-76-3-135-142>

37. Барган С. С. Пізнавальна діяльність слідчого: криміналістичний та процесуальний аспекти: дис. ... докт. філософії. Кропивницький, 2024. 258 с.

38. Барган С. С. Правомірність отримання доказів шляхом реалізації процесуальних засобів пізнавальної діяльності слідчого. *Європейські Перспективи*. 2024. № 2. С. 48-53. DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.2.7>

39. Барган С. С. Проблеми нормативного регулювання процесуальних засобів пізнавальної діяльності слідчого. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 560-565. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.98>

40. Басиста І. В. Правові основи прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування: дис. ... докт. юрид. наук. Дніпропетровськ. 2013. 589 с.

41. Безух І. Ю. Домашній арешт як гуманний запобіжний захід або альтернатива тримання під вартою. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2021. Вип. 16. С. 177-187. DOI: <https://doi.org/10.33244/2521-1196.16.2021.177-187>

42. Берднік І. В. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, в сучасних умовах. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 465-469. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.83>

43. Берназ В. Доказування обставин вчинення кримінального правопорушення за чинним КПК України. *Право України*. 2013. С. 173-179.

44. Берназ В., Спільник С., Комарницька О. Обшук особи відповідно до КПК України. *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. № 5. С. 219-230.

45. Бесчастна В. В. Історична трансформація норм про кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або

експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 2 (vol. 1). Р. 25-30.

46. Бесчастна В. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами: дис. ... докт. філософії. Харків. 2019. 152 с.

47. Бєлих Д. А. Профілактика правопорушень у сфері дорожнього руху як складовий напрямок адміністративної діяльності державтоінспекції. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 150-156.

48. Білокур Є. І. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2015. 194 с.

49. Боковня В. М. Органи попереднього слідства у 1953–1964 рр. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 284-287.

50. Бондарчук А. С. Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні: поняття та ознаки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 364-368. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.63>

51. Бортун М. Забезпечення ефективності досудового розслідування в умовах сьогодення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 2(54). С. 46-57.

52. Бубир Ю. В. Система гарантій прав підозрюваного під час застосування запобіжних заходів. *Форум права*. 2013. № 4. С. 40-46.

53. Бут Ю. А. Дотримання принципу пропорційності при обранні запобіжного заходу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 132-136. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.27>

54. Вапнярчук В. Суб'єкти кримінального процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 160-168.

55. Верещінська І. В. Зміст предмета доказування у справах щодо спадкування. *Судова апеляція*. 2014. № 3 (36). С. 80-84.

56. Вирок Старокостянтинівського районного суду від 11 жовтня 2023 року. Справа № 683/3297/21. Провадження № 1-кп/683/50/2023. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114071411> (дата звернення: 27.04.2026).

57. Вирок Хмельницького міськрайонного суду від 03 лютого 2023 року. Справа № 686/28824/21. Провадження № 1-кп/686/606/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108827262> (дата звернення: 27.04.2026).

58. Вітвіцький С. С., Веселов М. Ю., Пилипів Р. М. Юридична відповідальність за керування транспортними засобами у стані сп'яніння: проблеми та шляхи удосконалення правового регулювання: монографія. Київ: ВД Дакор, 2022. 152 с.

59. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Давидова Д. В. Джерела доказів у кримінальному процесі України: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2021. 186 с.

60. Вітвіцький С. С., Отришко А. О. Допит свідків і підозрюваних при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Центрально-український вісник права та публічного управління*. 2024. № 3. С. 42–50. DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2024-3-5>

61. Войтович І. І. Процесуальні і тактичні особливості провадження невідкладних слідчих дій: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2012. 209 с.

62. Волобуєва О. О. Розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: проблемно-дискусійні аспекти освідування. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 177-182.

63. Воробей П. А., Ковальчук С. О., Мірошніченко С. С. Процесуальні повноваження слідчого: поняття та класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 502-505. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/120>

64. Гагаловська А. П. Слідчі та інші кримінально-процесуальні дії як засоби формування доказів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2011. 196 с.

65. Галаган В. І., Удовенко Ж. Н., Калачова О. М., Ключуряк С. С. Дотримання прав учасників кримінального провадження під час проведення освідування: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 160 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/dfbfc597-14a5-4e86-8089-2bd3e17623aa> (дата звернення: 27.04.2026).

66. Гарбовський Л. А., Дідківська Г. В., Топчій В. В. Правовий статус потерпілого у кримінальному процесі України: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 152 с.

67. Гвоздюк В. В. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням практики Європейського суду з прав людини: дис. ... докт. філософії. Київ. 2021. 294 с.

68. Голуб В. Р., Крижановський А. С. Криміналістичні методи ідентифікації осіб за відбитками пальців та біометричними даними. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 06. Ч. 3. С. 188-193. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.28>

69. Городецька М. С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ. 2010. 271 с.

70. Городецька М. С. Окремі питання визнання допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 3. С. 37-41.

71. Городецька М. С., Груздь О. І., Литвиненко О. Г., Потоцький М. М. Дії слідчо-оперативної групи на місці події: навчально-практичні рекомендації. Кривий Ріг: Видавець Чернявський Д.О., 2024. 80 с.

72. Градова Є. О. Проблеми транспортних систем міст України в умовах воєнного стану. *Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Інновації у системах управління безпекою та дорожнім рухом» (18-19 листопада 2025 р., Україна, м. Харків)*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. С. 121-122.

73. Грегуль Г. Вимоги до юридичних термінів. *Видавництво Львівської політехніки*. 2008. № 620. С. 294-297.

74. Грибачова І. П. Науково-практичні аспекти відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. № 9. С. 61-63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/13>

75. Гришук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Львів: Світ, 2007. 192 с.

76. Грошевий Ю. М., Хотенець В. М. Кримінальний процес України. Харків: Право, 2000. 494 с.

77. Гузела М. Проблема застосування домашнього арешту як запобіжного заходу та заходу процесуального примусу в кримінальному провадженні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. Вип. 22. С. 180-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2019_22_27 (дата звернення: 27.04.2026).

78. Гулаткан С. В., Ткачук А. Я. Особливості застосування домашнього арешту як запобіжного заходу крізь призму українського законодавства та практики ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 140-143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/33>

79. Гулкевич З. Т. Основні напрями удосконалення технології документування слідчих (розшукових) дій. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету Одеська юридична академія*. 2014. № 2. С. 223-236.

80. Гусак А. П., Гусак Т. П. Перспективи використання дронів і супутникових даних у криміналістиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2025. Вип. 87. Ч. 4. С. 57-62. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.8>

81. Деревняк Д. В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 104-108.

82. Джураєва О. О. Функції сучасної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2006. 15 с.

83. Діденко В. В. Сутність та значення професійної підготовки працівників Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 523-526. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/134>

84. Домашенко О. М. Вплив тактичних помилок слідчого на допустимість доказів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 326-329. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/80>

85. Домашенко О. М. Тактичні помилки у слідчій діяльності: поняття, ознаки, види: монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Апостіль. 176 с.

86. Дришлюк І. А. Відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (деякі історичні та порівняльно-правові аспекти). *Актуальні проблеми кримінального права, кримінального процесу і криміналістики: теорія та сучасна практика*. Одеса: Фенікс, 2022. С. 129-169.

87. ДСТУ 3966:2009. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. На заміну ДСТУ 3966-2000. Вид. офіц. Київ, 2010. 34 с.

88. Дульський О. Проведення слідчих (розшукових) дій слідчим: криміналістична та психологічна характеристика. *Юридична психологія*. 2024. № 1 (34). С. 76-85. DOI: 10.33270/03243401.76

89. Дуфенюк О. М. Радянський та пострадянський кримінальний процес в Україні: балансування між минулим і сучасним. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 4 (14). С. 28-40.

90. Дячук В. І. Особливості розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Сучасна юридична наука в євроінтеграційному процесі: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (19 лютого 2014 р.)*. Тернопіль. 2014. С. 37-41.

91. Дячук В. І., Климчук М. П., Губська О. А. Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод: монографія. Київ, 2012. 220 с.

92. Єременко Ю. А. Правові та організаційні основи спеціалізації органів прокуратури в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 216 с.

93. Жученко Є. Ю. Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху: дис. ... докт. філософії. Кропивницький. 2023. 281 с.

94. Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок: науково-практичний коментар / М. Цуцкірідзе, С. Вітвіцький, О. Ковтун, М. Потоцький та ін. Київ: 7БЦ, 2021. 54 с.

95. Захаров П. С. Доказування у справах про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, у цивільному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2018. 205 с.

96. Захаров П. С. Зміст предмета доказування в справах про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2016. С. 94-96.

97. Зеленецький В. С., Лобойко Л. М. Критерії оцінки ефективності діяльності органів кримінального переслідування. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 185-196.

98. Зіньковський І. П. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження: дис. ... докт. філософії. Одеса. 2019. 300 с.

99. Зіньковський І. П. Суб'єкти доказування у стадії досудового розслідування: питання оновленої ідентифікації та класифікації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 05. Ч. 3. С. 171-175. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.25>

100. Іванов А. П. Кримінальні справи про ДТП: окремі аспекти. *Протокол. Юридичний інтернет ресурс*. URL:

https://protocol.ua/ua/kriminalni_spravi_pro_dtp_okremi_aspekti (дата звернення: 27.04.2026).

101. Калінніков О. В. Ефективність досудового розслідування. *Universities and schools: methods of distance learning Proceedings of the XXV International Scientific and Practical Conference (Boston, USA June 25 – 28, 2024)*. США. 2024. С. 87-92.

102. Калужна О. Тактика збирання речей і документів як доказів у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2 (40). С. 83-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_2_14 (дата звернення: 27.04.2026).

103. Канфуї І. В. Поява та розвиток інквізиційного (розшукового) типу кримінального процесу у контексті змісту та форми досудового розслідування. *Європейський правничий часопис*. 2023. № 1 С.83-87.

104. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право*. 2015. №2(12). С. 1-20. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf> (дата звернення: 27.04.2026).

105. Карабут Л. В. Щодо формування доказів під час досудової кримінальної процесуальної діяльності за новим КПК. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право*. 2012. № 1(5). С. 1-13. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12klvznk.pdf> (дата звернення: 27.04.2026).

106. Карпенко Д. О. Організаційні та правові основи техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3(9). Т. 3. С. 98-101.

107. Карпенко Д. О. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням правил безпеки руху або

експлуатації транспорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2017. 23 с.

108. Кисляк О. М. Процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2025. 244 с.

109. Кікінчук В. В., Бугайчук К. Л., Малярова В. О., Матюшкова Т. П. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації. Харків: ХНУВС. 2018. 101 с.

110. Клочков Б. І. Актуальні проблеми застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. *Правові реформи в Україні: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (м. Київ, 16 жовтня 2013 року)*. Київ. 2013. С. 146-148.

111. Клочуряк С. С. Освідування в системі слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2013. 199 с.

112. Коваленко А. В. До питання сутності та форм фіксування кримінального провадження. *Право на справедливий суд у кримінальному провадженні: матеріали Круглого столу (м. Львів, 24 травня 2024 року)*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2024. С. 145-149.

113. Коваль М. Порухення правил дорожнього руху в стані алкогольного сп'яніння: кримінологічний аспект. *Академічні візії*. 2026. Вип. 51. С. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18457614>

114. Ковальова О. В. Доказування як форма пізнання у досудовому розслідуванні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 295-298.

115. Ковальова О. В. Інформаційно-пізнавальна складова досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. № 45. С. 172-175. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.45.36>

116. Ковальчук С. О. Збирання нових доказів як спосіб перевірки речових доказів під час досудового розслідування. *Вісник Чернівецького*

університету Національного університету «Одеська юридична академія». 2017. Вип. 3. С. 158-171.

117. Ковальчук С. О. Способи збирання речових доказів стороною обвинувачення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 2. С. 1-24. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kosdso.pdf> (дата звернення: 27.04.2026).

118. Ковтун О. В. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 233 с.

119. Колеснік І. І. Методика розслідування злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 225 с.

120. Коломієць В. В. Методика розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами: дис. ... д-ра філософії. Кропивницький. 2024. 218 с.

121. Коломієць В. В. Обстановка як елемент криміналістичної характеристики порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 2(4). С. 33-36.

122. Комарницька О. Б. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7. № 2 (23). С. 41-46.

123. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 27.04.2026).

124. Коренської С. А. Деякі проблемні питання отримання пояснень та показань під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий*

вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право. 2025. Вип. 91. С. 314-320. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.44>

125. Коренської С. А. Окремі проблемні аспекти затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 Кримінального кодексу України. *Прикарпатський юридичний вісник. 2024. Вип. 4 (57). С. 112-116. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.22>*

126. Коренської С. А. Поняття досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2025. Т. 36 (75). № 6. С. 184-191. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/29>*

127. Коренської С. А. Поняття ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Право і суспільство. 2025. № 6. С. 413-421. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.58>*

128. Коренської С. А. Проблеми проведення особистого обшуку під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Прикарпатський юридичний вісник. 2025. Вип. 6 (65). С. 100-105. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.17>*

129. Коренської С. А. Проблемні аспекти здійснення огляду місця події під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право. 2024. Вип. 85 (4). С. 111-117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.15>*

130. Коренської С. А. Щодо застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право. 2026. Вип. 93. Ч. 5. С. 82-88. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.11>*

131. Коренської С. А. Щодо окремих недоліків проведення огляду місця події під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності в умовах*

збройного конфлікту: матер. II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Кропивницький, 16 жовтня 2025 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2025. С. 219-223.

132. Коренської С. А. Щодо проведення освідчування під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Право і суспільство*. 2026. № 1. С. 230-237. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2026.1.2.29>

133. Коренської С.А. Дефекти нормативного регулювання особистого обшуку щодо розслідування дорожньо-транспортних пригод. *IX Харківський кримінальний процесуальний полілог «Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції»* (Харків, 23 березня 2026 року). Харків: Право, 2026. С. 34-36.

134. Коренської С.А. Деякі питання затримання особи за підозрою у вчиненні злочину щодо порушення правил безпеки дорожнього руху. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали круглого столу (23 травня 2025 року)*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 200-203.

135. Короленко О. В. Кримінологічна характеристика злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Миколаїв. 2021. 20 с.

136. Котюк О. І. Правомірність слідчих дій: умови визначення та засоби забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2013. 234 с.

137. Кравець Ю. І. Помилки учасників кримінального провадження, які мають владні повноваження: дис. ... докт. філософії. Київ. 2024. 287 с.

138. Крикун В. В. Проблемні аспекти доказування у кримінальних провадженнях за фактами дорожньо-транспортних пригод. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 2. С. 42-47. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.6>

139. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: 2-е вид, перероб. і доп. К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

140. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 464 с.
141. Кримінальне право. Особлива частина / О. С. Стеблинська. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 358 с.
142. Кримінальне право: навчальний посібник / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк. Київ: Ваїте, 2014. 944 с.
143. Кримінальний кодекс України. Закон № 2341-III від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.04.2026).
144. Кримінальний кодекс України. Закон Української РСР від 28 грудня 1960 року. *Відомості Верховної Ради*. 1961. № 2. Ст.14. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0006?an=480034> (дата звернення: 27.04.2026).
145. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / за заг. ред. Ю. П. Аленіна; відпов. за вип. І. В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 1148 с.
146. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. №№ 90-91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print#n2001> (дата звернення: 27.04.2026).
147. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР (України): Закон УРСР від 28 груд. 1960 р. № 1001-05. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (дата звернення: 27.04.2026).
148. Крупей В. Ю. Особливості початку досудового розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2(23). Т. 4. С. 247-252.
149. Кубаєнко А. В. Оптимізація організаційних процесів досудового розслідування: необхідність структурних змін. *Вчені записки Таврійського*

національного університету імені В.І. Вернадського. 2023. № 1. Т. 34 (73). С. 186-190. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/31>

150. Кубрак П. М. Досудове провадження в кримінальному процесі за кримінально-процесуальним кодексом України 1961 року. *Юридична наука*. 2017. № 7. С. 151-181.

151. Куковська Є. П. Обмеження та порушення права на свободу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах окупації українських територій: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 30 вересня 2022 року)*. Кривий Ріг: ДонДУВС, 2022. С. 124-127.

152. Лазарева Д. В. Затримання уповноваженою службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2017. 239 с.

153. Лазарєв В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. *Право і Безпека*. 2020. № 4. С. 116-121. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.4.18>

154. Лазарєв В. О. Особливості фіксування доказів під час досудового розслідування. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 24.09.2015)*. Дніпропетровськ. 2015. С. 86-89.

155. Лазебний А. М., Бичок Т. П. Огляд місця події (правові, організаційні та техніко-криміналістичні проблеми). *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1-2. С. 228-236.

156. Левицький, А. О., Кудимова Д. О. Обшук транспортних засобів: теоретичні та практичні аспекти. *Ольвійський форум – 2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції: XXI Міжнар. наук. конф. (м. Миколаїв, 20-23 черв. 2024 р.)*. Миколаїв. 2024. С. 31-36.

157. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Луганськ. 2007. 235 с.

158. Ліховіцький Я. О. Запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) у сфері охоронної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: право*. 2024. Вип. 84. Ч. 3. С. 322-328. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.49>
159. Лобойко Л. М., Черненко А. П. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2006. 168 с.
160. Логінова В. В. Особливості проведення освідування при розслідуванні тілесних ушкоджень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2008. Спец. вип. № 5. Ч. 3. С. 119-125.
161. Лоскутов Т. О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим: дис... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2010. 204 с.
162. Лоскутов Т. О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2011. 164 с.
163. Лоскутов Т. О. Обмеження та порушення права на свободу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 226-230. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.39>
164. Лоскутов Т. О. Окремі проблемні питання кримінального процесуального затримання. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи: матеріали круглого столу (м. Львів, 11 червня 2021 року)*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 244-247.
165. Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 340-345. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.61>
166. Лоскутов Т. О. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ. 2016. 445 с.

167. Лоскутов Т. О. Предмет регулювання кримінального процесуального права: монографія. Київ: Юридичний світ, 2016. 416 с.
168. Лоскутов Т. О. Проблеми затримання особи за підозрою у скоєнні злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Серія: право. Вип. 57. Т. 2. С. 97-101.
169. Лоскутов Т. О. Щодо забезпечення прав підозрюваного. *Митна справа*. 2013. № 5 (89). Ч. 2. Кн. 1. С. 146-152.
170. Лоскутов Т.О. Щодо критеріїв визначення допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2021. Т. 32(71), № 1. С. 106-110.
171. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Освідчення і право особи на недоторканність. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2011. № 1(3). 15 с. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11lydonn.pdf> (дата звернення: 27.04.2026).
172. Луцюк П. С. Особливості процесуального доказування в ході дослідження дорожньо-транспортних пригод, вчинених в несприятливих умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2009. 23 с.
173. Луцюк Р. П. Особливості кримінального процесуального доказування у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами дорожньо-транспортних пригод: дис. ... докт. філософ. Одеса, 2024. 227 с.
174. Лучко О. А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2021. 269 с.
175. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 511 с
176. Маркелова В. М. Обмеження права власності у результаті обшуку: теорія та практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 348-352. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/86>
177. Медведенко Н. В., Теслюк І. О., Позігун І. О. Еволюція кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху: історичний

та кримінологічний вимір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 25. С. 500-503.

178. Мельничук Ю. Л. Поняття допустимості доказів у кримінальному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 5. С. 107-115.

179. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук. Київ. 2005. 543 с.

180. Мисливий В. А. Особливості допиту підозрюваного при розслідуванні злочинів, пов'язаних із порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1. С. 80-86.

181. Мисливий В. А. Транспортний засіб як предмет злочинів проти безпеки дорожнього руху й експлуатації транспорту. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 188-194.

182. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 281 с.

183. Михалков Т. ДТП з постраждалими: на що звернути увагу під час слідчих дій та взаємодії з потерпілим? *Газета «Закон і Бізнес»*. 14.06.2023. URL: <https://zib.com.ua/ua/156489.html> (дата звернення: 27.04.2026).

184. Мілорадова Н. Е. Застосування тренінгових технологій у професійній підготовці слідчих (на прикладі тренінгу «Психологія допиту»). *Ūridična psihologîâ*. № 1 (26). 2020. С. 62-69. DOI: <https://doi.org/10.33270/03202601.62>

185. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: феномен та наукові засади забезпечення: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 34 с.

186. Мороз В. М. Система трудового потенціалу країни: теоретичні основи формування дефініції. *Економіка та держава*. 2009. №2. С. 107-109.

187. Мороз С. А. Механізми публічного управління у сфері забезпечення якості вищої освіти в Україні: дис. ... докт. наук з держ. управління. Миколаїв. 534 с.

188. Москалюк Ю. Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2015. 200 с.

189. Мотузна А. В., Рєзнік О. М. Способи оптимізації співпраці правоохоронних органів з метою протидії легалізації злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 259-262. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/60>

190. Нагорняк Ю. В. Допит під час розслідування КДТП. *Науково-практичний семінар «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 30 листопада 2018 р.)*. Львів: ЛьВДУВС, 2018. С. 62-64.

191. Назимко Є. С., Кисько А. І., Пономарьова Т. І. Класифікація кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 245-250. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.32>

192. Назимко Є. С., Осипенко Р. І., Пономарьова Т. І. Фактори криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 588-590. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/139>

193. Назимко Є. С., Пилипенко Є. О., Пономарьова Т. І. До проблеми запобігання транспортним кримінальним правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1 (79). С. 282-286. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.1.46>

194. Недюха Н. М. Правова ідеологія як політико-правовий феномен. *Науково-практична конференція «Ідеологія в сучасному світі» (Київ, 19-20 жовт. 2011 р.)*. Київ. 2011. С. 46-47.

195. Окрема постанова Сосницького районного суду Чернігівської області від 16.07.2012 року. Справа № 2520/664/2012. Провадження №

1/2520/57/12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/25289054> (дата звернення: 27.04.2026).

196. Опейда Л. М. Від праксеології до технологій ефективної діяльності. *Соціологічні студії*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2014. № 2 (5). С. 18-23.

197. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування: навч. посібник / О. П. Бойко, О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, Н. П. Черняк. Дніпро: ДДУВС, 2017. 84 с.

198. Ошедша А. Д. Деякі аспекти початку перебігу строку кримінального процесуального затримання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89. Ч. 3. С. 416-422.

199. Павловський В. В. Загальні положення досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2016. 246 с.

200. Погорецький М. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. *Право України*. 2014. № 10. С. 12-25.

201. Постанова Верховного суду від 07 жовтня 2024 року. Справа № 466/525/22. Провадження № 51-7310кмо23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945> (дата звернення: 27.04.2026).

202. Постанова Верховного Суду від 15 червня 2021 року. Справа № 204/6541/16-к. Провадження № 51-2172км19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430> (дата звернення: 27.04.2026)

203. Постанова Верховного Суду від 24 травня 2021 р. Справа № 640/5023/19. Провадження № 51-2917кмо20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97286253> (дата звернення: 27.04.2026).

204. Постанова Верховного Суду від 9 червня 2016 року. Справа № 5-360кс15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:

<https://verdictum.ligazakon.net/document/59023193> (дата звернення: 27.04.2026).

205. Потоцький М. М. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... докт. філософії. Кропивницький. 2022. 275 с.

206. Потоцький М. М. Процесуальні особливості першочергового етапу розслідування дорожньо-транспортних пригод (ст. 286 КК України). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. № 93. Т. 5. С. 175-180. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.22>

207. Потоцький М. М. Щодо можливості кримінального процесуального затримання «потенційних» свідків. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції: Матеріали III Харківського кримінального процесуального полілогу: присвяченого 90-річчю від дня народження д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Ю.М.Грошевого (м. Харків, 10 листопада 2021 р.)*. Харків: Право, 2022. С. 149-151.

208. Про внесення доповнень і змін до Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу Української РСР і Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення: закон України від 7 липня 1992 р. № 2547-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992, N 39, ст. 570.

209. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 27.04.2026).

210. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шабельник проти України» від 19.02.2009 р. Заява № 16404/03. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/974_457#Text (дата звернення: 27.04.2026).

211. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text> (дата звернення: 27.04.2026).

212. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України 23 листопада 2017 року № 1-р/2017. Справа № 1-28/2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#n2> (дата звернення: 27.04.2026).

213. Рогатинська Н. З. Склярчук К. І. Особливості процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 181-185. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.1.28>

214. Рудик М. М. Теорія та практика запобігання кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації автомобільного транспорту в Україні: дис. ... докт. юрид. наук. Київ. 2023. 508 с.

215. Рудько А. А. Домашній арешт як альтернатива тримання під вартою. *Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту (м. Суми, 25 травня 2013 р.)*. Суми: СумДУ, 2013. С. 102-104. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34053> (дата звернення: 27.04.2026).

216. Рябий М., Гончарук Ю., Поліщук Ю. Огляд технологій зберігання та аналізу даних з супутникових знімків та аерофотозйомки. *Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка»*. 2024. № 2(26). С. 348-360. DOI: 10.28925/2663-4023.2024.26.690

217. Ряшко О. В., Брич І. В. Слідчі (розшукові) дії в кримінальному процесі України: деякі аспекти походження та розвитку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 514-521.

218. Садова Т. В. Обмеження прав і свобод у кримінальному судочинстві України та держав англо-американської правової системи в контексті міжнародних стандартів: монографія. Івано-Франківськ, Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2011. 177 с.

219. Сергєєва Д. Б. Щодо питання процесуальної форми отримання доказів. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. XX-річчю Нац. акад. прав. наук України (м. Одеса, 1 листопада 2013 р.)*. Одеса: Фенікс 2013. С. 510-512.

220. Сімонович Д. В. Доктринальні засади структури та системності кримінального процесу України: стадії та окремі провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2017. 42 с.

221. Слінько С. В. Теорія і практика досудового розслідування: генезис та перспективи реформування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ. 2010. 42 с.

222. Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2010. 210 с.

223. Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2010. 21 с.

224. Сліпченко О. І. Предмет доказування у справах про відшкодування (компенсацію) моральної шкоди. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. № 18. С. 323-327.

225. Соловйова О. Є. Процесуальний статус учасників кримінального провадження як засіб забезпечення прав і законних інтересів. *Вісник ХНУВС*. 2023. № 2 (101). С. 249-256. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.54>

226. Сопронюк О. А. Кримінальні процесуальні санкції: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2020. 226 с.
227. Сорока С. О., Римарчук Г. С. Кримінальний процес в Україні: історія і сучасність. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2016. № 850. С. 553-562.
228. Старенький О. С. Суб'єкти доказування в кримінальному провадженні: поняття та класифікація. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. № 12. С. 232-236.
229. Старенький О. С. Участь сторін кримінального провадження у процесі доказування: проблемні питання нормативної регламентації. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. № 3. С. 305-316.
230. Старенький, О. С. Доказування в кримінальному провадженні: до визначення поняття. *Правовий часопис Донбасу*. 2015. № 1 (52). С. 144-152.
231. Степанюк Р. Л., Лапта С. П. Удосконалення організації й тактики огляду місця події в Україні з урахуванням досвіду США. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. Вип. 2. С. 300-307.
232. Стеценко Ю. В. Ефективне досудове розслідування: зміст поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 49. Т. 2. С. 126-129.
233. Струць О. А. Законність та обґрунтованість проведення слідчих дій як гарантія прав і свобод учасників кримінального судочинства: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 236 с.
234. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 224 с.
235. Терещенко Ю. В. Гарантування права на захист на початковому етапі розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 1. С. 88-96.

236. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. Київ: Алерта, 2014. 420 с.
237. Тихий В. П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки: курс лекцій. Харків: Національна юридична академія України, 1996. 69 с.
238. Тіщенко В. В. Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування. *Наукові праці Національного університету Одеська юридична академія*. 2013. № 13. С. 252-259.
239. Ткаченко О. Г., Петроченко Л. С. Проблеми криміналістичної тактики проведення оглядів і обшуків та шляхи їх подолання. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2021. № 1 (9). С. 98-112. DOI: 10.32755/sjcriminal.2021.01.098
240. Туманянц А. Р. Проблеми захисту права власності в кримінальному провадженні в контексті права на доступ до суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 84. Т. 4. 2024. С. 136-143. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.19>
241. Туманянц А. Р., Крицька І. О. Стандарти забезпечення законності здійснення негласної діяльності у кримінальному процесі крізь призму правових позицій європейського суду з прав людини. *Problems of legality*. 2021. Iss. 15. С. 111-123. DOI: 10.21564/2414-990X.152.226139
242. Удалова Л. Д. Деякі проблемні питання правозастосування кримінального процесуального законодавства. *Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України (м. Київ, 26 квіт. 2013 р.): зб. матер. міжвуз. наук. конф.* Київ: Алерта, 2013. С. 8-12.
243. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (витяг). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 81-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2015_1_6 (дата звернення: 27.04.2026).
244. Ухвала Біляївського районного суду Одеської області від 14 травня 2020 року. Справа № 496/4684/19. Провадження № 1-кс/496/768/20.

Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89241036> (дата звернення: 27.04.2026).

245. Ухвала Біляївського районного суду Одеської області від 24 квітня 2020 року. Справа № 496/4684/19. Провадження № 1-кс/496/696/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88939749> (дата звернення: 27.04.2026).

246. Ухвала Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 29 вересня 2020 року. Справа № 177/8/20. Провадження № 1-кп/177/68/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91847389> (дата звернення: 27.04.2026).

247. Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 14 червня 2024 року. Справа № 185/8834/23. Провадження № 1-кп/185/330/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119820628> (дата звернення: 27.04.2026).

248. Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 26 вересня 2024 року. Справа № 185/8834/23. Провадження № 1-кп/185/330/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121888646> (дата звернення: 27.04.2026).

249. Ухвала Рівненського міського суду Рівненської області від 03 лютого 2020 року. Справа № 569/17684/19. Провадження № 1-кп/569/527/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87348310> (дата звернення: 27.04.2026).

250. Ухвала Тисменицького районного суду Івано-Франківської від 26 липня 2024 року. Справа № 352/1812/24. Провадження № 1-кп/352/229/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120617279> (дата звернення: 27.04.2026).

251. Фаринник В. І. Сутність та особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 15-28.

252. Фролова Т. О. Еволюція функцій менеджменту до умов глобалізації. *Бізнесінформ*. 2012. № 1. С. 138-146.

253. Фурсов Д. Ю. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю за законністю досудового розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 41. Т. 2. С. 142-146. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.41-2.32>

254. Хитра А. Я., Татарин І. І. Обшук особи як слідча (розшукова) дія, яка потребує невідкладності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 1. С. 157-161. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.27>

255. Христова Ю. В., Марушкін С. І. Право на розумний строк розгляду справи в практиці Європейського Суду з прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 69-76.

256. Царевич О. В. Функціональна цілісність правової системи: поняття, ознаки та основні характеристики наукового пізнання. *Modern scientific journal (Сучасний науковий журнал)*. 2024. № 6 (4). С. 24-30. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2024-6-3>

257. Цирюлик І. І. Гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) дій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів. 2020. 22 с.

258. Цуцкірідзе М. С. Розподіл предмета відання слідчих. *Науковий вісник УжНУ*. Вип. 53. Т. 2. 2018. С. 91-95.

259. Чекмарьова І. М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах Півдня України: дис. ... канд. юрид наук. Одеса, ОДУВС. 2017. 259 с.

260. Черванчук В. Загальні положення щодо забезпечення прав іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового

розслідування. *Юридичний вісник*. 2022. № 1. С. 109-116. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.2309>

261. Червінський В. В. Збирання речових доказів, документів та одержання зразків для проведення експертиз на початку розслідування злочинів проти безпеки дорожнього руху: процесуальні аспекти та дії представника потерпілого. *Криміналістичний вісник*. 2023. № 1 (39). С. 75-84. DOI: 10.37025/1992-4437/2023-39-1-75

262. Червінський В. В. Зміст представництва інтересів потерпілого від дорожньо-транспортної пригоди у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 704-707. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/169>

263. Червінський В. В. Представництво потерпілого від дорожньо-транспортної пригоди в кримінальному провадженні: дис. ... докт. філософії. Київ. 2024. 291 с.

264. Черевко К. О. Щодо питання протидії дорожньо-транспортним злочинам та пригодам. *Транспортна безпека: правові та організаційні аспекти: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 13 листопада 2020 року)*. Кривий Ріг, 2020. С. 280-283.

265. Чичиркін А. О. Взаємодія слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2021. 268 с.

266. Шаповал А. Невідкладний обшук транспортного засобу у кримінальному провадженні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.)*. Львів. 2023. С. 616-620.

267. Швець В. Д. Готовність до інноваційної діяльності в контексті професійної підготовки слідчих. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. Харків, 2018. С. 14-16.

268. Шевчук В. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами: дис. ... докт. філософії. Львів. 2026. 249 с.

269. Шевчук В. М. Використання технологій блокчейн як інноваційна складова криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2026. Вип. 93. Ч. 5. С. 241-251. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.30>

270. Шульга О. В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 255 с.

271. Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2015. 263 с.

272. Шумська Н. С. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність під час затримання особи в кримінальному процесі України: монографія. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 224 с.

273. Юзефович Д. В. Особливості взаємодії слідчого зі спеціалістами (експертами) при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод. *Транспортна безпека: правові та організаційні аспекти: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 19 листопада 2021 року).* Кривий Ріг. 2021. С. 231-234.

274. Янченко І. М. Кримінально-процесуальний примус при провадженні слідчих дій: дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2010. 238 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції

Олена ВОЛОБУЄВА

« 28 » 2026 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету
внутрішніх справ**

1. Комісія у складі:

Голова комісії:

Ганна БУГА, начальник відділу організації наукової діяльності, доктор юридичних наук, доцент

Члени комісії:

1. Юлія ДАНИЛЕВСЬКА, завідувач відділення аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

2. Тетяна ПОНОМАРЬОВА, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший дослідник

3. Мирослав ПОТОЦЬКИЙ, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження Коренського Сергія Анатолійовича на тему: «Досудове розслідування дорожньо-транспортних пригод» зі спеціальності 081 «Право» використовуються в науково-дослідній

діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки кримінального процесуального права.

У науково-дослідній роботі Донецького державного університету внутрішніх справ використовуються положення щодо:

- визначення досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди як досудової кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється спеціальними суб'єктами у законний та правомірний спосіб, переважно із залученням обізнаних осіб та використанням спеціальних знань, змістом якої є отримання доказової інформації (кримінальне процесуальне пізнання) щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

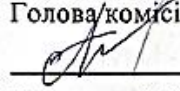
- наукових положень, що шляхами підвищення ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод є:
1) удосконалення нормативної регламентації проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 2) покращення правового регулювання застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 3) підвищення рівня компетентності спеціального суб'єкта досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 4) оптимізація кримінального процесуального статусу учасників досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди; 5) поліпшення порядку фіксування досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод; 6) запровадження інноваційних технологій для досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод;

- теоретичних поглядів щодо дефектності кримінального процесуального закону в частині правового регулювання проведення особистого обшуку під час досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди;

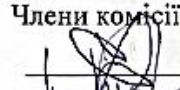
– доктринальних поглядів стосовно недосконалості кримінальних процесуальних приписів, що унеможливають проведення невідкладного освідування учасника дорожньо-транспортної пригоди до внесення інформації про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

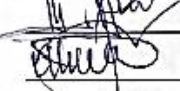
– теоретичних положень щодо неможливості застосування окремих запобіжних заходів під час досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди.

Голова комісії:

 Ганна БУГА

Члени комісії:

 Юлія ДАНИЛЕВСЬКА

 Тетяна ПОНОМАРЬОВА

 Мирослав ПОТОЦЬКИЙ

ЗАРЕЄСТРОВАНО в журналі обліку актів впровадження результатів наукових досліджень в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ « 12 » 05 2016 р. Науковий співробітник ВОНР (підпис, прізвище)
--

ДОДАТОК Б

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції

 Олена ВОЛОБУЄВА
« 12 » 2026 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ**

1. Комісія у складі:

Голова комісії: Ганна БУГА, начальник відділу організації наукової роботи,
доктор юридичних наук, доцент

Члени комісії: 1. Артур ВОЛОБОЄВ, начальник відділу організації
освітнього процесу, доктор філософії
2. Ольга МЕРДОВА, гарант освітньо-професійної програми
правоохоронна діяльність (поліцейські) Law Enforcement
activity (Police Officers) першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти за спеціальністю К9 Правоохоронна діяльність
галузі знань К Безпека та оборона кваліфікація: бакалавр
правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук,
професор
3. Ольга ЛИТВИНЕНКО, гарант освітньо-професійної
програми «Право (Поліцейські)» Law (Police Officers)
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за
спеціальністю D8 Право галузь знань D Бізнес,
адміністрування та право кваліфікація: Бакалавр права
професійна кваліфікація Слідчий (поліція), доктор філософії

2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження **Коренського Сергія
Анатолійовича** на тему: «Досудове розслідування дорожньо-транспортних
пригод» зі спеціальності 081 «Право» використовуються в освітньому процесі
Донецького державного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних
дисциплін: ОК 21 «Кримінальний процес», освітньо-професійної програми «Право
(Поліцейські)» Law (Police Officers) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю D8 Право галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
кваліфікація: Бакалавр права професійна кваліфікація Слідчий (поліція) та ОК 14

«Кримінальний процес», освітньо-професійної програми правоохоронна діяльність (поліцейські) Law Enforcement activity (Police Officers) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю К9 Правоохоронна діяльність галузі знань К Безпека та оборона кваліфікація: бакалавр правоохоронної діяльності, а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із цих дисциплін.

Зокрема в частині:

– наукових висновків, що досудове розслідування дорожньо-транспортної пригоди виконує такі функції: 1) протидія кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху; 2) профілактика (превенція) кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху; 3) гарантування прав, свобод і законних інтересів учасників досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди; 4) забезпечення виконання процесуальних обов'язків учасниками досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди; 5) спеціальне пізнання (доказування) обставин вчинення кримінальних правопорушень внаслідок дорожньо-транспортної пригоди; 6) фіксування доказової інформації щодо кримінальних правопорушень в результаті вчинення дорожньо-транспортної пригоди; 7) сприяння відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

– теоретичних положень щодо ефективності кримінальної процесуальної діяльності. Визначено, що ефективність досудового розслідування дорожньо-транспортної пригоди – це здатність досудового розслідування у законний та правомірний спосіб, шляхом проведення доказової (пізнавальної) діяльності, за мінімальний проміжок часу досягнути мети щодо викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

– доктринальних положень стосовно процесуального положення учасників дорожньо-транспортної пригоди під час проведення огляду місця події. Констатовано, що учасники дорожньо-транспортної пригоди під час проведення огляду місця події є особами, які вже мають процесуальний статус у кримінальному процесі. Такими можуть бути: 1) процесуальний статус особи, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені; 2) процесуальний статус іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

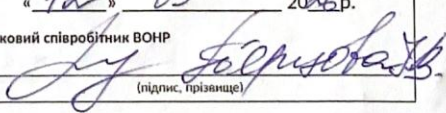
– наукових поглядів щодо отримання відомостей від учасника дорожньо-транспортної пригоди.

Члени комісії:

Артур ВОЛОБОЄВ

Ольга МЕРДОВА

Ольга ЛИТВИНЕНКО

ЗАРЕЄСТРОВАНО	
в журналі обліку актів впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес	
Донецького державного університету внутрішніх справ	
« 16 »	05 2016 р.
Науковий співробітник ВОНР	
 (підпис, прізвище)	

ДОДАТОК В

УЗАГАЛЬНЕНІ ВІДОМОСТІ
за результатами проведеного анкетування
64 адвокатів,
82 слідчих Національної поліції України,
58 прокурорів органів прокуратури

Запитання	Кількість (%)		
	Адвокати	Слідчі	Прокурори
1. Чи варто унормувати обов'язкове застосування безперервної відеофіксації під час огляду місця ДТП?			
Так	58 (90,6%)	26 (31,7%)	32 (55,2%)
Ні	6 (9,4%)	56 (68,3%)	26 (44,8%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
2. Чи мають учасники огляду місця ДТП процесуальний статус передбачений КПК України?			
Так	10 (15,6%)	74 (90,2%)	5 (8,6%)
Ні	54 (84,4%)	8 (9,8%)	53 (91,4)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
3. Чи існує потреба в унормуванні права сторони обвинувачення знімати показання технічних приладів і засобів фото-, відеофіксації до внесення відомостей про вчинення злочину, пов'язаного з ДТП, до ЄРДР?			
Так	23 (35,9%)	63 (76,8%)	52 89,7
Ні	41 (64,1%)	19 (23,2%)	6 (10,3%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
4. Чи доцільно під час відібрання письмових пояснень від учасників ДТП ознайомлювати їх з правами підозрюваного?			
Так	59 (92,2%)	10 (12,2%)	17 (29,3%)
Ні	5 (7,8%)	72 (87,8%)	41 (70,7%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
5. Чи варто унормувати можливість проведення особистого обшуку незалежно від			

обшуку транспортного засобу та факту затримання?			
Так	34 (53,1%)	61 (74,4%)	42 (72,4%)
Ні	30 (46,9%)	21 (25,6%)	16 (27,6%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
6. Чи необхідно передбачити у процесуальних нормах можливість проведення освідування учасників ДТП до внесення відомостей до ЄРДР?			
Так	19 (29,7%)	70 (85,4%)	43 (74,1%)
Ні	45 (70,3%)	12 (14,6%)	15 (25,9%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
7. Чи потрібно закріпити у КПК України можливість затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України?			
Так	6 (9,4%)	68 (82,9%)	45 (77,6%)
Ні	58 (90,6%)	14 (17,1%)	13 (22,4%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
8. Чи існує доцільність унормувати застосування домашнього арешту до осіб, підозрюваних за вчинення злочину за ч. 1 ст. 286 КК України?			
Так	53 (82,8%)	60 (73,2%)	42 (72,4%)
Ні	11 (17,2%)	22 (26,8%)	16 (27,6%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
9. Чи варто унормувати критерії ефективності досудового розслідування ДТП?			
Так	55 (85,9%)	42 (51,2%)	44 (75,9%)
Ні	9 (14,1%)	40 (48,8%)	14 (24,1%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
10. Чи буде запровадження інноваційних технологій сприятиме ефективності досудового розслідування ДТП?			
Так	45 (70,3%)	75 (91,5%)	49 (84,5%)
Ні	19 (29,7%)	7 (8,5%)	9 (15,5%)
Важко відповісти	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

ПРОПОЗИЦІЇ

щодо внесення доповнень до
Кримінального процесуального кодексу України

До Кримінального процесуального кодексу України пропонується внести такі доповнення:

1. У ст. 181 КПК України:

у ч. 2 ст. 181 КПК України:

після слів «у виді» доповнити словами «штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»

2. У ст. 208 КПК України:

доповнити ст. 208 КПК України ч. 1-1 наступного змісту:

«1-1. уповноважені службові особи мають право без судового рішення затримати особу за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, якщо санкцією відповідної статті Кримінального кодексу України не передбачено покарання у виді позбавлення волі. Обґрунтованість такого затримання має бути перевірена судом (слідчим суддею) протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання».

3. У ст. 214 КПК України:

у ч. 3 ст. 214 КПК України:

після слів «огляд місця події» доповнити словами «а також освідування особи (у тому числі у примусовій формі) для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди».

4. У ст. 236 КПК України:

доповнити ст. 236 КПК України ч. 5-1 наступного змісту:

«5-1. обшук особи здійснюється незалежно від проведення обшуку транспортного засобу та незалежно від затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення внаслідок дорожньо-транспортної пригоди».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Коренської С. А. Окремі проблемні аспекти затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 Кримінального кодексу України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 4 (57). С. 112-116. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.22>
2. Коренської С. А. Проблемні аспекти здійснення огляду місця події під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2024. Вип. 85 (4). С. 111-117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.15>
3. Коренської С. А. Деякі проблемні питання отримання пояснень та показань під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2025. Вип. 91. С. 314-320. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.44>
4. Коренської С. А. Поняття досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2025. Т. 36 (75). № 6. С. 184-191. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/29>
5. Коренської С. А. Поняття ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Право і суспільство*. 2025. № 6. С. 413-421. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.58>
6. Коренської С. А. Проблеми проведення особистого обшуку під час досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 6 (65). С. 100-105. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.17>

7. Коренської С. А. Щодо проведення освідчення під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Право і суспільство*. 2026. № 1. С. 230-237. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2026.1.2.29>

8. Коренської С. А. Щодо застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2026. Вип. 93. Ч. 5. С. 82-88. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.11>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Коренської С.А. Деякі питання затримання особи за підозрою у вчиненні злочину щодо порушення правил безпеки дорожнього руху. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали круглого столу (23 травня 2025 року) / Н.Р. Лащук, Л.П. Брич*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 200-203.

2. Коренської С.А. Щодо окремих недоліків проведення огляду місця події під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності в умовах збройного конфлікту: матер. II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Кропивницький, 16 жовтня 2025 р.)*. Кропивницький: ДонДУВС, 2025. С. 219-223.

3. Коренської С.А. Дефекти нормативного регулювання особистого обшуку щодо розслідування дорожньо-транспортних пригод. *IX Харківський кримінальний процесуальний полілог «Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції» (Харків, 23 березня 2026 року)*. Харків: Право, 2026. С. 34-36.